

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**3-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİ VE OYUN OYNAMA
BECERİLERİ ÜZERİNDE TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARININ
ETKİSİ: VAKA ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge ORAL

**Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı**

Haziran, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**3-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİ VE OYUN OYNAMA
BECERİLERİ ÜZERİNDE TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARININ
ETKİSİ: VAKA ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Özge ORAL
(Y1616.010001)**

**Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

Haziran, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek Lisans Programı Y1616.010001 numaralı öğrencisi **Özge ORAL**'in "3-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİ VE OYUN OYNAMA BECERİLERİ ÜZERİNDE TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARININ ETKİSİ: VAKA ANALİZİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 22.05.2019 tarih ve 2019/07 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *ayb.d.g.* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *leahp.* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :12/06/2019

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ahmet ŞİRİN

3) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Melek İPEK

[Handwritten signatures of Prof. Dr. Uğur Tekin, Prof. Dr. Ahmet Şirin, and Dr. Öğr. Üyesi Melek İpek]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “3-6 Yaş Arasındaki Çocukların Dil Gelişimi Ve Oyun Oynama Becerileri Üzerinde Televizyon İzleme Alışkanlıklarının Etkisi: Vaka Analizi ” adlı çalışmanın yazımında bilimsel etik ve ilkelere uygun davrandığımı ve başvuru yaptığım tüm kaynakları metin içinde ve kaynakçada yönleme uygun olarak gösterdiğimi ve kullandığımı beyan ederim.

Özge ORAL

ÖNSÖZ

Dil gelişimi ve oyun oynama becerisi okul öncesi dönem çocuklarının gelişimlerinde oldukça önemli bir yerdedir. Dil gelişiminin temelleri okul öncesi dönemde atılmakla birlikte çocuk oyun yolu ile kendisini ifade edebilme yeteneğini geliştirmektedir. Televizyon ise, günümüzde daha küçük yaş grubundaki çocuklarda dahil olmak üzere giderek alışkanlık haline gelmektedir. Televizyon izleme alışkanlığı çocuklar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmada, 3-6 yaş aralığındaki 10 çocuğun televizyon izleme alışkanlıklarının hem dil gelişimine hem de oyun oynama becerilerine etkisi incelenmiştir.

Araştırma süresince katkılarını ve yardımlarını esirgemeyen ve benimle paylaşan değerli danışanım Sayın Prof. Dr. Uğur Tekin'e içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırma süresince desteklerini esirgemeyen ve her koşulda yanımda olan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Aşın Çetinkaya Büyükbodur'a teşekkür ederim.

Ve her zaman beni destekleyen, her kararımdayanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

Haziran, 2019

Özge ORAL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Problemi	1
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Önemi	3
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5 Sayıtlılar	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1 Dil Gelişimi Ve Dilin Tanımı.....	5
2.1.1 Dilin tanımı	5
2.1.2 Dili oluşturan sistemler	6
2.1.2.1 Ses sistemi.....	6
2.1.2.2 Söz dizimi (sıra) dizimi.....	7
2.1.2.3 Anlam sistemi:	7
2.1.3 Dil öğrenme aşamaları	8
2.2 Dil Gelişimi İle İlgili Kuramlar.....	9
2.2.1 Davranışçı kuram	9
2.2.2 Sosyal öğrenme kuramı.....	10
2.2.3 Psikolinguistik kuram	10
2.2.4 Dil gelişiminin aşamaları	12
2.2.4.1 Konuşma öncesi dönem	14
2.2.4.2 Konuşma dönemi (Linguistic Speech).....	17
2.2.5 Çocukta dil gelişimini etkileyen faktörler.....	22
2.2.6 3-6 Yaş Arasındaki Çocuklarda Dil Gelişimi	30
2.2.6.1 . 3 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi	30
2.2.6.2 4 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi	31
2.2.6.3 5 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi	31
2.2.6.4 . 6 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi	32
2.3 Oyun	32
2.3.1 Oyunun çocuğun gelişimine faydaları	34
2.3.1.1 Fiziksel gelişim ve motor beceriler	34
2.3.1.2 Bilişsel gelişim ve öğrenme becerileri	35
2.3.1.3 .Dil gelişimi ve iletişim becerileri.....	38
2.3.1.4 Sosyal gelişim ve uyum becerileri	40
2.3.2 Oyunun evreleri.....	40
2.3.3 Oyun çeşitleri	42
2.3.4 Oyun kuramları	44

2.3.4.1 Rahatlama kuramı	44
2.3.4.2 Helenko sistem kuramı.....	44
2.3.4.3 . Berlyne modeli	44
2.3.4.4 . Artan enerji kuramı	44
2.3.4.5 . İçgüdüsel alışkanlık kuramı	45
2.3.4.6 Psikoanalitik oyun kuramı.....	45
2.3.4.7 Psiko-sosyal gelişim kuramı.....	45
2.3.4.8 Bilişsel oyun kuramı.....	45
2.4 Çocuklarda Televizyon İzleme Alışkanlığı	46
2.4.1 Çocuklarda televizyon izleme şekilleri	47
2.4.1.1 0-18 ay dönemi televizyon izleme şekilleri.....	47
2.4.1.2 18 Ay- 3 yaş dönemi televizyon izleme şekilleri	48
2.4.1.3 . 3 Yaş-3.5 yaş dönemi televizyon izleme şekilleri.....	48
2.4.1.4 6 Yaş-12 yaş dönemi televizyon izleme şekilleri.....	49
2.4.2 . Televizyon izlemenin çocukların gelişimi üzerine etkisi	49
2.4.3 Çizgi filmlerin çocukların gelişimine etkisi	56
2.4.4 Reklamların çocukların gelişimi üzerine etkileri	57
3. LİTERATÜRDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	61
3.1 Dil Gelişimi ile İlgili Literatür Çalışmaları	61
3.2 Oyun ile İlgili Yapılan Literatür Çalışmaları	62
3.3 Televizyon İzleme Alışkanlığı ile İlgili Yapılan Araştırmalar	63
4. YÖNTEM.....	67
4.1 Araştırma Modeli.....	67
4.2 Çalışma Grubu.....	68
4.3 Veri Toplama Aracı	69
5. BULGULAR	73
6. TARTIŞMA/ SONUÇ	103
KAYNAKLAR.....	115
EKLER.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	131

3-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİ VE OYUN OYNAMA BECERİLERİ ÜZERİNDE TELEVİZYON İZLEME ALİŞKANLIKLARININ ETKİSİ: VAKA ANALİZİ

ÖZET

Bu araştırmada, televizyon izleme alışkanlığı, dil gelişimi ve oyun kavramları açıklanarak, televizyon izleme alışkanlığı bulunan çocukların dil gelişimleri ve oyun oynama becerileri arasında bulunan ilişki incelenmiştir. Araştırmada, 3-6 yaş aralığındaki çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının hem dil gelişimi hem de oyun oynama becerileri üzerine etkisi incelenmiştir. Çalışmanın katılımcı grubunu, İstanbul ilinin Bakırköy ilçesinde özel bir anaokuluna giden 5 kız, 5 erkek olmak üzere toplam 10 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemi olgu sunumu şeklinde tasarlanmıştır. Çocukların dil gelişim seviyelerinin belirlenebilmesi için Denver II Gelişim Tarama Testi kullanılmıştır. Ayrıca aileler ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve okul ortamında her bir çocuk tek tek gözlemlenerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları, her bir çocuğun televizyon izleme alışkanlıklarının dil gelişimleri ve oyun oynama becerileri üzerinde etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Uzun saatler televizyon başında vakit geçiren çocukların oyun oynama becerilerinde zorlandıkları, oyun oynarken kendilerini ifade edebilme becerilerinin geriden geldiği bulgularına ulaşılmıştır. Televizyonu kontrollü ve kısa süreli izleyen çocukların ise; kendilerini ifade edebilme becerilerinde problem olmadığı, televizyonda öğrendikleri oyunları günlük yaşamlarındaki oyun oynama sistemlerine aktardıkları bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dil gelişimi, oyun, televizyon izleme alışkanlığı*

THE EFFECT OF TELEVISION MONITORING HABITS ON LANGUAGE DEVELOPMENT AND PLAY SKILLS OF CHILDREN BETWEEN 3-6 YEARS: CASE STUDY

ABSTRACT

In this research, television viewing habit, language development, and game concepts are explained and the relationship between language development and game playing skills of children with television viewing habit has been investigated. In this study, the effects of television viewing habits on language development and gameplay skills of children aged 3-6 years were investigated. In this case report, the effects of television viewing habits on language development and gameplay skills of children aged 3-6 years were examined. The study group consisted of 10 children, 5 girls, and 5 boys, attending a special kindergarten in the Bakırköy district of Istanbul. Research qualitative research method is designed as a case presentation. Denver II Development Screening Test was used to determine children's language development levels. In addition, in-depth interviews were conducted with the families and each child was evaluated and evaluated in the school environment. Findings of the study revealed that each child's television viewing habits had an effect on language development and game playing skills. It has been found that children who spend time on television during long hours have difficulty in gameplay skills and that their ability to express themselves while playing is behind them. Children who watched the television for a short period of time; the problems they have learned on television, and the games they have learned on television are transferred to the gameplay systems in their daily lives.

Key Words: *Game, language development, television viewing habits*

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Problemi

Çocuk doğduğu andan itibaren içinde doğduğu çevreyi, kültürü dil ile anlamlandırmaya ve tanımaya başlar. Çocuk çevreyle etkileşime girerek çevresindeki olayları anlamlandırmaya olguları, olayları algılamaya, çevresinde konuşulan dilin farkına varmaya başlar. Okul öncesi dönemde çocuk içinde yaşadığı aile çevresi, sosyal çevre, içine bulunduğu sosyo-ekonomik durum gibi sistemlerden etkilenmektedir. Dil, bireylerin toplumdaki değerlerini ve yerini belirleyen bir olgudur. Konuşma yeteneği insanın en önemli özelliklerinden birisidir. İnsan duygularını, düşüncelerini, bütün isteklerini belirtebilmek için dili kullanır. Dil insanların birbirleriyle iletişimini, birbirlerini anlayabilmelerini, toplum içindeki iletişimlerini sağlamaya yardımcı olur. Dil gelişiminin temeli erken çocukluk yıllarında atılmaktadır.

Günümüzde televizyon izleme yaşının 2 yaşa kadar düşmüş olmasından kaynaklı olarak özellikle erken çocukluk döneminde ki çocukların dil gelişimleri, kelime kapasiteleri, sözcükleri kullanma şekilleri, harfleri doğru telafuz edebilme becerilerinde ve oyun oynama becerilerinde pek çok olumsuzluk ortaya çıkmaktadır. 3-6 yaş dönemdeki çocuğun kendini ifade edebildiği en önemli araçlardan birisi oyundur. Bu dönem de çocuklar oyun aracılığı ile merakını, sıkıntılarını, kaygılarını, duygu ve düşüncelerini dile getirirler. Oyun ortamı, oyun etkinlikleri, oyunda kullandığı materyaller belirlenen hedeflerin kazanılmasında oldukça etkili bir yöntemdir. 3-6 yaş döneminde çocuk ne kadar çok oyun oynarsa dili kullanabilme becerisi, hayal kurma becerisi, problem çözme becerisi ve problemi anlama becerisi doğru orantılı olarak artış gösterecektir.

Televizyon en kolay ulaşılabilen, etkili ve yayın bir iletişim aracı olarak kitleler üzerinde bağımlılık veya alışkanlık kurma seviyesinde bir etkiye sahiptir. Televizyon, içinde yaşanan toplumun değerleri çerçevesinde şüphesiz en

savunmasız kitle olan çocukları kolay bir şekilde etkisi altına almaktadır. Hem görsel hem de işitsel hafızaya hitap eden televizyon bir müzik, bir simge, bir kelime ya da ses ile hedef kitlesine kolaylıkla ulaşabilmekte ve etkisi altına almaktadır.

Televizyon iletilerini çocukların anlayabileceği seviyede ve onların algılarına hitap edecek bir düzeyde işitsel ve görsel unsurlar kullanarak keyif verici bir hale getirerek çocuklar aktarmaya çalışmaktadır. Çocuk izlediği programda ki mesajları karakterleri, gördüklerini ve algıladıklarını çevresinde ki kişilerle, arkadaşlarıyla paylaşır ve yorum yapar. Çocuk izlediği televizyon programlarındaki karakterlerle kendisine benzer özellikleri olan ya da olmak istediği karakterlerle özdeşim kurabilmekte ve özdeşim kurduğu karakterin programını izlemeyi tercih etmektedir.

Tek yönlü iletişim aracı olarak kabul edilen televizyon, karşısında oturan çocukları pasif alıcı pozisyonuna itmekte ayrıca çocuğun, hiperaktivite, dikkat dağınıklığı, zihin dağınıklığı, cesaretsizlik, şiddet eğilimli olma, obezite, zihinsel işlevleri yürütmekte aksaklık gibi pek çok olumsuzluk yaşamasına neden olmaktadır. Televizyonun etkilerine bakıldığında bu etkiler evrenseldir ve özellikle çocuklar üzerinde ki etkileri tartışılmaktadır. Hem görsel hem de işitsel olarak etkileyen bir iletişim aracı olması nedeniyle hem olumlu hem de olumsuz etkilerini bir arada barındırmaktadır.

Bu bağlamda, televizyon izleme alışkanlığı bulunan çocukların oyun oynama becerileri ve dil gelişimleri arasında televizyonun etkilerinin incelenmesi gerekli görülmektedir. Bu çalışmada, 3-6 yaş yaş arasındaki çocukların dil gelişimi ve oyun oynama becerileri üzerine televizyon izleme alışkanlığının etkileri incelenmiştir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacını, 3-6 yaş arasındaki çocuklarda televizyonun çocukların dil gelişimleri ve oyun oynama becerileri üzerinde etkisi olup olmadığı, televizyon izleme alışkanlığı ve dil gelişimi ile oyun oynama becerisi ve televizyon izleme alışkanlığı arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, 3-6 yaş aralığında ki çocukların televizyon izleme alışkanlığının hem dil gelişimlerine hem de oyun oynama becerilerine ne gibi etkisi olduğunun incelenmesi ve bu olumlu ve olumsuz etkilerin neler olduğunu görünür kılmayı bakımından önem taşımaktadır.

Dil gelişimi ile ilgili alanda yapılan çalışmalarda yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan ulaşılabildiği kadarıyla genellikle belli başlı konuların ele alındığı görülmektedir. Alan yazında çocuklardaki dil gelişimi ile ilgili çalışmaların genellikle dil gelişiminde ailenin etkisi, sosyal medyanın dil gelişimine etkileri, sosyo-ekonomik düzeyin dil gelişimine etkisi, okul öncesi kitaplarının dil gelişimi üzerine olduğu görülmektedir.

Oyun ile ilgili yapılan literatür çalışmalarında ise, oyunun matematik becerilerinin incelenmesi, oyun gelişimsel becerilere katkısının neler olduğu, sayı işlem becerileri üzerine odaklanılmış olduğu gözlemlenmiştir.

Televizyon izleme alışkanlığının dil gelişimi üzerine etkisi ve oyun oynama becerileri üzerine etkisinin incelendiği çalışmaların ise sınırlı olduğu görüşmüştür. Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulguların alan yazında yer alan çalışmaya katkı sağlayacağı ve gelecekte televizyon izleme alışkanlığının çocukların oyun oynama becerilerine ve dil gelişimlerine hangi açılardan etki ettiğinin anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma İstanbul ili Bakırköy ilçesinde 3-6 yaş arası olan 10 çocukla sınırlıdır.
2. Çocukların gelişimsel düzeylerinin ölçümü Denver II Gelişim Tarama Testi ile sınırlıdır.
3. Çocukların dil gelişim düzeylerinin ölçümü Denver II Gelişim Tarama Testi ile sınırlıdır.

1.5 Sayıtlar

1. Görüşmeye katılan annelerin görüşme formlarına gerçek görüşlerini yansıttıkları varsayılmıştır.
2. Anneler çocukların televizyon izleme sürelerinin ve evde oyun oynama sürelerini görüşme esnasında gerçek süreleri söylemişlerdir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Dil Gelişimi Ve Dilin Tanımı

2.1.1 Dilin tanımı

Dil, genel tanımıyla, insanoğlu tarafından oluşturulmuş çeşitli semboller ile sözel veya yazılı formda geliştirilmiş olan iletişim kurma aracıdır ve insanı insan yapan en önemli özelliklerden biridir (Bayhan, Saranlı, 2010). İnsanlar geçmişten bugün kadar birbirleriyle ilişim kurmak için el ve yüz hareketleri, işaret dilini, ıslık çalma gibi farklı yöntemleri kullanmışlardır. Ancak iletişim bu tür yöntemler iletişim örüntüleri için gerekli karşılıkları sağlaması olanaklı değildir. Gerçekte dil, tarihsel evrimi içerisinde daha kompleks giderek çağdaş sosyal yaşamın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Her dil ait olduğu kültürün kavram ve imgelerini kavram ve söz dizilimleri ile yansıtan sembollerden oluşmaktadır. Bu nedenle dil kültürel mirasın yeni kuşaklara aktarılması kadar, sosyal yaşamın sürekliliğinin sağlanması içinde gerekli bir yöntemdir. Konuşma yeteneği, yani dil, insanın en önemli niteliği olarak ele alınmaktadır. İnsan dil sayesinde duygu, düşünce, isteklerini bütün ayrıntıları ile dışa vurabilir. Ayrıca dil sayesinde, insan bireyler ve toplumlar arasında iletişim sağlamaktadır. En etkili iletişim aracı olarak kabul edilen ve insana özgü olan dilin çok çeşitli tanımı yapılmaktadır.

Fişek ve Yıldırım (1983) 'a göre dil, insana özgü ve en güçlü iletişim aracıdır. Çeşitli düşünceleri, duyguları, tutumları, inançları, değer yargılarını anlatma ve öğrenmede görüp algılanan, yaşanan, olaylarla ilgili bilgileri, kültür birikimini aktarmada, soru sormak, emir vermek, istekte bulunmak gibi işlevleri gerçekleştirmede kullandığımız bir araç olarak tanımlamaktadır (Muslugüme, 2015).

Dilin diğer bir tanımı ise, toplumsal bir kurum olarak yapılmaktadır. Ateş (1990), dilin oluşumu, gelişimi, değişimi kendi kural ve yasalarıyla birlikte, toplumun koşullarına bağlıdır (Muslugüme, 2015). Ateş'in tanımına göre;

toplumdaki tüm gelişmeler dile yansımaktadır ve insanlar arasındaki yakınlaşmayı, bütünleşmeyi sağlayan kurum olarak ele almaktadır.

Erkan (1990)' a göre dil, iletişim sağlama aracı olarak kullanılan ve doğal diller arasında kalan her türlü semboller sistemi ve anlatım yöntemidir. Dil insanı hayvanlardan ayıran az sayıda temel özelliklerden biridir ve soyut düşünme yeteneği ile yakından ilgilidir. Cüceloğlu ise dili, insan seslerinin bir araya gelmesinden oluşan belirli bir yapı sistemi olarak vurgulamaktadır.

2.1.2 Dili oluşturan sistemler

Dil gelişimi ile ilgili yapılan çalışmalara göre dil gelişimi ses sistemi, sıra sistemi ve anlam sistemi olmak üzere üç farklı sistemden meydana gelmektedir.

2.1.2.1 Ses sistemi

İnsan seslerinin bir araya gelmesinden dil oluşmuştur ve belirli bir yapısı bulunan sistemdir. Dilin anlam farkı meydana getiren birimine fonem (phoneme) adı verilir. Fonem kısaca konuşma sesi olarak tanımlanabilir. Belirli bir dilin temel sesi olmakla birlikte bütün dil bu sesler üzerine kurulmaktadır.

Fonemler ünlü ve ünsüz ses birimlerinin farklı birleşimleri halinde kullanılarak sözcükleri oluşturur. Her dilin kendine özgü bir ses sistemi bulunmaktadır ve çocuk başlangıç olarak sesin akışını duymaktadır. Türkiye Türkçe' sinde 23 sessiz ve 8 sesli olmak üzere toplamda 31 tane fonem bulunmaktadır.

Tüm bu ünlü ve ünsüz seslerin birbiri ile farklı bileşimler şeklinde kullanılması sözcükleri oluşturmakta ve her dil kendine özgü ses sistemlerini bulundurmaktadır. Başlangıçta sesin akışını algılayan çocuk daha sonra sesleri parçalara bölerek kendi dilini oluşturmaktadır.

Türkçedeki hecelerin birçoğu morfemlere karşılık olarak gösterilmektedir. Morfem (morpheme); en küçük dil yapı birimine verilen addır. Fonemlerin kurallı bir biçimde bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Sesli harfi X, sessiz harfi Y olarak belirtirsek; Türkçedeki sözcükler genellikle YXY yapısına göre kurulduğu görülmektedir. Örneğin; çay, taş, çık gibi. İkinci küme ise XY kümesidir. Örneğin; at, el, al gibi.

Bu işlemler sırasında ki en önemli nokta; çocuk başlangıç ve sonucu tekrarlanan durumla birlikte aynı sese dayalı kelimeler arasındaki ilişkiyi duyabilme gücüne

sahip olmalıdır. Aynı zamanda benzer olan ve benzer olmayan, aynı sesin değişik örneklerinin farkına varmalıdır.

2.1.2.2 Söz dizimi (sıra) dizimi

Cümle yapısını oluşturan ses gruplarının (sözcüklerin) cümle içerisinde sıralanmasıdır. Söz sistemi cümle yapısını oluşturan tün öğelerin anlamlı bir biçimde birleştirilmesi ile ilgili kuralları ele almaktadır. Söz dizimi ile ilgili kurallar çocuğun iki sözcüğü bir araya getirmeye başladığı dönemde kullanılmaktadır. Çünkü çocuk ilk aşamada tek sözcük kullanarak kendisini ifade edebilmektedir.

Her dilde cümle içerisindeki anlam ilişkileri, isim ve fiillerle sistemli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Türkçede de isim ve fiiller sistemli bir şekilde kullanılarak anlam ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Ancak Türkçede söz dizimi kuralları cümle içerisinde bulunan öğelerin yerinin serbestçe değiştirilmesine izin vermektedir. Bu nedenle de cümlenin anlamında genellikle bir değişiklik olmamaktadır.

Çocuk dili öğrenirken ses gruplarındaki sıraya dikkat etmesi gerekmektedir. Çünkü cümlenin anlamı değişebilmektedir. Örneğin; Semra kiraz sever cümlesinde sıra değiştiğinde “kiraz Semra sever.” anlamsız bir biçime dönüşebilir. Her ne kadar anlaşılır ise de pek anlamlı bir cümleye benzemez.

2.1.2.3 Anlam sistemi:

Anlam (içerik) sistemi, sözcüklerin belli bir anlam ifade etmesidir. Dilin en önemli noktası anlamdır. Dil bilimcilere göre cümlenin iki ortak temel yapısı bulunmaktadır. Bunlardan birisi yüzeysel yapı ikincisi derin yapıdır. Yüzeysel yapı, dilbilim kurallarına göre oluşturulan yapı, derin yapı ise cümlenin anlam içeriği ile bağlantılıdır.

Çocuk dili kullanmaya başladığı andan itibaren belirli durumları, nesnelere, olayları kendi düşünce sistemi arasında anlamlı ilişkiler kurmaya başlar. Ancak çocuğun anlam gelişimi zihinsel gelişimi ile paralel gitmektedir. Çocuk zihinsel gelişim olarak ilerledikçe anlam gelişimi de ilerlemektedir. Bilişsel kavramları kazandıkça anlamsal yöne zenginleşmektedir. Dilin öğrenilebilmesi için çocuk sesleri duymalı, görmeli ve oluşturduğu sembollerin anlamlarını bulmalı ve kendi cümlelerine yerleştirebilmelidir.

Örneğin, Leyla, çalışmaya isteklidir”, ve “Leyla, çalışmak zorundadır.” Cümleleri gramer yapısı olarak aynıdır fakat derin yapıya (anlam sistemi) bakıldığında ikisi de ayrı cümlelerdir.

2.1.3 Dil öğrenme aşamaları

Çocuklarda dil öğrenme süreci sosyal çevre, ailenin içinde bulunduğu sosyoekonomik durum, bireyin doğuştan getirdiği kapasitesi ve bilişsel etmenleri ile karmaşık etkileşimlerden oluşan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu bilgiler ışığında dili öğrenme süreci üç ana başlık altında kategorize edilmektedir. Bunlar; taklit, koşullanma ve denence olarak ayrılmıştır.

TAKLİT: Genel deneyimler, çocukların doğdukları andan itibaren anne babalarının çıkarttıkları sesleri taklit ettiklerini göstermiştir. Ancak çoğu zaman çocuklar anne babalarından duymadıkları sesleri de taklit etmektedirler dolayısıyla çocuk sesleri sadece taklit yoluyla değil koşullanma yolu ile de öğrendiğini ve kendilerini ifade edebildiklerini göstermektedir. Örneğin, çocukların özellikle kedi yerine "pisi pisi", köpek yerine " hav hav " dedikleri görülmektedir. Bunun nedeni ise çocuklara göre bir nesne, karakteristik özelliklerini yansıttığı ölçüde anlamlıdır. Ancak çocuk zaman içerisinde gelişim gösterdikçe bu sesler artık yerini yetişkinin kullandığı sözcüklerle yer değiştirmeye başlar.

KOŞULLANMA: Anne babalar çocukların konuşma denemelerine önem verirler ve duyarlılık gösterirler. Bu nedenle de çocuğun kullandığı kelimelere, seslere dönüt verirler. Çocuk ise genel itibari ile sevilme, kabul görme, onaylanma ihtiyacı içindedir. Bu nedenle de aileden aldığı geri dönüşlere göre sözcükleri tekrar eder. Eğer aileden kullandığı sözcükten sonra olumlu yönde bir pekiştirme aldıysa bunu güdüleyerek devam ettirecektir. Ancak hata yaptıklarında azarlama, kayıtsız kalma gibi geri olumsuz pekiştirmeçler alırsa bu sözcükleri kullanmaya son verir. Tüm bu olumlu ve olumsuz pekiştirmeçlere göre çocuk bağlamsal koşullara uygun davranmayı ve konuşmayı öğrenir.

DENENCE (TEST ETME): Taklit ve koşullanma yoluyla dil öğrenme ancak belli durumlar için geçerlidir. Her türlü dil öğrenebilme becerisi için geçerli değildir. Bunun nedeni çocuklar dil kurallarını da dil öğrenme sürecinde

öğrenmektedirler. Örneğin iki yaşındaki bir çocuk, "anne atta" diyerek temel amacını belli eder ve dışarı çıkmak istediğini veya annenin evden ayrıldığını anlatabilir. Ancak çocuk gelişim gösterdikçe bu tür yanlış cümlelerin test edildiği ve yetişkinlerden alınan geri dönütlere göre yeniden yapılandırıldığı görülmektedir.

2.2 Dil Gelişimi İle İlgili Kuramlar

Literatürde çocukların dili kazanmasıyla ilgili birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin hiçbirisi dilin tek başına kazanılmasını açıklayabilecek güçte değildir. Her görüş, dilin kazanılmasına katkıda bulunan etmenler üzerinde durmuştur.

2.2.1 Davranışçı kuram

Davranışçı kuramın en önemli isimlerinden olan Skinner, ilk kez Verbal Behavior (1957) isimli kitabında davranışçı yaklaşımdan söz etmiş ve çocuğun dil kazanımında çevresel faktörlerin ve değişkenlerin önemli rol oynadığını ileri sürmüştür. Skinner' a göre yetişkinler çocuğun doğru söylediği sözcükleri ne kadar pekiştirirse çocuğun ayırt etme becerisi ve doğru olan sözcüğü öğrenmesi gerçekleşmektedir.

Davranışsal yaklaşım, bireyin gözlenebilen ve dolayısıyla, ölçülebilen davranışlarını incelemeyi psikolojinin tek bilimsel yöntemi olarak savunur (Kol, 2011). Kurama göre dilin öğrenilmesi, pekiştirmeler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bebekler sesleri tekrar ederken gündelik dilde ki kelimelere benzer sesler çıkartırlar ve çevreleri tarafından pekiştirilirler. Kendi istedikleri sonuca götüren sesleri tekrar ederler, "taklit" yolu ile dil gelişimini oluşturmaktadırlar. Böylelikle pekiştirilen sesler daha sık kullanılmaya başlanmaktadır. Pekiştirilmeyen seslerin kullanılma sıklığı ise zamanla azalmakta ve ardından sönmektedir.

Çocuklar ailesinin ve çevrenin verdiği tepkiler doğrultusunda dil kazanımını gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda ailenin veya çevredeki kişilerin vermiş olduğu ödül ve ceza gibi pekiştireçlerle bu gelişim zamanla dile dönüşmekte ve ardından konuşma şekillenmektedir. Pekiştirilmenin yanı sıra, bebeklerin sıklıkla duydukları sesleri taklit etmeleri de dilin kazanılmasında önemli yer

almaktadır (Dağabakan, 2008). Skinner' den başka bu görüşe destek veren diğer kişilerde, taklidin dil kazanımında önemli olduğunu açıklamışlardır.

Çocuk ve yetişkin etkileşiminde, yetişkin çocuğun söylediklerini düzgün olarak tekrar ettiğinde hem doğruyu pekiştirmekte hem de çocuk yetişkinini tekrar edeceğinden dolayı daha düzgün cümleler kurabilecektir. Ancak yapılan araştırmalar taklit, pekiştirme ve aile etkisinin aynı derecede olduğunu fakat dil gelişiminin yalnızca taklit, pekiştirme veya yetişkin yardımıyla açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

2.2.2 Sosyal öğrenme kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre, dil gelişimi sosyalleşme süreci içerisinde gerçekleşmektedir. Çocuğun taklit ve gözlem yöntemleriyle konuşmayı öğrenebildiğini kabul etmektedir. Çocuğa çevresindeki kişiler model olur ve çocuk o modelleri gözlemleyerek ve taklit ederek dili kullanmaya başlar. Dilin öğrenilmesinde anne-babanın yönlendirmesi, sosyal ve kültürel ortamların etkisi oldukça fazladır.

2.2.3 Psikolinguistik kuram

Dil gelişiminin biyolojik temellere bağlayan bir kuramdır. Bu kuramın öncüleri Chomsky, Lenneberg ve McNeill'dir. Her ne kadar dil gelişimini biyolojik temellere dayandırsalar da bu kuramcılar dil gelişimi üzerinde çevresel faktörlerin etkilerini göz ardı etmemişlerdir. Chomsky'nin dil gelişimi ile ilgili kuramı oldukça önemlidir.

Chomsky'e göre, insanlar doğdukları andan itibaren dil öğrenmek için özel bir mekanizmaya sahiptirler. Yani çocuk doğuştan dili meydana getirmektedir. Çocukların sahip olduğu bu özel mekanizma ile çocuk dili içselleştirir ve dilin kurallarını anlamaya başlar daha sonra da uygun dil bilgisi kurallarını kullanarak konuşmaya başlar. Bu mekanizma sayesinde çocuklar aynı yürüme öğrendikleri gibi konuşmayı da biyolojik olarak belirli bir olgunluğa geldikten sonra öğrenirler. Böylece çocuk hangi koşullar altında, hangi çevrede olursa olsun, çevresinde konuşan olduğu sürece, insan konuşmayı öğrenmektedir.

Chomsky kuramında daha ileri bir noktaya giderek çocukların doğuştan itibaren tüm dilleri konuşma kapasiteleri olduğunu ancak anne ve babaların kendi

dillerini öğrenmesi konusunda çocuğu zorlamalarından dolayı çocukların kendi ana dilini öğrenmeye yöneldiğini ifade etmiştir.

Chomsky (1963), maymun beyni ve insan beynini karşılaştırmış ve maymun beyninde hareket ve duyu alanları bulunduğunu, insan beyninde ise tüm bu alanlara ek olarak konuşmayı üretme, okuma, yazma, şekilleri isimlendirme, dili kavrama gibi önemli alanlar bulunduğunu belirtmiştir.

Chomsky'nin kuramına göre, linguistik mekanizmada yeni öğrenilen her ifade, temel yapı ve yüzeysel yapı olmak üzere iki farklı yapıya sahip olmaktadır. Temel yapı, kavramların düşünsel yüzeyi ile ilgili, yüzeysel yapı ise konuşulan sözcüklerle ilgilidir. Çocuklar dili öğrenirken önce seslerin anlamlarını kavrarlar, daha sonra yüzeysel yapı haline dönüştürürler.

Lennenberg (1967), Chomsky' i en fazla destekleyen bilim adamlarındandır. "Dilde Dönüm Noktaları" kavramını ortaya atmıştır. Lennenber' in gözlemlerine göre konuşmada biyolojik yapı oldukça önemlidir. Gözlemlerin sonucuna göre, dünyadaki tüm çocuklar ilk yıllarda aynı sesleri çıkarttıklarını, konuşmayı öğrendikleri ilk yıllarda dünyadaki tüm çocukların aynı gramer yapılarını kullandıklarını ileri sürmüştür.

Gözlemleri sonucunda, dilin öğrenilmesinde iki sistem olduğunu savunmaktadır. Bu sistemler, dilin öğrenilmesini sağlayan beyin merkezleri ve konuşma seslerini çıkarabilmek için özelleşmiş bir işitme sistemidir. Lennenberg, çocukların iki-dört yaşları arasında konuşmayı öğrendiklerini ve dünyanın her yerinde anadilini 10 yılda öğrenemeyenlerin daha sonra da öğrenemeyeceğini savunmuştur.

Psikolinguistik kuram her ne kadar hala geçerliliğini sürdürse de eleştiren bilim insanları da bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, çocuklar dilde ki yapıyı çocukluklarının orta yıllarına hatta sonlarına kadar kavrayamadığı yönündedir. Kuramın almış olduğu bir diğer eleştiri ise, bütün diller altında ortak bir dilbilgisi vardır görüşüdür. Ancak tüm eleştirilere rağmen teori hala kullanılmakta ve çocuğun dil gelişiminde de oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.4 Dil gelişiminin aşamaları

Dil gelişimi denilince ilk olarak akla çocuğun gramer kurallarını kullanışı gelmektedir. Çocuğun bu gramer kurallarını nasıl kullandığını öğrenme becerisi ise dili kazanma olarak kabul edilmektedir. Dilin kazanılmasında 3 temel boyut olduğu ileri sürülmektedir. Bunlar;

1. Alıcı dil

2. İçsel dil

3. Anlatım Dili

Alıcı dil, bireyin diğer bireylerin konuştuklarını anlama yeteneği ile ilgilidir. Sesleri algılama, cümlelerin gramer yapısını anlama, söylenenleri yapma, somut ve soyut kavramları anlama, eleştirel biçimde dinleme yeteneklerini içermektedir.

İçsel dil, bireyin kendisi ile iletişim kurduğu ve düşünürken kullandığı dil ile ilgilidir. Sesler, kavramlar için oluşturulmuş bir işaret ve mantıklı düşünme sürecinde gerekli olan becerileri kullanabilme yeteneklerine bağlıdır.

Anlatım dili ise bireyin diğerleri ile iletişim kurarken kullandığı dildir. Çeşitli seslerin üretilmesi, cümlelerin oluşturulması, gramer yapılarının doğru kullanılması gerekmektedir.

Dilin gramerinin öğrenilmesi, çocuğun kulağına ses grupları halinde gelen konuşmalardan çıkartılan ve onlardan hareketle soyutlanan bilgilere dayanmaktadır. Böylece, dil yeteneğinin gelişmesi ile dilin ses yapısını öğrenme arasında sıkı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de dilin kazanılmasında, dilin ses yapısına hakim olma bir ön şart olarak ortaya çıkmaktadır (Şahin, 1975; akt: Yapıcı, 2004).

Bireyin ne yaptığını ne istediğini ve ne gördüğü anlatabilecek derecede kelime öğrenmesi ve yeni cümleler oluşturması da dil gelişiminin ana hedeflerinden birisi olmaktadır (Hildebrand, 1981, akt: Yapıcı, 2004). Cazden' e göre, dil gelişiminin bilişsel hedefleri, konuşulan dili giderek genişleyen amaçlar için anlama ve kullanma yeteneğinin, duygusal hedefleri ise, dili zevkle, sık sık ve etkin bir şekilde kullanma yeteneğinin artmasını sağlamaktadır (Yıldırım, 1983, Akt: Yapıcı, 2004).

Bir bebeğin gelişme süreci öncelikli olarak dış dünya ile başlar. Önce çevresiyle ilişki kurabilmek için ellerini, kollarını, başını ve tüm vücudunu kullanır. Sesli iletişim olarak ağlamalar, çığlıklar, cıvıldamalar şeklinde başlar ve daha sonra bunları sesler, heceler, tek tek kelimeler, kısa cümleler izler.

Dil gelişimi uzmanlarında en yaygın görüş, altı aya kadar bütün bebeklerin aynı dili konuştuğudur. Bu altı aylık süreçte bebekler çeşitli sesler çıkartırlar. İkinci altı aydan sonra artık çocuk evresinde duyduğu seslere bir duyarlılık göstermekte ve ana dili öğrenmeye başlamaktadır.

2-5 aylar arasında tüm bebekler, konuşma ve iletişim kurabilme düzeyinde önemli iki davranış gösterirler. Bunlardan biri öncelikle sosyal etkileşimde ortaya çıkan hoşnutluk ifade eden konuşma benzeri seslerdir, "gıgıldama" ya da "hoşnutluk sesleri" olarak bilinir (cooing/comfort sounds). Diğer önemli davranış ise gıgıldama ile eş zamanlı ortaya çıkan "gülümseme" dir (Karacan, E. 2000).

Babıldama evresi olarak geçen evre, ünlü ve ünsüzlerin birlikte kullanılması ile başlamaktadır. Ba-ma-da gibi. Bu sesler ilk kelimelerin oluşmasından sonrada devam etmektedir. Ancak bu seslerin ana dile özgü olmadığı, evrensel olduğu anlaşılmıştır.

6-12 ay arası çağıldama-heceleme evresi olarak geçer. Artık çocuk çevrede duyduğu sesleri oluşturmaya başlar. Bu süreçte anne baba bebeğe gülümseyerek onun daha çok ses çıkartmasına yardımcı olur. Ancak burada ki önemli ayrım şudur, bu ailenin olumlu geri dönüşü çocukların çabuk konuşmasını sağlamayabilir.

Bir yaşına doğru bebek ilk hecelerini çıkartır. Ve ilk kelimelerini söyler. Anne babalar çocuğun ana diline ilişkin bilgi toplayabileceği bir çevre oluşturmaya başlar ve böylelikle çocuk ana diline uygun vurgulamalar ve benzer tonda sesler çıkartmaya başlarlar. 12-18 ay konuşma becerisi açısından oldukça önemli bir dönemdir. Bu dönemde çocuğun ilgisi çevreyi tanımaya ve keşfetmeye yöneliktir.

Çocukların, ilk başlarda çıkarttıkları tek heceli sözcükler çok anlamlıdır. Çünkü çocuk tek heceli sözcüklerle birçok şeyi anlatmaya çalışır. Çocuklar özel sesleri

tek bir sözcük kullanarak anlamlı üniteler oluşturacak şekilde birleştirirler. Bunlara "morgem" denir (Ed. Yeşilyaprak. B. 2013).

Morgemlerin büyük bir kısmı günlük konuşmada kullanılan sözcüklerdir. Bu ay döneminde önemli olan nokta, çocuğun söylemiş olduğu tek kelimelere anne babanın geri dönüş vermesi ve karşılıklı iletişim başlatabilmek için bir model olması gerekmektedir. Yaşamın ikinci yılında kelime haznesi giderek artar.

İki yaş civarında bazı çocuklar genel olarak elli kelime kullanırken bazıları yüz kelime kullanabilir. Bu durum çocuğun bireysel farklılıklarından, çevresel faktörlerden kaynaklanabilir. 1.5-2 yaş arasında çocuk tek tek kelimelerle cümlecikler oluşturur. 2 yaşın sonunda ise, iki kelimeyi birleştirerek basit cümleler kurmaya ve sözcüklerin sonuna "-yor" veya "-dı" eklerini getirirler.

18-24 ayı kapsayan bu dönem kelimelerin birleştirildiği dönemdir. Bu ifade telgraf ifadesine benzediği için "telgrafik konuşma" adını alır (Ed. Yeşilyaprak. B. 2013). 2,5 yaş civarında ise, kelime dağarcıkları gittikçe artmaktadır ve kelime sayısı 300'ü geçmektedir. Bu arada gramer yapısı da hızlı bir gelişim gösterir. Çocuk artık bu dönemde soru sormaya başlar ve konuşma isteği oldukça fazladır. Konuşma becerileri henüz çok akıcı olmasa da 3-4 ya da daha fazla kelimeyle cümle kurmaya başlarlar.

3 yaştan itibaren artık cümlelerde kullanılan kelime sayısı artmaktadır. Normalde birkaç yüz kelime kullanabilen çocuklar iyi bir eğitim ile 2500'e yakın kelime haznesine sahip olabilirler.

4 yaş ve sonrasında fillerin zamanlarında değişiklik yaparak, kelimelere yeni ekler getirerek daha karmaşık gramer kurallarına uygun yapılar kullanmaya başlarlar. Çocukların dil kazanma sürecinde söz konusu olan gelişim aşamaları, "konuşma öncesi" ve "gerçek konuşma" dönemi olarak iki aşama altında toplanabilir.

2.2.4.1 Konuşma öncesi dönem

Konuşma öncesi dönem, çocuğun dünyaya geldiği andan ilk kelimeleri söylemeye başladığı zamana kadar olan dönemdir. Dönem boyunca çocukların sesleri öğrendikleri ve konuşmaya hazırlandıkları kabul edilmekte ve kendi içinde basamaklara ayrılmaktadır. Bu dönem gelen olarak 0-1 yaş arası olarak kabul edilmektedir.

Yeni Doğan (Farklılaşmış Ağlamalar) Dönemi (0-6 hafta)

Dünyaya gelen bebeğin ilk çıkarttığı sesler ağlamaktır. Doğumdan itibaren çocuğun ilk ağlaması nefes alması ile başlar. Nefes alış ile bebeğin anne karnında tanışmadığı ve alışık olmadığı bir yabancı madde, havanın ilk ciğerlere dolması ile ortaya çıkan fiziksel acının bir ifadesidir. Ağlama dil gelişiminde ilk basamak olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bir bebeğin doğar doğmaz ağlamaması genel olarak çocuğun gelişiminde normal dışı bir durum olacağını düşündürmektedir.

Bebekler ağlarken çeşitli sesler çıkartırlar ve konuşma için gerekli alıştırmaları bu esnada yapmaya başlarlar. Derin soluk alıp vermeleri konuşmanın temelini oluşturmaktadır. Çocuk ağlama esnasında çene, dudak ve dil hareketlerinin tekrarlanmasıyla ses ve solunumu düzenleme becerilerini çalıştırmaya başlar. Ancak bu dönemde çocukta henüz soğuk, açlık ve acıya tepki yoktur. İlk üç haftada çıkartılan sesler henüz farklılaşmış sesler değildir, bu sesler genellikle amaçsız, rastgele ve anlamsızdır. Bu evrede çocuğun devamlı ağlaması doğru değildir. Çünkü sürekli olarak ağlayan bebek bazı sesleri çıkartır ve diğer sesleri geliştirme imkanı bulamaz.

Ağlamalar genel itibariyle 1. Ayın sonunda farklılaşmaya başladığı için anne, sesin farklılığına göre bebeğin ağlama nedenini belirleyebilmektedir. Bu dönemde bebek acıktığında, kucağa alınmak istediğinde, gazı olduğunda, uyuyamadığında, uyanıp etrafında kimseyi göremediğinde farklı ağlamaya başlar.

Bu evre 6-8. haftanın sonuna kadar devam etmektedir. 2. haftanın sonunda itibaren bebek artık insan seslerini dinlemeye ve 4 haftalık olunca sesi işiterek susabilmeye başladığı gözlemlenmiştir. Ağlamanın şiddeti ve perdesindeki değişimlerde 4. Haftadan sonra daha net bir iletişim aracı olmaya başlamaktadır.

Gııldama (Cooing) Dönemi (6 hafta-3 ay)

Bebek 6 haftadan itibaren değişik ağız hareketleri ile basit sesler çıkartmaya başlar. Bu basit seslere özellikle ses mekanizmasındaki değişiklikler neden olmaktadır. Bu sesler evrenseldir ve öğrenilemezler. Bebek bu sesleri bilinçli bir şekilde üretmez. Bu sesler genellikle bebeğin rahat, memnun ve mutlu olduğu, altı temizlendiğinde ya da karnı doyduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu

sesler genellikle ünlülerdir ve az olmakla birlikte ünsüz sesleri de çıkartabilmektedir.

Bebeklerin bu dönemde çıkarttığı seslerin çocuğu tekrarlanmaz, ses üretimi hala refleks sonucu ortaya çıkar. U, o, a gibi ünlü sesleri uzatabilirler, başkalarının seslerini dinlemek için susabilirler. Bu dönemde çıkartılan seslerin dil gelişimi için oldukça büyük önemi bulunmaktadır. Bu sesler sayesinde çocuk seslerin artikülasyonuna yönelik pratik deneyimler yapmaktadır. Piaget, 1.-4. aylar arasında, bebeğin seslere karşı tepkilerinin daha seçici olmaya başladığını belirtmiş ve bebeğin bu tepkilerine “birincil dairesel hareketler” (primary circular reactions) adını vermiştir.

Mırıldanma(Babbling) Dönemi (4-6 ay)

Babıldama dönemi olarak da adlandırılan bu basamak, bebeklerin 3-4 aylıkken başladığı ileri sürülmektedir. Bu dönem, “ba-ba-ba”, “da-da-da”, “ma,ma,ma” gibi ünlü ve ünsüzlerin basit tekrarlarını içermektedir. Yapılan gözlemlere göre, bebeklerin genellikle yalnız kaldıklarında ve memnun oldukları zamanlarda babıldadıkları görülmektedir.

Piaget bu döneme “ikincil dairesel tepkiler” (secondary circular reactions) adını vermiştir. Bu dönem dil gelişiminde önemli bir evre olarak kabul edilmektedir çünkü mırıldanmalar bebeğin ilk konuşmaya benzeyen sesleridir. Bu dönemde bebek sesini dikkat çekmek, isteklerini belli etmek ve istemediğini belli etmek üzere kullanmaya başlar. Bebeğin kullandığı bu ilkel dil hem kendini ifade edebilmek hem de çevresindekilerin davranışlarını değiştirmek için kullanır.

Bu dönemde ses mekanizması üzerinde kontrol artmakta, dili yuvarlama ve dili ileri uzatabilme becerisi görülmektedir. Bu dönemde çocuğun sesleri çıkartmış olmak için çıkartmadığı, sesleri ürettiğini ve kendisine ilginç gelen durumlarda tekrarladığı gözlemlenmiştir. 16 haftalık olunca konuşma seslerine başını çevirerek bakmakta, sesleri aramaya başlayıp, annesini tanıyıp ve gülümseyerek tepkilerini belli etmektedir.

Yapılan gözlemlerde, işitmeyen bebeklerin de başlangıçta babıldadıkları fakat çıkardıkları sesleri ve seslerine verilen cevapları duyamadıkları için, bu yöndeki ilgilerinin kaybolduğu ve babıldamayı bıraktıkları tespit edilmiştir (Sandström,

1971; Moskowitz, 1978; Papalia ve Olds, 1982; Okuturlar, 1966, atk: Yapıcı,2004).

Mırıldanmanın Tekrar Dönemi (Tamamlanmamış Taklit) (6-9 Ay)

Doğumdan sonraki ilk dört aylık dönemde bebekler geğirme, esneme, "agu..agu" seslerini çıkartmanın dışında sözel ifadede bulunamazlar. Altıncı aya yaklaştıktan sonra durum değişmeye ve alıcı dil hızla gelişmeye başlar bebeğin çevresinde duyduğu sesler ilgisini çekmeye başlar ve altıncı aydan itibaren çevresinden gelen seslere tepki vermeye başlar.

Bu dönemde bebek tek başına kaldığında da ses çıkartmaya devam eder. Sesleri henüz anlamlandıramasa da sesi çıkartmaktan ve çıkarttığı sesleri duymaktan keyif alır ve sürdürmeye devam eder. Kendisi ile iletişime geçen, konuşan kişileri dinleme, onların ifadelerini taklit etme çabasına girer. Ve tüm bunlara gülümseyerek, ses çıkartarak cevap verir. Zaman içerisinde bebek sadece kendi çıkarttığı sesleri taklit etmez, çevresinde duyduğu sesleri de tekrar etmeye başlar.

Mırıldanmanın tekrarı olarak adlandırılan bu dönemde bebek artık kelimeleri anlamaya başlar ve çevresinde çok sık kullanılan sözcüklerin farkına varır. Bu dönemde ünsüz ve ünlü sesleri birleştirir. "Ma-ma, de-de, ba-ba" en sık kullanılan yapılardır. Bu ünlü ünsüz yapıları bebek tarafından en sık kullanılan ve tekrar edilen hecelerdir.

Bebekler ilk dönemde birbirlerine bezer sesler çıkartırlar. Yapılan araştırmalara göre; bu benzer sesler dil, ırk, yöre ayrımına göre farklılık göstermemektedir. Yine aynı araştırmaya göre; bebeklerin bu dönemde çıkartmış oldukları seslerin tümü bölge, dil, ırk faktörlerinden etkilenmediği yönündedir. Hatta sağır bir anne-babadan doğan sağır bir çocuk bile bu sesleri çıkartmaktadır. Tüm bu literatür verilerine göre, çocuk doğduğu anda değişik insan dillerini konuşabilecek kapasitededir. Fakat daha sonra çocuk kendi toplumsal dilinde uzmanlaşmaya başlar.

2.2.4.2 Konuşma dönemi (Linguistic Speech)

Gerçek konuşma dönemi, çocuğun grameri öğrendiği ve ilk kelimeyi söylediği zaman başladığı varsayılan dönem olarak kabul edilmektedir. Ancak başlama zamanı çocuktan çocuğa farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar bireysel

özellikler olabileceği gibi çocuğun sahip olduğu sosyo-ekonomik çevre ve kültürel uyaranların zenginliği de olabilir. Tüm bu farklılıklar çocuğun konuşmaya başlama zamanını değiştiren olgular olarak kabul edilmektedir.

İlk kelime söylendiği ve dönemin başladığı zamandaki bir diğer unsur ise, annedir. Annenin gözlemleri ve ifadeleri bu dönemde çok önemli olmakla birlikte çocuğun anne tarafından aktarılan bu bilgileri duygusallık ile işlemesine de bağlıdır. Hurlock göre; konuşmanın iki kriteri vardır:

1.Çocuğun söylediği kelimelerin anlamını bilmesi, çıkarılan seslerin belirli bir objeye karşılık getirilerek kullanılmasıdır.

2.Çocuğun söylediği kelimelerin, başkaları tarafından anlaşılabilir şekilde düzgün olması (Aktaran: Özbaydar, 1970; Altınok, 1971).

Altınok (1971), Hurlock' un öne sürdüğü kriterlerin ilkinde zihinsel yön, ikincisine ise dilin mekanik yönü demektedir. Çocuğun zihinsel olarak hazırlığı genellikle 12-18 aylar arasında gerçekleşmektedir. Mekanik yön ise biyolojik olarak konuşma yetkinliğidir ve 22-26. haftalarda oluşmaya başlar ancak çocuğun ilk gerçek kelimelerini en erken 38-40. haftalarda beklenmesi gerekmektedir. Farklılıklar olmasına rağmen ortalama olarak bir çocuk 12 aylık olunca ilk kelimelerini söylemesi beklenebilir.

Ses-Sözcük Dönemi (9-12 Ay)

Bu dönemde bebekler duydukları sesleri kendi kendine tekrarlamaya başlar ve bu sesler kendi anadili sesleridir. Bu dönemin sonuna kadar bebek artık annesinin sesini tanımaya başlamaktadır ve birkaç sözcük ve jestleri anlamaya başlar.

Bu dönemde bebeğin çıkarttığı sözcüklerin birçoğu anlamsız seslerdir ancak bu seslerin özelliği akıcı olmasıdır. "Jargon" olarak adlandırılan bu sesler, anlaşılmayan, soruya benzeyen ya da düz cümle olarak kabul edilen mırıltılardır. Bu mırıltılar çocuk için sözcük yerini tutmaktadır.

Tek Sözcük Dönemi(Holoprase) (12-18 Ay)

Gerçek anlamda konuşmaya başlandığı dönem olarak kabul edilen bu dönemde konuşmanın yönü çocuğun kendisine dönüktür. Çocuğun ilk anlaşılan kelimeleri ortalama 1 yaş civarında üretilir ve tek sözcükle pek çok şeyi anlatmaya çalışır.

Bu dönemde "anne, baba, dede " gibi sözcükler söyleyebilir ve basit emirleri, sözcükleri anlayabilir. Örneğin, "burnunu göster", "kulaklarını göster" denildiğinde el- kol hareketleriyle yerine getirebilir. Tek bir sözcük ile isteklerini ifade etmeye çalıştığı dönemdir. Örneğin çocuk, "-ma-ma" dediği zaman "ben acıktım, yemek yemek istiyorum" düşüncesini iletme isteyebilir. Kullanılan sözcükler duygusal anlam taşımaktadır ve genellikle gereksinimleriyle ilgilidir. Bu evre çocuğun kullandığı dili anlama yeteneğinin konuşma yeteneğinden ileri olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde çocuğun kullandığı bazı kelimeler kendi uydurduğu kelimelerdir. Bu kelimeler bazı objelerden çıkan seslerin taklit edilmesiyle ya da objenin isim veya fonksiyonunu ifade eden kelimelerdir. Benzeyen seslerin söylenmesi ile uydurulmuştur. Örneğin; köpek için "hav hav", kedi için "miyav", su için "bu", tren için "çufçuf", gezmeye gitmek, dışarı çıkmak için "atta".

Çocukların uydurdukları kelimeler zamanla düzelmektedir. 15. ayda ayakkabı anlamında kullanılan "ayya", 22. ayda "ayakkabu"; 15. ayda ördek kelimesi karşılığı kullanılan "ödo" kelimesi 17. ayda "odi", 23. ayda "ödek" biçimini almaktadır (Özbaydar, 1970, AKT: Temiz, 2002).

İlk sözcüklerin anlaşılması kolay değildir. Telifuz ile ilgili yapılan araştırmalarda 12-18 ay arasındaki çocukların söyledikleri kelimelerin aile bireyleri dışındakiler tarafından zor anlaşılabilceğini göstermektedir. Telifuz ve fonetik ile ilgili yapılan araştırmalara göre, kelimelerin basitliği çocuğun yaptığı kısaltmalardan ve kendine özgü söyleyiş tarzından kaynaklanmaktadır.

Konuşmanın başlamasıyla kullanılan ilk kelimeler 3-4 tanedir. Ancak bu dönemin sonuna doğru kelime dağarcığı hızla gelişmeye başlar. Yapılan çalışmalara göre (Jersild-1979) 12 aylık bebeğin kelime hazinesi 3 iken 15 aylık bir çocuğun kelime kapasitesi 19'dur. 18 aylık çocuğun kelime kapasitesi ise 22 kelimedenden oluşmaktadır.

Cole ve Morgan'a göre (1985); çocuklarda kelime kapasitesi 21. Aya kadar çok az bir artış göstermektedir. Ancak 21. Aydan sonra kelime kapasitesinde büyük bir artış yaşanmaktadır. Özbaydar' ın çalışmasına göre (1970); çocuğun kelime hazinesi şu şekildedir:

Kız Çocuğunda;

12.ayda: 4 isim

15.ayda:19 isim, 5 fiil, 4 özel isim

18.ayda: 49 isim, 13 fiil, 4 özel isim

20.ayda: 67 isim, 22 fiil, 9 özel isim, 1 zarf, 1 ünlem

Erkek Çocuğunda;

12.ayda: 1 fiil

15.ayda: 8 isim, 2 fiil,

18.ayda: 29 isim, 11 fiil, 3 özel isim, 1 sıfat, 5 ünlem

20.ayda: 53 isim, 16 fiil, 5 özel isim, 4 sıfat, 1 zarf, 6 ünlem (Temiz, 2002).

İki Sözcüklü İfadeler- Telegrafik Konuşma Dönemi (18- 24 ay)

İki kelimelelik cümlelerin kurulmaya başlandığı bu dönemde çocuklar kavramları ifade edebilmenin farkına varmaya başlamışlardır. Jest-mimikler, ses tonu, bağlama artık yetişkinlerinkine benzer bir hal almaya başlamıştır. Bağlaç ya da ekler kullanmadan iki veya daha fazla kelimeyi bir araya getirerek oluşturulan konuşmaya "telegrafik" konuşma denir.

2 sözcüğün birleşmesiyle çocuk artık farklı anlamlar ifade etmeye başlar. Bu dönemde cümleler genellikle isim ve fiillerden oluşmaktadır. Sıfat, zarf, edat gibi diğer bileşikler henüz yoktur. Bu iki sözcüğün birleşimi sayesinde çocuk anadilinin gramer yapısının oluşturmaya başlar.

Bu dönemde cümleler kısa, basit ve sıklıkla isim ve fiilleri içermektedir. Örneğin; "anne gel", "baba oku" gibi cümlelerdir. Bu dönemde çocuğun söylediğini anlayabilmek için hangi anlamda, ne amaçla söylendiğini bilmek ve durum içerisinde değerlendirmek gerekir. Bu nedenle de çocuğu bu dönemde de en iyi anlayan yakın çevresidir. İki buçuk yaşında ise gramer yapısı hızla gelişir ve zamirler, çoğul ekleri, çekim eklerini kullanırlar.

İlk Gramer Dönemi (36-60 Ay)

Cümlelerin, gramer kurallarının hızla öğrenildiği bir dönemdir. Kelime hazinesi giderek genişler. Grameri ve kuralları uygun bir şekilde kullanmaya başlar. Bu cümlelerin en önemli özelliği artık daha karmaşık dilbilgisi kuralları içermesidir. Bu da çocuklarda konuşma dilin temellerinin kazanılmasına başlar.

3-4 yaşlarında ki çocuklar, hayvanları, yakın çevresinde bulunan bireyleri, nesnelere, araçları, vücudunun bölümlerini isimlendirebilir. İsim kullanma ilerleyen yaşlarla birlikte azalmaktadır. Söz dağarcığı hızla gelişip zenginleşmeye devam ettiği için anlamsız sözlükler seslendirmezler. Cümlelerdeki sözcük sayısı giderek artmaktadır.

Özne ve yüklem kurallarına göre kullanılır. Yeni sözcükler öğrenmekle birlikte bildiği sözcükleri de doğru ve yerinde kullanır. Kavramsal ilişkileri gittikçe değerlendirebilmektedir. Neden-sonuç (ondan, diye, çünkü, ama), yer (altında, üstünde, yanında, içinde), zaman (bugün, önce, yarın, şimdi), sınıflama (farklı, aynı), kıyaslama (en büyük, en uzun) kavramlarından söz eden sözcükler artmaktadır.

3 yaş çocuğunun sözcük dağarcığı 1000 kelimeye dolaylarındadır. Özne, yüklem ve nesne arasındaki fonksiyonlu ilişkiyi kurar, anlar ve ifade eder. Dil aracılığı ile duygularını ifade edebilir, gereksinimlerini karşılayabilir. Bu dönemde çocuk ne kadar dil gelişimi konusunda önemli gelişim gösterse de konuşmada bozukluklar görülebilir.

Yapılan çalışmalar, 3 yaşındaki dil gelişimi 7 yaşında kazanılan okuma yeteneği ile güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. 3 yaş dil bilim farkındalığının kazanıldığı bir dönemdir. Bu dönemde çocuk sık sık soru sorar, merak eder. "Niçin" ve "nasıl" sorularını sorar. Bu dönemdeki çocuk için konuşma dinlemekten daha önemlidir.

Dilin çok yönlü kullanıldığı bu dönemde ünlülerin %90'ını, ünsüzlerin %60'ını doğru söylerler. Bu dönemde çocuk oynadığı sembolik oyunlarda dili kullanır. Kendine açıklamalar yapar, egosantrik konuşma vardır.

4 yaşında ise çocuk sık sık soru sorar, uzun hikayeler dinler. Sevdiği ve sevmediği şeyleri açık yüreklilikle söyler. Somut düşünür. Kelimeleri genel öğrendiği basitliğe göre değerlendirir. Bu nedenle de konuşma esnasında çocuğun anlayabileceği şekilde olması önemlidir.

Yapılan gözlemlere göre, çocuğun 3 yaşından sonra artan sorularının temelinde, merak duygusu, sosyal ilişki kurma isteği, dikkat çekme ve güven kazanma dürtüleri, yardım isteme gibi amaçların yattığı ortaya konulmuştur.

3-4 yaşlarında ki çocuğun geliştirmiş olduğu gramer yapısı yetişkinlerin kullandığı gramer ile aynı değildir. Bu yaştaki çocuklar kendi cümle yapısına olan ancak grameri bozuk cümleleri duydukları zaman, o duydukları cümleyi gramer yapısına uygun hale getirip kullanırlar. Bu durum, çocukların cümleleri belirli bir yapıda algıladıkları, bir bütün olarak gördüklerini göstermektedir.

Yapılan araştırmalarda 5 yaşındaki çocuğun konuşma konusu ele alınmış ve bunun sonucunda; konuşmanın %23'ünü rüyaları, %36'sının kendisi hakkında şeyler olduğu, %41'inin ise başka kişiler hakkında olduğu gözlemlenmiştir.

5-6 yaşındaki çocuk, 6-8 kelimelik gramere uygun cümleler kurabilmektedir. Bu yaştaki çocuğun kelime hazinesi, 2000-2500 civarındadır. Okul öncesi dönemdeki çocukların en çok kullandığı kavram "anne", onu takip edenlerde; ev ve aile ilgili olan kelimelerdir (Cole ve Morgan, 1985).

2 ile 6 yaş arasındaki çocukların konuşmaları sırasında hayallere bağlı kaldıkları görülmektedir. Bu yaştaki çocuklar genellikle betimlemeye ve algılamaya yönelerek konuşmalarında kullanma eğilimleri bulunmaktadır. 5-6 yaşlarında çocuk artık 6-8 sözcükten oluşan cümleleri kurmaya başlayabilir.

2.2.5 Çocukta dil gelişimini etkileyen faktörler

Okul öncesi dönemde dil gelişimini etkileyen en önemli faktörlerin başında cinsiyet gelmektedir. Yapılan araştırmalar kültürden kültüre farklılık gösterse de genel olarak kız çocukların erken çocuklarına göre dili öğrenme becerilerinde daha ileri olduğunu göstermektedir. Bu konuyla ilgili yapılan en yaygın açıklama ise, kızların fiziksel gelişimlerinin daha hızlı olduğu ve bu durumun da sol selebral yarım kürede erken gelişimi hızlandırdığıdır. İlk yıllarda cinsiyet farkı bulunmamaktaydı.

Yapılan çalışmalara göre ilk dil gelişiminde konuşma miktarı, kullanılan kelime çeşidi, düzgün cümle yapıları gibi konularda kız çocukların erkek çocuklara oranla daha ileri olduğunu göstermiştir. Son yıllarda yapılan araştırmalar cinsiyet farklılığının dil yeteneğinde çok fazla rol oynamadığı yönündedir. Her ne kadar kız çocukları dil gelişiminde erkeklere göre ileri seviyede olsalar da bunun kesin nedeni bilinmemektedir.

Mizaç dil gelişimini etkileyen bir diğer faktör olarak ele alınmaktadır. Utangaç bebekler konuşmadan önce, iyice anlayana kadar beklerler. Konuştuklarında, yaşlılarından biraz geri olsalar da kelime hazineleri hızla artar. Mizaç olarak negatif bebekler, aynı zamanda dili daha yavaş öğrenirler; çünkü yüksek derecede duygusallık onları, dil bilgisi üretmekten alıkoyar. Ancak daha sosyal olan bebekler daha çok etkileşim kuracakları için dil gelişimleri ve kelime hazineleri de daha hızlı artacaktır (San Bayhan ve Artan, 2007, s.139 Akt: Muslugüme, E. 2015).

Yapılan araştırmalar, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde yetişen çocukların dili kazanma becerileri ve dili kullanabilme becerilerinin sosyoekonomik düzeyi düşük olan çocuklara göre daha ileri bir seviyede olduğunu ve dili daha akıcı kullandıklarını göstermektedir. Dil gelişiminde çevresel faktörlerin etkisi oldukça fazladır.

Aile bireylerinin ve çocuğun iletişim içinde bulunması, diğer yetişkinlerin birbirine gösterdiği tepkiler, tavırlar, çocuğun psikolojik ve sosyal ilişkilerindeki olaylar dil gelişimini şekillendirmektedir. Yapılan çalışmalara göre, ebeveynleriyle daha fazla zaman geçiren çocukların dil gelişiminde daha hızlı gelişim gösterdikleri belirtilmektedir. İletişim sırasında annenin çocuk ile konuştuğu aksan, dili kullanma becerisi, kullandığı jest ve mimikleri çocuğun yaptığı tekrarlar ile dili öğrenmesini sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalara göre, eğitim düzeyi düştükçe çocuğun karşılaştığı fiziksel uyaranlar azalmakta eğitim düzeyi yükseldikçe ise çocuğun karşılaştığı sözel uyaranların arttığını göstermektedir. Aynı zamanda sosyoekonomik düzeyin yüksek olduğu ailelerde daha fazla kitap okunduğu ve çocukların dil gelişimine daha fazla önem verdikleri görülmektedir.

Dil gelişimini etkileyen bir diğer faktör ise ikizliktir. Yapılan araştırmalar, ikiz çocukların daha geç konuştuğunu bunun nedeni olarak; ikiz çocukların kendi aralarında bir iletişim kurduklarını ve sesleri kullanmadan da anlaşabildiklerini göstermektedir. Bu nedenle de tek çocuk olan bireylere göre daha yavaş konuşmaya başlamaktadırlar.

Okul öncesi dönemde dil gelişimini etkileyen bir diğer faktörde televizyon ve bilgisayardır. Günümüz yaşantısında televizyon ve bilgisayara çocuklar

üzerinde çok yoğun bir etkiye sahip olmakla birlikte ebeveynlerde çocukların daha fazla vakit geçirmesine fırsat vermektedir. Yapılan araştırmalara göre, üç yaş öncesi dönemde çok fazla televizyon izleyen çocukların gelişimsel olarak geriden geldiğini ve dil gelişimini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Çocuklar televizyonu; ses ve görüntünün uyumu, çok sayıda hareket ve hız değişiminin olması, renklerin çekiciliği, ses efektlerinin ve müziğin dikkat çekici bir şekilde kullanılması gibi nedenlerden dolayı izlemektedirler (Brown, 2011; Günaydın, 2011 Akt: Muslugüme, E. 2015). 18. Aya kadar bebek, televizyonun sadece sesinden ve ışıktan etkilenmektedir. 18 ay ve 2 yaş arasında çocuk, televizyondaki cümleleri tekrar etmeye ve hareketleri taklit etmeye çalışır. 3-5 yaş arasındaki çocuk televizyona araştırmacı gözüyle bakarlar.

Özellikle 0-3 yaş arası çocuklarda televizyon ve bilgisayarda geçirdiği vaktin ebeveyn kontrolü altında olması gerekmektedir; çünkü bebeklerle konuşulmadığında, onların yaptıkları hareketlere ve söyledikleri sözlere tepkiler verilmediğinde beyin yapıları sağlıklı gelişmeyebilir. Televizyon tek yönlü bir iletişim aracıdır, karşılıklı bir ilişki olmadığı için çocuğun geç konuşmasına neden olabilir.

Çok fazla televizyona ve bilgisayara maruz kalan çocuklarda dil gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Çocuk sadece televizyona odaklanmakta ve tek taraflı bir iletişime maruz kalmaktadır. Bu nedenle de konuşma dilini öğrenememektedir. Günümüz koşullarında sürekli olarak televizyon izleyen çocuklar aynı zamanda normal hayata da uyum gösterme konusunda sorun yaşadıkları gözlemlenmektedir. Özellikle 0-3 yaş arası çocuklara televizyon izletmek daha sakıncalıdır, çünkü bebeklerle konuşulmadığında, onların yaptıkları ve söylediklerine tepki verilmediğinde, beyinleri sağlıklı gelişmeyebilir (Demir, 2011).

2004 yılında yapılan bir araştırma, günde ortalama 3-4 saat çizgi film izleyen çocukların, dikkat eksikliği ve hiperaktivite rahatsızlığı geliştirme olasılıklarının, diğerlerine göre %30 ile %40 daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Demir. S. 2011).

Dil gelişimini etkileyen bir diğer faktör ise zekadır. Yapılan araştırmalara göre dil yeteneği ile zihin yeteneği arasında doğru orantı bulunmaktadır. 2 yaşına kadar çocuğun çıkarttığı seslerde herhangi bir zeka belirtisi bulunmamakla birlikte iki yaşından sonra zeka ve dil gelişimi arasında oldukça sıkı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmalar erken konuşmaya başlayan çocuklarda zeka düzeylerinin genellikle normal ya da normalin üstünde olduğunu ve bu nedenle de dilin zeka ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır.

Dilin kazanılma süreci çocuğun sahip olduğu bilişsel gelişimle bağlantılıdır. Zihinsel süreç içinde yer alan algılama, kavram geliştirme, dilin kazanılması, hafıza gibi yetenekler tam olarak gelişim gösterdiğinde dil gelişimi kazanılmaya başlar. Çocuğun somut kavramlar ve soyut kavramları kavrayabilmesi, bu kavramlar arasında geçiş yapabilmesi, ilişki kurabilmesi ve bu ilişki sonucunda çeşitli düşünce ortaya koyup bunları ifade edebilmesi zeka yardımı ile gerçekleşmektedir.

Yapılan araştırmalar, çocukların zeka düzeyi ile kelime dağarcığı zenginliği, cümle yapısının uzunluğu, cümleleri yerinde kullanabilme becerisi arasında bir ilişki olduğunu ve zeka düzeyi yüksek olan çocuklarda bu becerilerin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bir diğer araştırmaya göre ise, yüksek zeka seviyesine sahip olan çocukların kısa sürede konuşmayı öğrendiğini ve diğer çocuklara oranla dil gelişiminde üstün olduklarını bulunmaktadır.

Yeni doğan bir çocuk kuşkusuz anne babasından aldığı kalıtsal özelliklerle belirli bir potansiyele sahiptir. Bunun yanında dış uyaranlara da son derece açık bir canlıdır. Daha ilk günlerden aldığı uyarımlar ondaki bu potansiyel özelliklerin olumlu yönde gelişmesine yardımcı olabildikleri gibi olumsuz bir gelişmeye de neden olabilir (Oktay,1983, AKT: Ergin, 2012)

1974 yılında Condon WS. Sander Lw, 200 ikizle bir gözlem çalışması yapmıştır. 14 aylık bebekler laboratuvar ve ev ortamında bilişsel gelişim, dil gelişimi, mizaç ve duygulanım yönünden gözlenmiştir. Lw çalışmanın sonunda mizaç, empati ve negatif duyguların genetik faktörlere dayandığını ifade etmiştir. Aynı zamanda genetiğin sınıflama, mekansal hafıza ve kelime anlayışı ile bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Aynı çalışmada mizaç ve negatif duyguların çevrenin etkisi altında olmadığı ancak dil ve pozitif duygularda çevrenin etkili olduğu sonuçları vurgulanmıştır. Okul öncesi dönemde çocuk çevrenin ve doğuştan getirdiği kapasitesini dil gelişimine etkisi oldukça yüksektir.

Çevresel faktörler olarak; anne- bebek ilişkisi, arkadaş çevresi, sosyo-ekonomik durum, içinde doğmuş olduğu kültür, ailenin eğitim durumu, cinsiyet sayılabilir. Tüm bu çevresel faktörler çocuğun dil gelişimine olumlu ya da olumsuz yönde etki gösterebilir.

Çocuğun gelişiminde kalıtım ve çevre iç içe geçmiş bir durumdadır. Gelişim yalnızca kalıtımsal ya da çevresel olarak düşünülemez. Ancak yapılan bazı çalışmalarda özellikle dil gelişiminde çevresel faktörlerin etkisinin kalıtımdan daha fazla olduğu vurgulanmaktadır.

Her çocuk kalıtımsal özellikler ile doğar ancak bu kalıtımsal özellikleri geliştirmek çevrenin etkisiyle bağlantılıdır. Yetersiz uyaranların bulunduğu, çocukla birebir iletişimin kurulmadığı bir ortamda büyüyen çocuk dil gelişiminde yetersiz olmaktadır.

Çocuk çevreyle yalnızca doğduktan sonra etkileşimi haline girmez. Doğumdan önce ve doğum sırasında da çevrenin etkileri bulunmaktadır. Anne karnındayken annenin stresli olması, iyi beslenmemesi, doğum sırasında meydana gelen komplikasyonlar, doğumdan sonra yeterli ilgilenememe, yeterli bakımı gösterememe gibi olumsuz etkiler çevre koşulları ile bağlantılıdır.

Dil gelişiminde kalıtım ve çevrenin etkileri bağımsız kabul edilemez. Her çocuğun doğuştan getirdiği bir zeka kapasitesi bulunmaktadır ve bu zeka kapasitesi çevrenin şartlarına göre üst sınıra ulaşabilir ya da engellenebilir, gecikebilir. Zihinsel gelişim ile dil gelişimi arasında bir orantı bulunmaktadır. Çevresel şartlar zihinsel gelişime katkı sağlamak ve böylelikle dil gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Dilde ki bu olumlu gelişmelerde zihinsel gelişimi sağlamaktadır.

Yapılan araştırmaya göre, ilk 6 ay içerisinde ev ortamında ve ailesi ile büyüyen çocukların, bir bakım evinde büyüyen çocuklara göre daha fazla ses çıkartmaktadır. Bu çalışma gösteriyor ki dil gelişiminde çevre şartları ilk aylardan itibaren etkisi göstermeye başlamaktadır.

Dil gelişimini etkileyen bir diğer faktör kardeş sayısıdır. Tek çocukların dil gelişimi çok kardeşi olan çocuklara göre daha ileri bir düzeyde olduğu belirtilmektedir. Genel itibariyle tek çocuğa sahip ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri yüksektir. Tek çocuk ev ortamında aile bireyleri ile konuşmak, onları dinlemek zorundadır. Her ne kadar kardeş sahibi olmak avantaj gibi görülse de buradaki önemli faktör çevresel faktörlerdir. Anne babanın tutumu, ilgilenmesi dil gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir.

Aile içindeki nüfusun az olması anne ve babanın çocuklarına göstereceği ilgi, zaman ve tutum daha fazla olmaktadır. Buradaki önemli nokta, kardeş sayısından çok gösterilen ilgi ve harcanan zamanın niteliksel olmasıyla bağlantılıdır. Çocuklardaki sözcük dağarcığı, konuşma becerisi, aile ve yakın çevreyle ilgili olsa da çocuğun içinde doğduğu kültürel faktörlerde önemli rol oynamaktadır.

Çocuklar konuşmayı yaşamın ilk yıllarından itibaren içinde buldukları aileden ve çevreden öğrenirler. Anne babaların çocuğa karşı ilgisi, verdikleri tepkiler dil gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Bebeğin genel ihtiyacı iletişim kurmak ve ilgi beklemek beklediği ilgiye anne babasından olumlu bir yanıt almaktır. Bu ihtiyaçların karşılanması çocuğun dil gelişimini etkilemektedir. Çocuklarla yapılan çok basit iletişim girişimleri sadece dil gelişimlerini değil aynı zamanda onların bilişsel becerilerinin gelişimini de etkilemektedir.

Ebeveynlerin dil gelişimine olumlu ve olumsuz etkileri çocuklarla kurmuş oldukları iletişimde kullandıkları yöntem ve tekniklerle bağlantılıdır. Ebeveynlerin gün içerisinde kullandıkları kelimeleri çocuklarına açıklamaları, kelimelerin eş anlamlılarının kullanması, kelime oyunları oynaması çocuğun kelime haznesinin gelişmesine katkıda bulunabilir.

Çocuğun dil gelişimini etkileyen en önemli etkilerden birisi ebeveyn duyarlılığıdır. Ebeveyn çocuğun çıkarttığı seslere ne kadar duyarlı davranırsa, sorduğu sorulara ne kadar cevap verirse, yorumlar yaparsa dil gelişimi o kadar etkili olacaktır. Çocuğa sabırla doğruları anlatmaya çalışması dil gelişiminin etkili faktörlerindedir.

Birçok ebeveynin çocuğa olan düşkünlüğü veya sabırsız olması çocuğun dil gelişimine olumsuz yönde etki etmektedir. Bir örnekle açıklanacak olursa, çocuk herhangi bir istekte bulunacağı sırada anne ya da baba ona fırsat vermeden hemen yerine getirmeye çalışır. Bu durum çocuğun bir süre sonra konuşmamasına, cümle kurmasına ihtiyaç kalmamasına yol açar. Çünkü ebeveyn henüz çocuk konuşmadan onun yerine isteklerini yerine getirmiştir ya da konuşmasına fırsat vermemektedir.

Ebeveynlerin konuşma sıklığı, çocuğa soru sorma ya da çocuğun sorduğu sorulara düzgün, anlamlı cevap vermesi, sadece evet/hayır değil, açıklayıcı cevapların verilmesi dil gelişimini olumlu yönde desteklemektedir. Yapılan araştırmalar özellikle ebeveynlerin kitap okuma sırasında kullandıkları dilin niteliğinin çok önemli olduğunu ve dil gelişimini destekleyici etkisi olduğunu vurgulamaktadır.

İnsanın sosyal bir varlık olmasından dolayı diğer önemli durum çocuğun sosyalleşme becerisidir. Günümüz koşullarının diğer bir dezavantajı çocukların evin içinde büyüyor olması ve sosyalleşme becerilerinin gelişmemesidir. Bu nedenle de çocuklar sadece anne ya da babayla iletişim kurmakta ve akranlarıyla iletişime girememektedir. Bir çocuk ne kadar sosyalleşir ise ne kadar dışarda vakit geçirme fırsatı bulup uyaranları etkili işleyebilirse dil gelişimi o kadar etkili ve hızlı olacaktır.

Aile yapısının incelendiği araştırmalarda, geniş ailelerde büyüyen çocuk ile çekirdek ailede büyüyen çocukların dil gelişimleri arasında farklılıklar bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca aileden yoksun, anne-babadan ayrı büyüyen, bakım evlerinde büyüyen çocukların dil gelişiminin geriden geldiği, çocukların daha çok ağlamayı tercih ettiği ve daha az heceledikleri belirtilmiştir.

Dil gelişiminde uzmanların en çok üstünde durduğu olgu, çocuğun konuşmaya teşvik edilmesidir. Çocuk konuşmaya teşvik edildikçe ve konuşmaya, sorulan sorulara cevap vermeye teşvik edildikçe konuşmanın daha kısa bir sürede gerçekleştiği belirtilmektedir. Buradaki en önemli nokta, anne-babanın iyi bir dinleyici rolünü benimsemesi gerekmektedir.

Dilin olumlu gelişimini sağlayan en önemli etken çocuğun yetişkinler ile yaptığı konuşmalardır. Trawick Smith'in (1994), çocukların dil gelişimine yönelik en

önemli önerisi; anne-babaların, yetişkinlerin çocuğa bol bol soru sormaları ve onlarla konuşmaları, sordukları sorulara cevap vermeleri olmuştur.

Anne-babanın kısa emir cümleleri, tek kelimelik cevaplar ile çocuğa cevap vermemesi değil aksine kullandığı dilin kalitesi, çocuklarla konuşma sıklığı, konuşurken cümle içerisinde kullandığı kelime sayısı çocuğun dil gelişimi için oldukça önemlidir. Çocuk dili ne kadar doğru ve yerinde, zengin ifade kalıpları ile öğrenirse dil gelişimi o kadar doğru ve hızlı olacaktır.

Mc. Neill ve Fowler (1996), dil gelişimi gecikmiş çocukların dil ve konuşma yeteneklerini geliştirmek için çocuğun konuşmasını övme, hikaye kitabı okuma, çocuğa açık uçlu sorular sorma gibi özel stratejilerin yardımcı olduğunu belirtmiştir (Muslugüme, 2015).

Dil gelişimini etkileyen bir diğer anne-baba tutumu da çocuğa olan aşırı düşkünlüktür. Bu tür ailelerde çocuk daha sözel olarak kendisini, isteklerini ifade etmeden ihtiyacı her şey yetişkinler tarafından anında karşılanır. Bu şartlar altında yaşayan çocuklar konuşma gereksinimi duymaz ve dil kullanımında tembelleşmeye başlarlar.

Bir diğer olumsuz yaklaşım ise, anne babanın çocuğa karşı ilgisiz davranması, kötü muamele göstermesi dil ediniminde olumsuz etkilemektedir. Baskıcı bir anne-baba tutumu, çocuk konuşmaya başladığında çocuğun susturulması dil gelişimini olumsuz etkilediği yapılan araştırmaların bir diğer sonucudur.

Çocuk kitapları çocuğun dili öğrenmesinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk henüz 12 aylık iken kitaplarla ilişki kurmaya başlar. Bu ilişki çocuktan çocuğa göre değişmekle birlikte bazen geç bazen de erken olabilir. İlk dönemde kullanılan bu çocuk kitapları genellikle resimlerden oluşmaktadır. Çocuğun dil ve anlatım becerisini geliştiren bu eserlerdeki resimler çocuğun resimlere bakarak isimlendirmesine, gördüklerini sorarak öğrenmesine ve öğrendiklerini anlatarak ifade edebilmesine yardımcı olmaktadır. İfade dilinin gelişmesinde önemli rol oynayan çocuk kitapları aynı zamanda çocuğun alıcı dil düzeyini, sözcük dağarcığını geliştirmektedir.

Okul öncesi dönemde kitaplar yalnızca dil gelişimini desteklemekle kalmaz aynı zamanda çocuğun kendisini tanımasına, kendini ifade edebilme becerisinin

gelişmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca çocuk sorduğu sorularla dili kullanabilme imkanı elde ederken bir yandan da konuyla ilgili bir çok öğrenir.

Anaokulu giden çocuklarda yapılan bir araştırmaya göre, çocukların aldıkları eğitime kitaplarla destek sağlandığında dil gelişiminin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çocuk kitapları sembolik düşüncenin çok güzel örnekleriyle, güzel bir dil ve seçkin bir sanat örneği içerirler. Çocuklar dikkat ve ustalıkla yazılmış düzyazı ve şiirsel eserlere yoğunlaştıkları zaman, dil becerileri konusunda da ustalık kazanırlar. Çocuk kitapları çocukların yaşamında güçlü bir etkiye sahip oldukları gibi, öğretmenler de programlarını çocuk kitapları etrafında şekillendirebilmektedir (Cullinan ve Galda, 1994).

Isabell ve diğerleri (2004), anaokulu çocuklarının sözlü dil becerilerine hikâye okuma ve hikâye anlatmanın etkileri 38 çocukla deneysel yöntemle incelemiştir. On iki hafta süren deneysel işlemler sonucunda çocuklara hikâye anlatmanın, sadece hikâye okumadan ve hikâye anlatılırken resim kullanımından daha etkili olduğu bulunmuştur.

Başka bir çalışmada, Çat Şahin (2009), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 ay grubu toplam 150 çocukların dil gelişimi ile annelerin okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda ise annelerin okuma ilgi ve alışkanlıklarının, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların dil gelişimlerinde etkili olduğu ve birbirini karşılıklı olarak etkilediği görülmüştür.

2.2.6 3-6 Yaş Arasındaki Çocuklarda Dil Gelişimi

Araştırmanın bu bölümünde 3-6 yaş arasındaki çocukların dil gelişimleri hakkında bilgiler verilecektir.

2.2.6.1 . 3 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi

3 yaş çocuğu, oyun çağına giren bir çocuk olarak nitelendirilmektedir. Çocuğun çevresine dair daha fazla sorular sormaya başladığı, çevresinde hakimiyet kurmak istediği, şarkı, şiir öğrenmeye, sayıları saymaya başladığı, dil ve öğrenme becerilerinin geliştirildiği bir dönemdir. 3 yaş çocuğunun bireyler arasında ki ilişkilerini daha anlamlı hale getirebildiği en önemli etken dili kullanma becerilerinin giderek gelişim göstermesidir.

Bu dönemde çocuk, kısa hikayeler dinlemekten, kolay melodili şarkıları tekrar etmekten hoşlanır. Grup halinde oyun oynamaktan, oyun oynarken arkadaşları ile iletişim kurmaktan hoşlanmaktadır. Bu dönemdeki çocuklarda en çok rastlanılan durum; çocukların oyun esnasında birbirlerini seyretmeleri ve konuşmalarıdır.

Bu dönemde çocuk, adı- soyadı sorulduğunda cevap verebilir, yaşını zaman zaman doğru cevaplandırabilir, konuşma esnasında ses tonunu doğru ayarlayabilir. Kelime kapasitesinin gelişmeye başladığı bu dönemde çocuk bol bol soru sorar, “ne oldu?”, “nerede”, “kim” ile başlayan sorular sorar. Çoğul ekleri, edatlar, kişi zamirlerini kullanabilir. Söyledikleri sözcükler başka bireyler tarafından anlaşılabilir. Geçmişte yaşadıkları deneyimleri, yaptığı eylemleri anlatabilir, 1-10 ‘a kadar sayabilir.

2.2.6.2 4 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi

4 yaş çocuğun en çok soru sorduğu dönemdir. Bu dönemde çocuk yakın zamandaki olayları, tecrübeleri ilişkilendirerek anlatabilir. Adını, soyadını ve yaşını söyleyebilir, adresini çoğunlukla söylemeye çalışır. Nesne ve sözcükler arasında ilişki kurabilir, eşleştirme yapabilir, ezbere 20 ‘ye kadar sayabilir. Bu dönemde çocuk, çevresindeki yetişkinleri gözlemler, yetişkinlerin yaptığı davranışları yapmaya, tekrarlamaya çalışır.

Bu dönemde oynadığı oyunlar 3 yaşa göre daha uzun sürelidir. Duygu ve düşüncelerini ifade etmeye çalışır. 4 yaş çocuğu hayal ve gerçeği birbirine karıştırabilir ve yaptıkları, yaşadıkları konusunda hayallerini anlatabilir.

2.2.6.3 5 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi

Beş yaş ilk çocukluk döneminin “altın çağı” olarak nitelendirilmektedir. 5 yaş çocuğu artık gelişiminin bütün basamaklarını gerçekleştirmiştir ve bu dönemde toplumsallaşmıştır. 5 yaş çocuğunda cümleler artık daha düzenli hale gelmiştir. Sosyal ve kişisel ilişkilerinde artış söz konusudur. Hafızasının güçlü olduğu bu dönemde konuşma becerisi akıcı bir hal almıştır. Konuşması akıcı ve sürekli ilerleme kayıt ettiği için sürekli konuşmak ve soru sormak ister.

Ezbere şiir, tekerleme, şarkı söyleyebilir. Hikaye dinlemekten ve dinlediği hikayeleri oyuna yansıtmaktan büyük keyif alır. Dinlediği hikayeleri sırasında göre aktarabilir. İsim, soy isim, yaşı, ev adresini, cinsiyetini doğru olarak

bilmektedir. Nesnelere kullanarak somut ifadeleri tanımlar, soyut ifadelerin anlamlarını merak eder. Konuşmadan önce söyleyeceklerini ilk önce düşünür ardından söyler.

2.2.6.4 . 6 Yaş Çocuğunun Dil Gelişimi

6 yaş son çocukluk dönemi olarak nitelendirilir ve bu dönemde kelime kapasiteleri 10.000 kelimeye kadar ulaşmıştır. 6 yaş çocuğu bu dönemde artık yazma çalışmalarına merak duyar ve ismini, soy ismini yazmaya, bunlara ek olarak yeni kelimeler öğrenerek yazmaya çalışır.

2.3 Oyun

Çalışmanın bu bölümünde oyun, oyunun çocuğun gelişimine faydaları, oyunun evreleri oyun çeşitleri ve oyun kuramları hakkında bilgi verilecektir.

OYUN NEDİR

Çocuk olmanın ve çocukluğun en önemli ve en doğal parçalarından birisi kuşkusuz oyundur. Çocuklar oyun oynayarak kendi potansiyellerinin farkına varma, gerçek dünyayı keşfetme ve dünya da var oluşlarını gerçekleştirme fırsatı bulurlar. Çocuk yaşamı için gerekli olan birçok davranış, bilgi ve beceriyi oyun ile ortaya çıkartmakta ve öğrenmektedir.

Çocuk oyun yoluyla çevresindeki olaylar hakkında bilgi edinme, keşfetme, neden-sonuç ilişkisi kurabilme ve çeşitli bilgiler edebilme imkanını elde etmektedir. Bu nedenle de oyun çocuk için maksimum seviyede ilgi, merak ve öğrenme yeridir.

Çocuklar bilgi edinmeyi, bilgilerini yeni durumlarda kullanabilmeyi ve soyut yeteneklerini bizzat yaşayarak kazanırken oyun öğrenme yaşantılarının kazanılmasında önemli bir kanaldır. (Aydın, 2017). Ayrıca çocuk oynarken başka insanlarla iletişim kurmayı, birlikte eğlenmeyi, birlikte çalışmayı ve sosyal becerilerini geliştirir. Oyun, çocuğun kişilik yapısının gelişmesine, sosyal becerilerinin artmasına, beklentilerinin ve hayallerinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır.

Erken çocukluk döneminde oyun çocuğun bilişsel, sosyal, sembolik ve dil gelişiminin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir. Oyun yoluyla çocuklar

gelişimlerinin gerektirdiği özellikleri kazanma olanağı bulur. Bu kazanımlar sırasında kendisini sözel ve sözel olmayan davranışlar ile ifade etme olanağı bulur. Oyun çocukların kendini gerçekleştirmesinde oldukça önemli bir parçadır.

Oyun çocuğun kendisini, duygu ve düşüncelerini ifade edebilme becerisini geliştirir. Çocuk oyun yoluyla, çözemediği problemlerini, üzüntüsünü, sevincini, nefretini, saldırganlık gibi duygularını dışa vurabilmektedir. Oyun çocuğun sonucunu düşünmeden yaptığı ve hiç kimsenin öğretmeyeceği konuları deneyimlemesini sağlar. Erken çocukluk döneminde hayal ve gerçeklik arasında ki en önemli köprüdür. Ve çocuğun iç dünyasının yansıtan en önemli aynadır.

Oyun; çocukluk döneminin temel amacı öğrenme, yaratma, tecrübe kazanma, iletişim kurma ve yetişkinliğe hazırlanma aracı, duyguları ifade etme yolu, sıkıntılardan kurtuluş, özgürce yapılan, haz veren, mutluluk kaynağı olan, çocuğu geliştiren ve eğlendiren, çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyen etkinliklerin tümü olarak özetlenebilir (Poyraz, 1999:136, AKT: Ulutaş, 2011).

Çocuk oyun etkinlikleri sayesinde nesnelere tutma ve kavrama, kullanma, bedenini kontrol edebilme ve nesnelere keşfedebilme yeteneği kazanır ve iletişim becerilerini geliştirir. Oyun bir yandan çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini sağlarken, diğer taraftan da çocuğun nesnelere dünyasında ilişki kurmasını, bireysellik kazanmasını sağlamakta daha sonra da toplumsallaşmasına büyük ölçüde katkı sağlamaktadır.

Erken çocukluk döneminde oyun, çocuğun psiko-motor gelişiminin olumlu yönde etkilemektedir. Çocuğun kendisini rahatça ifade edebilmesini, çevresi ile etkileşime girerek sosyalleşmesini sağlamaktadır.

Oyunu tek bir tanımla açıklamaya çalışmak oldukça zor bir durumdur. Çünkü oyun pek çok aktiviteyi içine alan geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Bu yelpaze, saklanıp “cee” yapma, motor ve heyecanlı keşifler, koşma, yakalama, kuralsız oyunlar, sallanma, yapı-inşa oyunları, tuz ve su oyunları, hamur oyunları, bahçe oyunları, temsili oyuncaklar ile oyunlar, kart oyunları, takım oyunları, kelime oyunları, saklanma oyunları şeklinde devam etmektedir. Oyun çocuğun oyalandığı bir eylem değil, eğlenerek öğrendiği eylemlerdir (Aydın, 2017).

Oyun, çocuğun gelişimsel düzeyini ne kadar yerine getirebildiğinin anlaşılmasını sağlar ve gelişimsel kapasitesini yansıtır. Farklı oyun çeşitleri çocuğun gelişim durumunu yansıtmakla beraber çocuğun bilinçsiz fantazilerini ve arzularını da açıklar. Çocuk farklı materyaller ile oyun oynayarak hayal gücünü genişletir, düşüncelerini, isteklerini, duygularını ifade etme yolu dener.

Oyun bir yandan çocuğun gelişimine katkı sağlarken diğer yandan da eğitici bir değere sahiptir. Oyun çocuğa toplumsal beceriler kazandırırken duygusal doyum sağlar ve özgürleştirir. Böylece çocuk öğrenmeye hazır hale gelir. Oyun bir diğer yandan da çocuğun içinde bulunduğu kültüre açılan önemli bir penceredir. Oyun yoluyla çocuk sosyal ve kültürel normları öğrenir ve o kültürde ne önemli ve uygun, hangi davranışlar uygun değil bunları öğrenir. Oyun çocuğu kültüre hazırlayan önemli bir alıştırmadır.

Yapılan araştırmalar da İran, Girit ve Mısır uygarlığına ait kalıntılarda birçok oyuncağa rastlanmıştır. En eski oyun aracı olarak kabul edilen materyal “taşdır.” Ülkemizde de “beştaş” olarak bilinen oyun en eski oyunlardan birisidir. Eski Mısır’da tahtadan bebekler, taştan veya tahtadan yapılmış topaçlar, kepek ile doldurulan toplar en eski oyun araçlarıdır. Böylelikle oyunlar geçmişten günümüze zenginleşerek taşınmıştır.

Oyun yüzyıllardır yalnızca insanlar tarafından değil tüm canlılar tarafından oynanmaktadır. Özellikle zihinsel engelli çocukların fiziksel ve psikolojik gelişiminde oldukça önemli bir bağ kurmuştur. Öyle ki çocuk oyunlarındaki duygusal paylaşımlar, gelecekteki toplumun ruh sağlığı açısından çok büyük önem taşımaktadır (Koçyiğit, Tuğluk, Kök, 2007, s. 327 AKT: Katlav, 2014). Yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı gibi oyun yalnızca bir bireyin değil bir toplumun sonraki yansımaların sonucudur. Tüm bu çalışmalar göstermiştir ki, oyun okul öncesi çocukların gelişimine büyük katkı sağlamakta ve gelişimlerini etkilemektedir.

2.3.1 Oyunun çocuğun gelişimine faydaları

2.3.1.1 Fiziksel gelişim ve motor beceriler

Oyun oynama özellikle fiziksel güç gerektiren oyunlar, koşma, atlama, tırmanma, sürünme çocuğun hareket etmesini sağlayan oyunlar büyük ve küçük kasların gelişmesine, vücut sisteminin düzenli çalışmasına, kalbin çalışmasına,

iç salgı bezlerinden daha fazla salgılama yapılmasına katkı sağlamaktadır. Vücuttaki fazla yağların yakılması ayrıca kasların güçlenmesine de fayda sağlamaktadır. Oyun içerisinde çocuk itme, çekme, zıplama, koşma, tırmanma, boğuşma kısaca vücut özellikleri ile mücadele etmektedir. Ve bu mücadele de solunum, dolaşım, sindirim sistemlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Çocuğun kas sistemini, dolaşım sistemini, sinir sistemini ve solunum sisteminin gelişmesini sağlayan hareketli oyunlar çocukların kuvvetli, esnek ve dayanıklı olmalarını sağlar. Ayrıca koordinasyon becerilerinin gelişmesine de yardımcı olur. Tüm bu motor tepkiler çocuğun hızlı ve akıcı olmasını sağlamakla birlikte kendi bedeni üzerinde kontrol gücünü arttırmakta ve bunları öğrenmesini sağlamaktadır.

Oyun fiziksel gelişimin yanı sıra bilişsel gelişiminde kaynağını oluşturmaktadır. Engellerle baş edebilme, hız, mesafe algısı, problem çözme, tasarım yapma başkaları ile eşgüdüm sağlama, inşa etme vb. Sürekli hareketlerle yer değiştirdiği için yaratıcılık özelliği de taşır. Yer değiştirme yeni bakış açısı edinme, uyum sağlamak, esneklik ve akılcılığa teşvik eder. Hareketli oyunlarla çocuk bedeninde ki enerjiyi boşaltmakla beraber kendi bedenini keşfetmekte ve kendi potansiyellerini geliştirme fırsatı edinmektedirler.

Hamur, kil, kum, su, kesme, yırtma, yapıştırma, boyama, çizme vb. oyunlar küçük kasların (ince motor) gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu tarz oyunlar özellikle koordinasyon gerektiren oyunlardır ve çocuğun dikkat, konsantrasyon becerisinin, el- göz koordinasyonunun gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır.

2.3.1.2 Bilişsel gelişim ve öğrenme becerileri

Bilişsel kuramın öncülerinden olan Piaget' e göre oyun çocuğun bilişsel gelişimine büyük bir katkı sağlamaktadır. Piaget' e göre oyun; soyut yaşantı ile somut yaşantı arasında ki boşlukta bulunan bir köprüdür. Oyunda ki somut nesnelere çocuğun hayal dünyasında nesnelere sembolleştirilmesiyle sürekli bir alışveriş halindedir.

Çocuk oyun oynarken var olan çatışmalarını ve problemlerini ortaya koyar ve oyun ile birlikte bu problemlerini güvenli bir şekilde dile getirir. Oyun çocukların kendilerini kontrollü ve güvenli bir şekilde yaşantılarını organize etmelerini sağlar. Oyunun en temel işlevlerinden birisi; çocuğun gerçek hayatta

karşılaştığı zor durumlarla baş edebilme mekanizmasının kazanılmasına yardım etmesidir.

Bilişsel gelişim nesnelere hareket ettirmek yoluyla duyuşal keşfi, basit tekrarlayıcı oyunları, nesnelere ilişkilili oyunları, yapı-inşaa oyunları ve amaca uygun problem çözüme ile nesnelere fiziksel özellikleri kadar o özelliklerin işlevlerinin de farkında olmayı yansıtır (Jordan, 2003; AKT; Aydın, 2017). Çocuk oyun oynayarak çevresinde ki nesnelere tanır, bu nesnelere ile neler yapabileceğini öğrenerek nesnelere- kişiler ve olaylar arasında bir bağlantı kurmaya çalışır.

Çocuk oyun oynarken duyuşalarını geliştirir. İnce-kalın, büyük-küçük, sıcak-soğuk, tatlı- ekşi gibi duyuşal olarak fark edilen kavramları öğrenir. Çocuk oyun oynarken okuma-yazma için hazırlık yapar ve bunun yanında merak ve mantık yürütme becerilerini geliştirir. Oyun içerisinde zihnini kullanarak problem çözüme becerilerini geliştirir.

Oyun, çocuğa çevresini tanıma, araştırma, problem çözüme imkanını sağlamaktadır. Çocuk bu yolla hacim, şekil, büyüklük, mekan, uzay, zaman, uzaklık gibi pek çok kavramı ve sınıflandırma, eşleştirme, sıralama, analiz, problem çözüme, sentez gibi bir çok zihinsel işlemleri öğretir.

Çocuk oyun oynarken dikkatini toplayabilme becerisini geliştirir. Çocuk oyuna dikkatini verip ilgisini oraya yönlendirdiği zaman etkin bir öğrenme gerçekleştirir ve basit materyal kullanmış bile olsa çocukta bilginin yorumlamasına yardımcı olur. Tolucic' in 1963 yılında yapmış olduğu bir araştırmasında; 3 yaş 6 ay ile 11 yaş çocuklarının oyun davranışları ile zihinsel gelişimleri arasında ki ilişkiyi incelemiş ve araştırmanın sonucuna göre; zeka yaşı ile oyun davranışının organizasyon derecesi arasında sıkı bir ilişki bulmuştur. En düşük zeka düzeyine sahip grubun oyun süresinin %75'inden daha fazlasında diğere grubu izlemiş veya araba itme, düdüğü üfleme gibi basit oyunlar oynadığını gözlemlemiştir. Zeka yaşı arttıkça ise çocukların oyunlarının çeşitlendiğini ve oyuncakları amacına göre kullandıklarını görmüştür.

Bilişsel oyunun en yüksek noktası, sembolik oyun olarak tanımlanmaktadır. Sembolik oyun, oyuncakların işlevine göre oynanmasından ayrı olarak, nesneye bir işlev ve özellik atfederek o nesnenin sembolik olarak “mış” gibi

kullanılmasıdır (Jordan, 2003, AKT: Aydın, 2017). Küçük çocukların erken sembolleştirme becerilerinin ortaya çıkışı olarak kabul edilen sembolik oyunla birlikte çocuklar nesnelere ne işe yaradığını bilir ve nesnelere ne tür özelliklere sahip olup olamayacağını ayırt eder. Ayrıca duyu-motor döneminden sembolik düşünme dönemine bir geçiş olan sembolik oyun önemli bir zihinsel süreçtir. Neyin gerçek, neyin temsil edilen olduğunu ve ikisi arasında ki farkları anlamaya başlar.

Sigma ve Sena'ya göre, bilişsel gelişim gerçek oyuncaklarla işlevsel oyundan daha çok sembolik oyunla ilgilidir. Piaget'e göre de sembolik oyun, benmerkezci düşüncenin bir formudur ve oyunun temel işlevi çocuğun egosunu koruyarak gerçekliğe uyum sağlamasıdır. (Aydın, 2017).

Piaget'e göre oyunun taklitle ortaya çıkan özümsemenin hem devamlılığını sağlamakta hem de uyumunda devam etmesini sağlamaktadır. Çocuğun daha önceden zihninde de var olan şemaları yeni nesnelere ve davranışlarla oyunda uyguladığında sembolik oyun öncesi bir dönemi temsil etmekte ve zamanla oyun alışılı geldik biçimlerden çok sembolik eylem ve sonuçlara dönüşmektedir. Bu durumda sembolizmi ve temsili oluşturmaktadır.

12 aylık çocuklar öncelikle nesnelere hakkında bilgi sahibi olurlar ve oyuncaklar gerçek dünyanın bir temsilidir. 2 yaş civarında ise çocuklar artık iki nesneyi başka bir nesne yerine kullanabilme becerisine sahiptirler. 2 yaştan sonra ise yaşamın içinden birtakım oyunlar sergilemeye ve oyuncakları konuşturmaya ve oyunlara birtakım eylemler yaptırmaya başlarlar. Bu adım sembolik "mış" gibi oyunun ilk adımıdır.

3-4 yaşlarında ise çocuk oyun içerisinde iki ya da daha fazla eylemi karşılıklı roller alarak oynamaya başlar ve bu durum en önemli noktadır. Çünkü çocuk artık bu aşamada zihninde başkaları için fikir sahibi olduğunun veya hayal edebilme yeteneklerinin geliştiğini göstermeye başlar. Hayal etme becerisi de diğer kişilerin duygu, düşüncelerini anlayabildiklerini gösterir.

Piaget'e göre 4-7 yaş arasında sembolik oyun oldukça önemlidir. Bu dönemde çocuklar akıllarında olanları ifade etmekten uzak olabilirler ve sembolleri kullanarak hem kendilerini ifade ederler hem de diğerleri ile sosyal bir gelişim sağlarlar.

Bilişsel gelişimde önemli alanlardan biri de üst- temsil yeteneğidir. 4 yaş öncesi çocukların davranışları gerçeklik/gerçek nesnelere ve kişiler üzerine kurulu iken, 4 yaştan itibaren birtakım temsilleri gerçekleştirebilirler. Bu temsil edebilme yeteneği de beraberinde, çocukların başkalarının ne düşündüğünü, akıllarından ne geçtiğini tahmin edip anlayabilmelerini getirir. Bir başka deyişle çocukların zihin kuramına sahip olduğunu gösterir (Aydın, 2017).

Sembolik oyunun olmaması zihin kuramının olmadığını göstermektedir. Yapılan çalışmalar otistik çocukların sembolik oyun oynamada ki güçlük çekme nedeninin zihin kuramında ki yetersizlikten kaynaklandığını göstermektedir. Neilsen ve Dissanayake' göre sembolik oyun üst temsil etme becerisinin bir göstergesidir.

Vygotsky (1193) okul öncesi dönemdeki çocukların oyunlarındaki en yaratıcı etkinliğin sembolik oyun olduğunu göstermektedir. Çocuk sembolik oyun ile birlikte yetişkin rollerini almakta ve rolleri kendi yaratıcılığı, kendi kuralları ve sınırlılıkları ile sergilemektedir. Ayrıca çocuk tüm bunları gerçekleştirirken kendisini de tanımaktadır.

2.3.1.3 .Dil gelişimi ve iletişim becerileri

Dil gelişiminde, dilin kazanılmasında en etkili uyaran oyundur. Çünkü dilin en temel işlevi, iletişim, muhakeme yapabilme ve ifade edebilme becerileri oyun yoluyla gelişimini sağlar. Konuşma becerisi olan ve olmayan çocukların oyun ile iletişim becerilerini hızlandırdıkları gözlemlenmiştir. Konuşmayan çocuklar oyun ile duygularını, dürtülerini, hayallerini ortaya koyarlar. Piaget' e göre dil ve oyun eş zamanlı olarak gelişmektedir

Oyun ve dil gelişimi birbiri ile ilişki içerisindedir. Çocuk oyun oynarken bir nesneyi başka bir nesne yerine kullanabilir yani sembolik bir anlam yükleyebilir. Örneğin; çocuk bebeğini uyutmak istediğinde tahta bir bloğu sanki yatakmış gibi kullanabilir. İşte bu durum nesneyi başka bir nesne olarak kullanmakla beraber nesneyi temsil eden kelimeyi de kullanarak sembolleştirmiş olur. Sembolik oyun oynarken başlarda tek kelime kullanan çocuk zamanla kelime üretimi ve kelime kullanımını da artar. Geçmiş yıllar da yapılan çalışmalara göre, 13 aylık çocukların oyun seviyeleri ile kelime üretebilme becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Çocuğun gelişim düzeyleri göz önüne alındığında dil ile oyun arasında bir paralellik söz konusudur ve oyun, çocuğu sembolik yapılara hazırlayıcı en temel süreç olarak kabul edilmektedir. Çocuğun temsil etme davranışını kazanabilmesi, saklı nesnelere bulma, hayali/sembolik eylemleri yapabilme davranışlarıyla ilişki içerisindeydir. Böylelikle çocuk sembollerini üretebilir, anlamlandırabilir ve yaşantısına yansıtabilir.

Pek çok araştırmacıya göre, dil gelişiminde kavramsal bilgi tek başına yeterli değildir. Sembolleştirme becerisinin birincil önem taşıdığını vurgulamaktadır. Yapılan araştırmalara göre, oyun ile dil gelişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Sarimski ve Suss-Burghart (1991) zihinsel engelli çocukların dili anlama becerileri ve sembolik oyun oynayabilme düzeyleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

Siller ve Sigman (2002)'nin araştırmalarına göre, otistik çocukların anneleri ile oyun oynamaları ve kelime söylemeleri (kelime sayısı ve kullanımları) arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmiştir (Aydın, 2017). Ahioğlu' nun 1999 yılında okul öncesi dönem çocuklarının (48-54 aylık çocuklar) sembolik oyun eğitimi ile dil kazanımlarını inlemiş ve sonucunda bu eğitimi almayan çocuklara göre eğitimi alan çocuklarda dil kazanım düzeylerinin ilerleme göstereceği yargısına ulaşmıştır.

Dil kazanımı ve oyuncak odaklı oyun arasında oldukça güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Temsil edebilme yeteneği dili anlamak ile yakından ilişkilidir. Oyunun oynandığı alan yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış bir alan olsa da çocuk ne kadar çok sembolik oyun oynarsa dili anlama becerileri de doğru orantı gösterecektir. Oyun esnasında mimikleri kullanmalar ve ilk kelimelerini söylemeleri arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin, çocuk bebeğini uyutuyormuş gibi yapar.

Kelly ve Dale (1989), henüz kelime kullanmayan çocukların sembolik oyunlarında başarısız olduklarını, buna karşılık presembolik (ön sembolik) oyun ve kendine ya da başkasına dönük sembolik oynayanların tek kelimelerle konuştuklarını ifade etmiştir. (Akt: Aydın, 2017). Küçük yaşlarda oynanan sembolik oyunlar daha sonraki yaşlarda hayal gücünün, yaratıcılığının ve metafor kullanımının habercisi olarak kabul edilmektedir.

2.3.1.4 Sosyal gelişim ve uyum becerileri

Sosyal gelişim süreci doğum ile başlar ve yaşam boyu devam eder. Kişinin başka insanlar ile iyi iletişim kurması ve içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasıyla ilişkilidir. Çocuk içinde var olduğu kültürün ve toplumun kurallarını ve gerekliliklerini oyun esnasında öğrenir. Paylaşmak, sırasını bekleme, hakkına ve eşyasına sahip çıkmak, başkalarının hakkına saygılı olmak, kurallara uymak, izin istemek, söylenenleri dinlemek, kendini ifade edebilmek gibi davranışları hep oyun esnasında öğrenir.

Sosyal uyum yeteneği bir gelişim süreci izler. Paralel oyunla başlar, yan yana çocukların oynadığı yalancı gruplar görüşür. Bunun ikili, dörtlü gruplarla oynanan oyunlar izler, ardından altı-yedi çocuktan oluşan takım oyunları görülür. Takımlarda belirli bir hiyerarşik yapı oluşur. Çocuklar bu hiyerarşik yapı içinde yerlerini ve görevlerini bilirler (Özdoğan, 2004, AKT; Aydın, 2017). Böylelikle çocuk bir grup içerisinde olmayı, o gruba ait olmayı ve o grup içerisinde ki görevlerini ve kendisinden beklenen davranışların ne olduğunu oyun yolu ile öğrenebilir.

Vygotsky (sosyo-kültürel kuramcı),’e göre, oyun çocuğun içinde yaşadığı kültüre hazırlayıcı bir araştırma ayrıca o kültüre ait değerleri kazandırmaya hizmet etmektedir. Ona göre oyun daima toplumsal bir semboldür. Çocuk oyunla birlikte dolaylı yollardan sosyal ilişkileri ve gelişimi hakkında bilgi vermektedir. Çocuk oyun yoluyla konuşma ve bekleme, “ben” ve “diğerleri” kavramları ile birlikte sırasını beklemeyi öğrenir. Sosyal rolleri deneme, başka nesnelere ilişkiler kurma, üzüntü ve kaygılarını dile getirme olanağı bulur. Toplumun küçük bir üyesi olur.

Çocuk oyun oynarken kültüre ait değerleri, yargıları, adetleri de öğrenir. Gelişimin bir diğer unsuru da bu yazılı olan ya da olmayan kuralların öğrenilmesidir. Bu kurallarda çocuk neyin gerçek, neyin hayal olup olmadığını öğrenir ve bunları yaşantısına aktarmaya çalışır. Böylelikle oyun sayesinde hem sosyal yaşamına katkı sağlar hem de uyum sürecini gerçekleştirir.

2.3.2 Oyunun evreleri

Oyun çocuğun yaş ve gelişim düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınmaktadır. Örneğin,

Piaget çocuğun bilişsel olarak gelişimini ve olgunlaşma sürecinin temelini ele almaktadır. Piaget' in yaklaşımına göre çocuklarda ki oyunun evresi farklılık göstermektedir.

Alıştırımalı oyun (0-2 yaş): çocukların motor ve fiziksel olarak yaptıkları faaliyetlerin tekrarlanması ile ortaya çıkan oyunlardır. Çocuğun bir nesneyi yakalaması, sallaması ve atması gibi.

Sembolik oyun (2-7 yaş): bu dönemde çocuk dilin sembolik işlevini kullanır ve taklit etme becerisiyle oyun oynamaya başlar. Genellikle 2 yaşta ortaya çıkar. Çocuk olmayan nesnelere zihninde canlandırarak nesnelere ve ilişkilerini simgeleyebilir. Örneğin; bir sopa parçasını atmış gibi kullanabilir.

Kurallı oyun (7-12 yaş): zihinsel olarak işlevlerin en ileri olduğu bu dönemde çocuk artık kurallara da önem vermeye başlar. Bu dönemde oynanan sembolik oyunlar kurallarla doludur. Tüm ayrıntılara dikkat eder bu dönemde. En az iki ve daha fazla oyuncunun oyun oynadığı bir evredir.

Parten ise oyunu sosyal oyun davranışı olarak ele almış ve çocukların sosyal katılımlar ve yine yaşlara göre farklılıkları ele aldığı ileri sürerek oyunu evrelere ayırmıştır.

Tek başına oyun (0-2 yaş): bu dönemde çocuk bağımsız şekilde, başka bir çocuk olsun ya da olmasın yine tek başına oynar. Çocuğun motor, bilişsel, sosyal ve dil gelişimi yeterli olgunlukta değildir ve diğer bireylerle etkileşim kurmaktan kaçınır. Çocuk bu evrede başka çocukların oyununu gözlemler fakat çocuklarla iletişim kurmaz. Bu dönemin en önemli özelliği, çocuk etrafındaki kişilerden etkilenmeden çevresindeki objelerle tek başına oyuna devam eder.

Paralel Oyun (2-4 yaş): bu dönemde de çocuk tıpkı tek başına oyunda olduğu gibi diğer çocuklardan bağımsız şekilde hareket eder ve birbirlerine paralel şekilde oyun oynarlar ancak birbirlerinden ve çevrelerinden etkilenmezler. Burada önemli nokta; paralel oyunda çocuk yanında oyun oynayan çocuğu etkilemeye çalışmadan sadece yanındaki çocuklarla benzer olan oyuncaklarla oyun oynamaktadır.

Birlikte Oyun (2-3 yaş): bu dönemde çocuk aynı oyun materyalini kullanarak, aynı oyunda kısa süreli olsa birlikte yer alırlar. Birlikte oynanan her oyunda

çocuk kendi oyununa devam eder. Çevresine olan ilgisi bu dönemde daha fazladır.

İşbirliğine Dayalı Oyun: bu dönemde çocuk artık başkaları ile iş birliği yapıp, grup oyunlarına katılabilecek bir düzeydedir. Diğer çocuklarla birlikte oyun oynayabilir ve iletişim kurabilir. Bu dönemde her bir oyun ve arkadaş için ortak bir amaç bulunmaktadır. Bu amaca yönelik roller paylaşılmaktadır. Bu dönemde çocuk artık çevresindekilerin farkındadır ve arkadaşlarının oyuncağını ödünç isteme becerisine sahiptir. Ayrıca bu dönemde oyuncakların paylaşılarak oynanmaya başladığı açıkça görülmektedir.

2.3.3 Oyun çeşitleri

Oyun çeşitleri alan yazında Kolcu tarafından geliştirilen çalışmalarda 6 farklı kategoriye ayrıldığı ileri sürülmektedir. Bunlar;

1. Öz yapılarına Göre Oyun Çeşitleri: hayali ve kurallı oyunlar yer alır.
2. Oynadığı yere göre oyun çeşitleri: açık alan ve sınıf-salon oyunları
3. Araç kullanımına göre oyun çeşitleri: araçlı, araçsız ve araçta yapılan oyunlar olmak üzere üç farklı çeşidi bulunmaktadır.
4. Fiziksel oyunlar: hareketlilik derecesine göre oyun türleri: ısındırıcı oyunlar, hareketli oyunlar, dinlendirici oyunlar olmak üzere üçe ayrılır.
5. Müzikli oyunlar ve Rontlar: müziğe uygun ritim tutulacak şekilde oynana oyunları kapsar.
6. Bu oyun türü yapı inşa, evcilik, manipülatif ve keşifçi oyunlar, doğa materyalleri, taklit oyunu veya dramatik oyun olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

Sınıf-salon oyunları: Özellikle kapalı yerlerde oynanan bu oyun türü serbest zaman etkinliklerinin gerçekleştirildiği zamanlarda oynanmaktadır. Grup faaliyetleri sırasında genellikle oturarak oynanır. Fazla hareket alanı gerektirmeyen oyunlardır.

Açık Hava Oyunları: sınıf salon oyunlarına göre daha geniş bir alanda oynanan hareket imkanın çok olduğu oyunlardır. Bahçede, boş arazilerde, kırdan oynanan oyunlar örnek verilebilir.

Doğa malzemeleri ile oyun: Kum vb. doğa malzemeleri ile oynamak çocukların çok hoşuna giden oyunlardır. Yaptıklarını bozmak yeniden inşa etmek, özgürce yeniden yıkarak oynanan oyunlardır.

Yapı-inşa oyunları: Nesnelere dokunmanın dışında nesnelere bir şeyler yaratmak, üst üste koymak, sıraya dizmek, yıkma ve bozma, parçaları birleştirme gibi etkinlikleri içine alır.

Manipülatif/keşfedici oyunlar: Tak-çıkma, yap-boz, çivi takma setleri, doktor çantası terzi çantası gibi setler gibi oyuncak grupları ile oynanan oyunlardır. Bu oyunlar zihinsel gelişimi olumlu yönde desteklemektedir. Şekil, koordinasyon, sınıflama, sıralama gibi becerilerin kazanılmasını sağlar.

Hayali Oyun: Bir nesneyi başka bir olgu veya nesnenin yerine koyarak düşündüğü oyunlardır. Hayali oyun çocuğun hayal gücünü, gözlem becerilerini, yaratıcılığını destekler. Hayali oyunu sembolik oyundan ayıran en önemli özellik hem işlevsel hem de sembolik oyun davranışlarını kapsamasıdır. İşlevsel ve sembolik oyun hayali oyunun en önemli koşuludur. Çocuk bu davranışlarını taklit edebilme becerileri düzeyinde kazandıktan sonra hayali oyun oynayabilir.

Sembolik Oyun: Literatürde “miş gibi oyun” olarak da geçen sembolik oyun; çocuğun oynadığı oyunlarda iki şekilde görülmektedir. Bir etkinliğin bir nesneden diğerine aktarılması, çocuğun başka bir bireyin rolünü üstlenmesi.

Başka bir bireyin rolünü üstlenme sembolik oyunda en karmaşık bölümdür ve bu davranış 2-3 yaşlarında görülmeye başlar. Çocuk çevresinde gördüğü bireylerin rollerini üstlenmeye başlar. Öğretmen, anne-baba gibi. Sembolik oyun oynama becerisi 18-24 ay arasında başlar.

Sembolleştirme yeteneği zihinsel gelişimle doğru orantılıdır. 2-3 yaşlarında çocuklar cansız olan nesnelere canlılık verir, onları konuşturur, onlarla konuşur, birlikte hareket eder. Tüm bunları yaparken nesnelere gerçek dünyada ki işlevleri ile de kullanırlar. Örneğin, boş tabaktan yemek yerler. Ya da objeleri gerçek kullanma alanının dışında kullanırlar. Örneğin bir tabureyi bebeğinin yatağı olarak kullanabilir. Sembolik oyun giderek daha karmaşık bir hale gelmeye başlar ve çocuk boş bardaktan sadece çay içerken çay partisi vermeye başlayabilir.

2.3.4 Oyun kuramları

Oyun ile ilgili kuramların 19. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya atıldığı ön görülmektedir. Bu bölümde oyun ile ilgili kuramlar ele alınacaktır.

2.3.4.1 Rahatlama kuramı

Heckhousen' in 1964 yılında geliştirdiği bu kurama göre; çocuk herhangi bir iç gerginlik yaşıyorsa ve bu iç gerginliğe korku dahilse ya da engellenmekten kaçmak istiyorsa çocuk oyunu seçmekte ve böylelikle oyun ile rahatlamaktadır.

Kuramı motivasyonel açıdan ele alır ve eğer oyunda yarış varsa ya da konsantre olmak gerekiyorsa organizmanın gerilim yaşadığını savunmuştur. Bu nedenle de korku ve heyecanın aslında azalmadığını aksine arttığını belirtmiştir. Kurama göre oyun seçimi çok önemlidir. Oyunun yorgunluk ve bıkkınlık olmadan sürdürülebilmesi seçilen oyunlara bağlıdır.

2.3.4.2 Helenko sistem kuramı

1958 yılında ortaya atılan kuramda Helenko, oyunu çocuk ve çevresi arasındaki bir ilişki olarak görmektedir. Kurama göre, çocuk oyun esnasında dışardan gelen olumsuz faktörleri kaldırabilir. Böyle bir yeteneğe sahiptir.

Oyunu kişi ve çevresinin oluşturduğu ikili bir sistem olarak el almış ve sistemin bir ucunda çocuk diğer ucunda ise nesnel kutup oluşturmaktadır. Nesnel kutup arkadaş, aile vb. Olabileceği gibi çocuğun seçimine dayalıdır.

2.3.4.3 . Berlyne modeli

Berlyne “heyecan arama” kavramını ortaya koyarak organizmanın hareketsiz duramayacağını, aktif olarak sürekli çevreyle etkileşim halinde olduğunu ileri sürmüştür. Kurama göre oyun keşfetme davranışlarına göre şekillenmekte ve uyaranlar sonucu uyarılmanın dengelenmesi olarak ele alınmaktadır.

2.3.4.4 . Artan enerji kuramı

Kuram Friedrich Schiller ve Herbert Spencer tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre fazla enerji zaman içerisinde baskıya neden olmakta ve çocuk baskından kurtulmak için oyunu tercih etmektedir.

Spencer' e göre oyun, fazla enerjinin atıldığı ve enerjinin azaltılması iken Schiller' e göre, sağlıklı çocukların sağlıklı olmayan çocuklara göre daha çok oyun oynaması şeklinde tanımlanmıştır.

2.3.4.5 . İçgüdüsel alışkanlık kuramı

Kurama göre, geçmişte sahip olduğumuz, içgüdüsel alışkanlıklarımız gelecekte edineceğimiz alışkanlıkların oluşmasını sağlamakta ve oyun bunların temelini oluşturmakla birlikte çok önemli bir rol oynamaktadır.

Gross tarafından geliştirilen kuramda iki tür oyun bulunmaktadır. Bunlardan ilki, dövüşmek, kovalamak gibi oyunları içine alan fonksiyonel oyunlardır. İkinci oyun türü ise aile oyunları, hayali oyunlar gibi sosyometrik oyunları kapsamaktadır. Gross gelişimle birlikte oyunların farklılaşmasına ve zamanla deneyim oyunlarına (yapı- inşaa, kurallı oyunlar) dönüştüğünü öne sürmüştür.

2.3.4.6 Psikoanalitik oyun kuramı

Freud oyunu bilinç dışı süreç ve duygular olarak değerlendirmiş ve oyunun çocuğun duygusal gelişimine ne gibi etkileri olduğu üzerinde durmuştur. Ona göre, oyun çocukların kendilerini ifade edebilme, duygularını açığa çıkartmada, travmatik olaylar sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklardan etkilenmemesine yardımcı olan bir davranış olarak nitelendirmiştir.

2.3.4.7 Psiko-sosyal gelişim kuramı

Erikson oyunu ele alırken Freud'dan farklı olarak ele almış ve oyunu fiziksel ve kültürel ele alırken aynı zamanda çocuğun kişilik gelişiminin oluşturulmasında en önemli bir merdiven olarak nitelendirmiştir. Ona göre oyun, psiko-sosyal gelişimin en önemli aynasıdır. Ve çocuk oyun ile sosyal ve biyolojik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Benliğin belirsizliklerinden kaçtığı ve arzularını dile getirdiği bir ortam olarak ele almaktadır.

Kurama göre oyun, çocuk geçmişteki başarısızlıklarıyla baş edebildiği, kaygılarını, isteklerini dile getirdiği ve diğer gelişim evrelerine geçişin sağlandığı bir merdiven olarak nitelendirilmiştir.

2.3.4.8 Bilişsel oyun kuramı

Kuram Jean Piaget tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre oyun, çocuğun bildikleri ve deneyimlerini bütünleştirdiği bir zihinsel faaliyet olarak ele

alınmaktadır. Piaget'e göre, oyun gelişimi ile zihinsel gelişim arasında bir paralellik bulunmaktadır. Ve oyun gelişiminin üç aşamadan oluştuğunu savunmuştur.

1. Alıştırırmalı Oyun

2. Taklit (sembolik) Oyun

3. Kurallı Oyun

Alıştırırmalı oyun, 0-2 yaş döneminde görülen ilk aşamadır. Motor faaliyetlerin ve tekrarların yapıldığı bu oyun evresinde nesnelere yakalama, emme, elleri açıp kapama, sallama, atma ve tekrar alma gibi bedensel faaliyet sonucu ortaya çıkan davranışlardan oluşmaktadır.

Taklit (Sembolik) oyun, 2-7 yaş arasında görülmektedir. Sembolik dilin işlevselliği ile birlikte ortaya çıkmakta ve 2 yaş civarında görülmeye başlanmaktadır. Nesnelere olmadığı durumda çocuk nesnelere zihninde canlandırmaya ve nesnelere ilişkilendirerek taklit etmeye başladığı evredir. Örneğin, bir sopa parçasını atmış gibi kullanabilmesi ya da kutuyu bebeğinin yatağıymış gibi kullanabilmesi.

Kurallı Oyun, 7-12 yaş arasında görülmektedir. Bu evrede zihinsel işlev daha ileri bir düzeydedir ve oyun kadar kurallarda oldukça önemlidir. Bu dönemde oyunlar daha düzenli ve kolektif bir yapıda oluşmaya başlamaktadır.

2.4 Çocuklarda Televizyon İzleme Alışkanlığı

Televizyon günümüzde en önemli kitle iletişim araçlarından birisidir. Hiç kuşkusuz yetişkin bireylerin günlük hayatlarında televizyon izlemek için zamanlarının büyük bir kısmını ayırmaktadır. 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yürütmüş olduğu bir çalışmanın sonucuna göre; Türk halkının %91,9'unun televizyon izlediğini ortaya çıkmıştır. Televizyon ulaşılabilirliği, kolay kullanılabilir olmasından dolayı sosyo-ekonomik düzey ne olursa olsun günümüzde pek çok evde bulunmakta ve izlenmektedir.

Televizyon varlığını kitle iletişim aracı olarak kabul ettirdiği günden beri kuşkusuz çocuklar üzerindeki etkisi de tartışma konusu olmuştur. Özellikle okul öncesi dönemde televizyonun etkileri çocuklar üzerinde oldukça yoğundur.

Çocukların televizyon ile etkileşimleri çok küçük yaşlardan itibaren başlamaktadır. 2012 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından yapılan bir araştırmada; çocukların televizyon izleme alışkanlığına 2-2.5 yaşlarında başladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuklar yaşamlarının ilk anlarından itibaren televizyon görerek büyürler. Televizyon ile tanışmalarında ailelerin çok büyük bir etkisi olmakla birlikte televizyon izleme alışkanlığı edinmelerinde de ailelerin rolü çok yüksektir. Bunun yanı sıra, televizyonun renkli ve hareketli dünyası, televizyon kanallarının yayın akışlarının bir bölümünü çocuklara yönelik programlara ayırması ve yalnızca çocuklar için yayın yapan tematik kanalların olması, çocuklar ile televizyon arasında, küçük yaşlardan itibaren bir ilişki kurulmasına da sebep olmaktadır (Çamlıbel İrkin, 2012:37 AKT: Coskun, Y., Arslantaş, H. 2015).

Özellikle okul öncesi dönemki çocuklara televizyonun etkisi oldukça yoğun olduğu görüşü pek çok araştırmacı tarafından savunulmaktadır. Okul öncesi dönemde çocukların en çok izledikleri programların çizgi filmler ve dizi filmler olduğu bilinmektedir. Bu dönemdeki çocuklar için hazırlanan programlar kontrollü bir şekilde izletildiğinde bazı değerleri ve kavramları daha çabuk kazandıkları, dil gelişimine katkı sağladığı, yeni kelime, kavram öğrenmelerinde ayrıca okula hazırlanma sürecinde destek sağladığı belirtilmiştir.

Çocukların televizyon izleme alışkanlıkları da yaşlarına göre değişiklik göstermektedir. Çocukların her yeni yaş döneminde televizyona farklı bir açıdan bakmakta, televizyon izleme şekilleri de değişmektedir.

2.4.1 Çocuklarda televizyon izleme şekilleri

Bu bölümde çocukların televizyon izleme şekilleri dönemlere ayrılarak aktarılacaktır.

2.4.1.1 0-18 ay dönemi televizyon izleme şekilleri

Bu dönemde bebekler kısa bir süre içerisinde televizyonun çalıştırılmasına dikkat ederler. Yapılan bazı araştırmalara göre; bu dönemdeki bebeklerin televizyonda gördükleri bazı basit davranışları taklit ettikleri bulgularına

ulaşmıştır. Ayrıca bu dönemde bebekler televizyonun sadece ışığından ve sesinden etkilenmektedirler.

2.4.1.2 18 Ay- 3 yaş dönemi televizyon izleme şekilleri

Bu dönemdeki bebekler, televizyondan sözel olan ve sözel olmayan davranışları öğrenip taklit etmekle birlikte iki yaşa kadar bilinçli bir televizyon izleme davranışı söz konusu değildir. Çocuk bu dönemde televizyondaki seslere, hareketlere dikkatini verebilir ancak bilinçli ve sürekli bir televizyon izleme söz konusu değildir. 2 yaştan itibaren çocuğun ilgisi televizyondaki uyaranlara kaymaya başlar.

2 yaşından itibaren olan dönemde çok yoğun bir şekilde televizyona maruz kalan çocuklar sosyal ve duygusal olarak çevresindeki kişilerle iletişime geçmekte zorlanabilir ayrıca televizyon izleyerek yemek yeme ya da uyuma gibi davranışların ilerleyen dönemlerde çocuklarda yeme bozukluğu ve uyku problemi gibi sorunlara neden olabilir.

Yapılan çalışmalara göre, 0-3 yaş dönemindeki çocuklara televizyon izletilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun nedeni olarak; bu dönemde, televizyon izleyen çocukların tek taraflı bir iletişime maruz kaldıkları, bebeklerle konuşulmadığı zaman, yaptıkları eylemlere tepki verilmediği zaman beyin gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde gelişim göstermeyeceği belirtilmektedir. 0-3 yaş arasında uzun süre televizyon karşısında (günlük 1-2 saatin üzerinde) kalan çocukta, sosyal gelişim (duygusal etkileşim ve karşılık verme, sosyal ortamlara uyum, insanlar ile ilgilenme, onlara yakınlık gösterme yaşatlarına ilgi vb.) ve iletişim (konuşma, anlamlı jest ve mimikler, heceleme, ses çıkarma, cümle kurma vb.) için gerekli olan fonksiyonların gelişiminde gecikmeler veya yetersizlikler görülmektedir (Öztürk, 2002, s.30, AKT: Türkkent, E., 2012).

2.4.1.3 . 3 Yaş-3.5 yaş dönemi televizyon izleme şekilleri

Bir araştırmacı gözüyle izledikleri televizyon programlarında çocuk anlam aramaya çalışır. Çocuğun ilgisi genellikle karakterin hareketlerinde, sahnelerde, renklere, görüntülerdeki beklenmeyen sürpriz sahnelerdedir. Bunun nedeni ise, cıngıllar, hareketlerin çok hızlı olması, oldukça kısa anlatım olması, renkler, sesler, patlayan flashlar, aksiyon içeren sahnelerdir. Tüm bu durumlar çocuğun ilgisini çekmektedir. Bu dönemde çocuk izlediği bir programın adını

söyleyebilir. 4 yaşına doğru televizyonu seyretme beklentisi ile yüzleri ekrana dönük oturmakta, oyuncularıyla oynayarak kesintili fakat sık aralıklarla ekrana bakmaktadır (Mangır ve İnal, 1994, AKT: Türkkent, 2012).

2.4.1.4 6 Yaş-12 yaş dönemi televizyon izleme şekilleri

Bu yaşlarda çocuğun izleyici olarak, dikkatini yayınlanan programa odaklama uzunluğu ve programdaki olayları kavramaya yönelik yeteneği gelişir. Seyrettiği karakterlerin, kendilerine uygun eylemlerini tanımaya ve konu içeriğinden sonuçlar çıkarmaya başlarlar (Karaca, Pekyaman, Güney, 2007).

Yine bu dönemde çocuk, televizyonda izlediği programda yetişkinlerin verdikleri tepkilerden etkilenmeye başlar. Aileleri ile birlikte izledikleri programlarda bıçaklanma, şiddet, vurulma, soygun vb. Şiddet içeriği olan durumlardan korkabilir. Bu dönemde çocuk izlenen programın niteliğinin farkında olabilir ancak henüz duygusal ve bilişsel olarak gelişimini tamamlamadığı için korku, şiddet vb. içeriği olan gerilime sebep olan programlardan etkilenebilir. Özellikle bu tarz programlardan dolayı çocuk kaygıya kapılabilir ve güvensizlik hissi geliştirebilir. Ayrıca bu durum çocukta daha önceden kazanmış olduğu birçok gelişimsel özelliklerde gerilemeye yol açabilir.

2.4.2 . Televizyon izlemenin çocukların gelişimi üzerine etkisi

Televizyon, görsel ve işitsel duyulara etkili bir şekilde hitap etmesinin yanı sıra bireyleri eğlendirici ve öğretici işlevleri de bulunmaktadır. Televizyonun öğretici ve eğlendirici işlevlerinin dışında, televizyon izleme alışkanlığı kontrol altına alınmadığı zaman pek çok olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Televizyon programları; çocukları fiziksel, sosyal ve psikolojik yönden etkilemekte, yetişkinlerin bile başa çıkmada zorlandığı bir kaygı dünyasına taşımaktadır (Cesur ve Paker, 2007). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi olumsuz olduğu kadar olumlu etkileri de bulunmaktadır.

Günümüzde yapılan araştırmalara göre; çocukların televizyon izleme süreleri ile yetişkinlerin televizyon izleme süreleri arasında bir fark bulunmamaktadır. Genel algı olarak yetişkinlerde, çocuklarda televizyonu boş zaman aracı olarak görmektedirler. Çocukların televizyon izleme nedenleri kuşkusuz yetişkinlerin izleme nedenlerinden farklılık göstermektedir. Çocuklar genel olarak

televizyonu eğlendirici olarak bulmanın yanı sıra içinde yaşamış olduğu dünyayı anlamak ve tanımak için izlemektedirler. Ayrıca çok hızlı hareket, renk ve seslerin çekiciliği, müziğin dikkat çekici olması gibi nedenlerde çocuğun televizyon izlemesine neden olan bir diğer etkenler olarak sayılmaktadır.

Çocukların televizyon izleme düzeyleri; yaşlara, gelişimsel özelliklere, ailesel ve çevresel faktörlere göre, ayrıca izledikleri programların özelliklerine, içeriklerine göre farklılıklar göstermektedir. Buradaki önemli nokta, televizyonun bilinçli bir şekilde kullanılmasıdır. Çünkü çocuk içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırırken ve tanımlarken televizyon doğru ve bilinçli bir şekilde kullanılmadığı takdirde olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Günümüzde pek çok çocuk ailelerinin tercih ettiği programları seyretmektedir. Bazı televizyon programları çocuğun duygusal ve bilişsel gelişimine olumlu katkıda bulunurken bazıları da olumsuz etkilere yol açabilmektedir.

Amerikan pediatri akademisi (APA), çocukların haftada ortalama 16–17 saatlerini televizyon izleyerek geçirdiklerini, ebeveynlerin çocuklarının bilgisayar, televizyon gibi kitle iletişim araçlarını kullanma durumlarını yakından izlemeleri gerektiğini ve televizyon izleme süresini günde 1–2 saatle sınırlamalarını ayrıca iki yaş altı çocukların televizyona maruz bırakılmamasını önermektedir. Ayrıca küçük yaşlardan itibaren televizyon izleme süreleri sınırlandırılmayan çocukların okul çağı dönemlerinde televizyon bağımlısı olma olasılığının artabileceğine dikkat çekilmektedir (American Academy of Pediatrics 2001, Yalçın, Tuğrul, Naçar, Tuncer, ve Yurdakök 2002).

Her çocuğun televizyondan etkilenme şekilleri farklılık göstermektedir. Farklı aileler, farklı sosyo-ekonomik çevre, farklı psikoloji, farklı gelişimsel özellikler, farklı çevre, farklı bireysel özellikler televizyondan etkilenme şekillerini de farklılaştırmaktadır. Çocuğun televizyondan aldığı şeyleri etkileyen en önemli değişkenler, çocuğun yaşı, çocuğun ne kadar süre televizyon başında kaldığı, televizyonu kimlerle seyrettiği, hangi programları izlediği gibi pek çok etken söz konusudur.

Televizyonun etkileri olumlu ve olumsuz etkiler şeklinde ayrılabilir. Televizyon izleyen çocuklarda öncelikli olarak ders çalışmaya karşı isteksizlik, okuma alışkanlığının yerleşmemesi, şiddete başvurma ve saldırganlığın artması,

kendini doğru bir biçimde ifade edememe, kendini televizyondan izlediği kahramanın yerine koyarak gerçeklerden uzaklaşma, toplumsal ilişkilerde güçlüklerle karşılaşma ve uzun süre televizyon karşısında kalmanın yarattığı çeşitli sağlık sorunları televizyonun olumsuz etkilerinin birer sonucudur (Büyükbaykal, -).

Yapılan pek çok araştırmaya göre; 0-3 yaş dönemi beyin gelişiminin en hızlı ve en önemli olduğu dönemdir. Bu dönemde çocukların televizyona maruz kalmamasını önemini savunan araştırmacılar, bunun nedeni olarak; aşırı televizyon seyretmenin beyin bağlantılarını engellediğini savunmaktadır. Beyin bağlantıları engellenen çocuğun dikkati kesik ve kopuk bir şekilde gelişim göstermektedir.

Televizyonda ki görseller çok hızlı bir şekilde akış gösterdiği için konsantrasyon ve dikkat dağınıklığına neden olabilmektedir. Çocuğun televizyonda gördüğü hızlı geçişler (örneğin, reklamlar) dikkat sürelerinde olumsuz bir etkiye neden olmakta, süreklilik kazanamayan dikkat parçalanmaya başlamaktadır. Bu nedenle de çocuk gerçek hayata adaptasyonda problem yaşamaya başlar ve televizyon karşısında pasif bir izleyici olur.

Bir çocuk günde 2-4 saat arasında veya bu saatlerden daha fazla süre televizyon izlediğinde beyin fonksiyonlarındaki bağlantılar uyuşarak tembelleşmeye başlamakta ve bu etki ile çocuk odaklanma becerisini kaybetmeye, bir konudan diğer konuya atlamaya ve sürekli dikkatini kaybetmeye başlar. Yapılan bir çalışmaya göre; Türkiye’de çocukların %77’si ödevlerini ve derslerini yaptıktan sonra kalan zamanlarını televizyon seyrederek geçirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı araştırmada çocukların oyun oynamak için ayırdıkları süre ise %11 olarak tespit edilmiştir.

Yoğun bir şekilde televizyon izleyen çocuklarda gerçeklik algısı yıkılmaktadır. Bu durum çocuklarda psikolojik ve fizyolojik pek çok bozukluklara neden olmakla birlikte çocuğun hayaller ve gerçeklikler arasında bağlantı kurmasını engellemektedir. Örneğin; Spiderman, Batman vb. Doğaüstü kahramanları örnek almaları söz konusudur. Böylece, televizyon çocukları gerçek hayatta var olmayan bir hayal dünyasına sürüklemekte ve çocuğu günlük hayattan uzaklaştırarak çocuğun hayal dünyasında yaşamasına neden olmaktadır.

Okul öncesi dönem, çocukların özdeşim kurabilecekleri bir model arayışları içinde oldukları dönemdir. Bu özdeşim kurma eğilimi, çocukların kişilik gelişimleri açısından hayati öneme sahiptir. Kontrolsüz televizyon izleme alışkanlığı ile bilinçsizce ve rasgele seçilmiş yanlış modeller, çocukların kişilik gelişimlerinin sağlıklı olmayan temeller üzerinde şekillenmesine neden olabilmektedir (Türkkent, E, 2012).

Televizyon başında fazla vakit geçirilmesi ayrıca çocuğun oyun zamanını kısmakta ve geç saatlere kadar çocuğun ayakta kalmasına neden olmaktadır. Oyun süreleri kısalan çocuklarda, sorumluluklarını üstlenme, başkalarının haklarına saygılı olma, iş bölümü yapma, paylaşma, iletişim kurma, oyunu geliştirme, sembolik oyun oynama gibi birçok önemli faktörleri öğrenmekte geri kalmadıkları görülmektedir. Ayrıca, okuma alışkanlığı kazanmakta güçlük çektikleri ve ifade edici dilde yaşıtlarına göre kelime kapasitesi bakımından geriden geldikleri bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, küçük yaşlardan itibaren televizyon izleyen çocukların geç konuşma problemi yaşadığı ya da cümle kuramama gibi problemlerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Bu problemler çocuğun okul çağlarında derslerine karşı ilgisizlik, algılamada güçlük, odaklanmada güçlük olarak ortaya çıkmaktadır.

Televizyon başında uzun süre vakit geçiren çocuklar çevresel faktörler karşısında ilgilerini kaybetmeye başlarlar. Çevreye karşı ilgisiz olan çocuk, oyun oynama, resim yapma, dışarda vakit geçirme, diğer bireylerle iletişim kurma, çevredeki uyaranları algılama gibi pek çok faaliyetten uzaklaşmaktadır. Ayrıca çocuk giderek düşünme ve algılama, yorum yapabilme yetisini kaybetmeye başlar. İzlediği programlardaki şiddet içerikli sözleri, argo kelimeleri, şiddeti günlük hayatında yansıtmaya başlayan çocuğun toplumsallaşmasında olumsuzluklara neden olmaktadır.

Televizyonun çocuklar üzerindeki bir diğer önemli etkisi ise, çocukların beslenme alışkanlığına yönelik olan etkidir. Günümüzde giderek artış gösteren hazır gıdalar, fast food ürünler, şeker bakımından zengin olan gıdaların televizyon reklamlarında ve çizgi filmlerde sık sık yayınlanması çocukları ve aileleri bu gıdaları tüketmeye yönlendirmektedir. Günlük beslenme gıdalarının büyük bir çoğunluğunu oluşturan bu gıdalar çocukların sağlıksız beslenmesine

buna bağlı olarak yaşına göre daha fazla kilolu olmalarına ya da tek tip beslenmelerine neden olmaktadır.

Ayrıca televizyon karşısında yemek yiyen çocukların ne yediğini ne kadar yediğini bilememesine ve okul öncesi dönemde oluşan damak tadının gelişmemesine neden olmaktadır. Uzun süreli televizyon izleme ile yeme alışkanlıkları, fiziksel aktivite azlığı, obesitede artış, kolesterol düzeyinde yükselme arasında ilişki vardır (Vessey et al. 1998, AKT: Cantürk, C., Karayağız, G., 2007). Obesite vücutta enerji alımının arttıran ya da vücutta enerji tüketiminin azaltan etkenlerin yaratmış olduğu bir dengesizlik sonucunda meydana gelmektedir. Televizyon izlemek fiziksel aktiviteyi azalttığında, televizyon karşısında yüksek kalorili gıdalar tüketildiğinde obesiteye neden olabilir. Ayrıca hipertansiyon, hiperlipideme gibi ikincil risk faktörleri meydana gelebilir.

Amerika Hastalık nleme ve Kontrol Merkezi tarafından 1988–1994 yılları arasında 8–16 yaş arası 4000’den fazla ocuk ile yapılan bir çalışmada, çocuklardan günde en az 4 saat televizyon izleyenlerin, daha az televizyon izleyenlere göre aşırı kilo (obesite) sorunu olduğu belirlenmiştir (Vessey et al. 1998., AKT: Cantürk, C., Karayağız, G., 2007).

Çocukların gelişimine televizyonun bir diğer etkisi, bilişsel faktörlere olan etkisidir. Amerikan Pediatri Akademisi 2 yaş altında olan çocuklara televizyon izletilmemesi gerektiğini belirtmektedir. 2 yaşından büyük olan çocukların ise günde maksimum 1-2 saatten az bir zaman diliminde izlemelerini önermektedir. Ancak yapılan çalışmalar ile birlikte 2 yaşın altındaki çocukların %43’lk bir kısmının evde televizyon izlediği ve %26’lık bir kısmının ise odalarında televizyon bulunduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalar, çocuğun bir gün içerisinde izlediği televizyon saati ile hayatının ilerleyen dönemlerinde dikkat eksikliği ve hiperaktivite, okul ve sosyal alanlarda uyumsuzluk, dikkat problemleri oluşmasında anlamlı bir ilişki olduğunu sunmuştur. 2004 yılında Zimmermann ve arkadaşlarının yatığı çalışmada, 3 yaşındaki çocukların günde ortalama olarak 3.6 saat televizyon izlediklerini tespit etmiş bu bağlı olarak da dikkat problemleri yaşamaları açısından değerlendirildiğinde %27’lik risk taşımakta oldukları saptanmıştır.

Yine aynı çalışmada televizyonun fazla uyarının bebeklerin beyin gelişimini olumsuz etkilediği, 3 yaşından önce televizyon izleyen çocukların 7 yaşına geldiklerinde artmış dikkat problemleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Televizyona aşırı derecede düşkün olan çocukların hem zihinsel hem de duygusal gelişimlerinde sorunlar meydana gelmektedir. Aşırı derecede, kontrolsüz bir biçimde televizyon izleyen çocukların öğrendiği bilgileri yorumlamakta güçlük çektiği ve olaylar arasında neden- sonuç bağlantısı kurmadıkları bilinmektedir.

Televizyonun çocukların gelişimi üzerindeki bir diğer etkisi ise dil gelişimi üzerine olan etkisidir. Dil gelişimi üzerine olan etkisi, iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi, televizyon çocuklara tek taraflı bir iletişim sunmaktadır. Ve çocukların izledikleri programlarda kullanılan kelime sayısının azlığı nedeniyle çocuklarda kelime kapasitelerinde azlık; ikincisi ise çocukların ana dilde yetersiz kalmalarına ve yanlış öğrenmelerine neden olmaktadır. Buradaki en önemli etki yabancı programların dışında yerli olan programlarda da Türkçe'nin sıklıkla yanlış kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Yılmaz'a göre, Televizyon karşısında uzun süre (günde 1-2 saatin üzerinde) kalan 0-3 yaşlar arasındaki çocuklar, aileleri ile özellikle de bakımlarını üstlenen kişi ile iletişim kuramamaktadır. Bunun sonucunda da, anlamlı 20 heceleme, ses çıkarma, konuşma, cümle kurabilme gibi dil becerilerinde yetersizlikler görülmektedir (Dereobalı, 2009).

Televizyon tek taraflı iletişime neden olmasından dolayı sürekli televizyon karşısında kalan bir çocuk devamlı alıcı dil durumundadır ve bu nedenle konuşma ihtiyacı duymamaktadır. Dolayısıyla bu çocuklarda dil becerileri gelişmemekte, dil becerileri gelişmediği için ya da zayıf olduğu için çevresindeki kişilerle iletişim kuramamakta, duygularını, düşüncelerini ifade edememektedir.

Dört yaşın üzerindeki çocuklarda aşırı ve uygunsuz televizyon izleme durumunda; çocuklarda uyku düzensizlikleri, motivasyon eksikliğinden dolayı oyunlar ve değişik aktiviteler ile kazanacakları motor becerilerde yetersizlik görülmektedir. Çocukların arkadaş ortamlarında kazanacakları sosyal

adaptasyon yeteneği istenen seviyede olmamakta, bu yaş için gerekli hareketlilik ile enerji artımı eksik kalmaktadır. Televizyonun olumsuz etkisiyle çocukların dil, sosyal ve motor gelişimlerinde sıkıntılar gözlenmektedir (Şimşek ve Baran, 2001., AKT: Türkkent, 2012).

Televizyon izlemenin çocukların psikososyal gelişimlerine de etkileri bulunmaktadır. Çocuğun yaşına uygun olmayan programları izlemesi şiddete karşı duyarsızlığa, agresif, hırçın davranışların artışında bir bağlantı söz konusudur. Çocuk içinde bulunduğu gelişimsel süreçlerden dolayı izlediği programları bir yetişkinin algıladığı gibi algılayamamaktadır. Gerçeklik ve hayal arasındaki farkı anlayamamasından kaynaklı televizyon karşısında korunmasız bir durumdadır.

Televizyonda olağanüstü güce sahip kahramanların bulunması ayrıca şiddet uygulayan karakterlerin sempatik, ilgi çekici bir şekilde aktarılması çocukların bu kahramanlar özenmesine ve onlar gibi oldukları düşüncesine kapılmalarına neden olmaktadır. Bu duruma 2000 yılında henüz 4 yaşındayken izlediği çizgi filminden etkilenerek 7. katta bulunan evlerinden uçmak istediği için atlayan F.A acı bir örnektir.

Çocukların televizyon programlarından etkilenmesini önlemek için ailelere büyük ve oldukça önemli görevler düşmektedir. Ertürk (2004: 226-227) ailelere düşen görevleri şu şekilde belirtmiştir;

1. televizyon izleme davranışını günde bir-iki saatle sınırlandırmak
2. televizyonda neyi seyrettiğinden haberdar olmak için içerikleri kontrol etmek
3. televizyonda gördüğu ve anlayamadığı şeyleri açıklamak
4. televizyon önünde yalnız kalmasını önlemek
5. televizyonu bir ödül ceza aracı olarak görmemesine zemin hazırlamamak
6. televizyondan bir çocuk bakıcısı olarak yararlanmasına fırsat vermemek
7. televizyon izleyerek bütün boş zamanını doldurmasına izin vermemek
8. televizyonda sadece reklam ve video kliplerle uyarılmasına izin vermemek
9. televizyon eşliğinde yemek yeme alışkanlığını kazandırmamak
10. televizyonda izlediği belirlenmiş programın bitiminde televizyonu kapamak.

Çocukluğun ilk yılları, kişinin yetişkinliğinde ortaya çıkacak olan bedensel ve zihinsel etkiyi saptayan ve toplumsallaşmasını sağlayan etkiler çocuğun sosyal çevresiyle birlikte yaşadıklarına bağlıdır. Çocukların toplumsallaşma sürecinde birincil unsur olan ailenin yanı sıra özellikle kitle iletişim araçlarından televizyon önemli bir rol oynamaktadır. Çocukların televizyon izleme sıklığı ve alışkanlığı, kişiliğin oluşmasında bazı durumlarda tehlikeli olabilecek boyutlara ulaşmaktadır. Bu nedenle günümüzde televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Şirin, 1998, s.89, AKT: Türkkent, 2012).

2.4.3 Çizgi filmlerin çocukların gelişimine etkisi

Televizyon programları içerisinde çocukların en çok izlemeyi tercih ettiği programlar kuşkusuz çizgi filmlerdir. Günümüzde çizgi filmlerin içerikleri giderek değişmekte ve şiddet olgusunu daha fazla ortaya koymaktadır. Okul öncesi dönemde çocuklar izledikleri çizgi filmlerden etkilenmekte, kendilerine izledikleri filmin karakterlerini rol model olarak almakta ve oyunlarına da bu karakterleri yansıtmaktadırlar. Ancak televizyondaki karakterler çocukların olumlu ve olumsuz dürtülerini harekete geçirmelerine neden olurlar ve henüz okul öncesi dönemdeki çocuk dürtülerini kontrol edebilme yetisine sahip değildir.

Çizgi filmeler genel olarak gözlemlendiğinde çocukları eğlendirmenin dışında vurma, bombalama, tuzak kurma, ateş etme vb. Olaylarında yansıtıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum çocuklarda şiddete karşı duyarsızlaşmaya neden olmaktadır. Bu çizgi filmlere örnek olarak; Batman, Ben 10, He Man, Pokemon, Örümcek Adam örnek verilebilir. Ayrıca şiddetin masum olarak aktarıldığı çizgi filmlerde bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak ise; Tom ve Jerry, Bugs Bunny gibi çizgi filmler örnek verilebilir. Kız çocuklar için hazırlanan Barbie, Wins Kızlar vb. Çizgi filmlerde kız çocuklarında olumsuz beden algısı geliştirmelerine, gerçekte olmayan sihirli güçlere inanmalarına, gerçeklik ve hayal arasında ki bağlantıyı kuramamalarına neden olmaktadır.

Şiddet içerikli çizgi filmleri izleyen çocuklarda, başka kişilere şiddet uygulama, daha agresif davranışlar sergileme, oynadıkları oyunlarda tahrip edici ve yıkıcı davranışların daha fazla bulunduğu, oyunlarda daha sabırsız oldukları ve oyunu

erken bitirdikleri araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca şiddet içerikli çizgi film izleyen çocuklarda ağrıya ve şiddete daha az duyarlı oldukları belirtilmektedir.

İzlediği izgi filmlerde ki şiddetten etkilenen çocuklarda, korku, kaygı, uyku bozuklukları, ağlama, kucak isteme, tuvalet alışkanlıklarında bozulma, psikosomatik bozulmalar, güven problemleri, dikkati odaklamakta zorluklar, depresyon gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca izlediklerinden etkilenen ocuk kendisini savunmak için saldırganlığı seçmekte ve problem çözümünde şiddeti kullanmaya başlamaktadır. Bu ocuklar kendisinden küçük çocuklara, büyüklerine, yaşıtlarına şiddet uygulayan ayrıca agresif bir yapıda olurlar. Yine bu çocuklarda, empati becerisinde yoksunluk, istenilen işlemleri, verilen uyarınları yerine getirmede yavaşlık söz konusudur.

Çocuklar izgi filmlerden etkilenmekte onları model olarak almakta ve taklit etmektedirler. Şiddet içeren çizgi filmlerde konu ne olursa olsun, iyiler ve kötüler bulunmaktadır. İyiler ve kötüler arasında problemlerin şiddet uygulanarak özömlenmekte olduğu görölmektedir. Şiddet olgusu oyun gibi çocuklara sunulmaktadır. Ayrıca izgi filmlerdeki şiddet içeren görüntüler ekranda belirgin olarak gösterilmektedir (Özen, Ö., Kartelli, F., 2017). Çocuklar açısından oldukça masum ve zararsız görünen, aileler tarafından izlemelerine izin verilen ve boş zamanlarını çizgi film izleyerek geçiren çocuklarda günümüzde şiddet olgusu giderek artış göstermektedir. Şiddetin masumca anlatıldığı çizgi filmlerde, sevgi, duygusallık, yardımlaşma vb. ögeler işlense de pek çok karakterin doğa üstü güçleri bulunmakta ve gelişim çağındaki çocukları etkilemektedir.

2.4.4 Reklamların ocukların gelişimi üzerine etkileri

Reklam, kitle iletişim araçları kullanılarak farklı türdeki mal ve ürünlerin, hizmetlerin kitlelere tanıtımıdır. Reklamların asıl amacı, ürünleri tanıtmak ve bu ürünlerin talep edilmesini arttırmaktır. Hedef kitlenin dikkatini çekebilmek için duygusal faktörler yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Reklamların en önemli hedef kitlesi, çocuklardır. Bunun nedeni ise; çocukların genç nüfuslu ölkelerde önemli bir pazarı oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Yetişkinler için üretilmiş olan pek çok ürün çocuklar inde üretilmektedir. Özellikle televizyon

reklâmlarının çocukların zihinsel gelişimini, beslenme alışkanlıklarını hem kendilerinin hem de ailelerinin satın alma süreçlerini etkilediği bilinen bir gerçektir (Aşçı, 2006., AKT: Türkkent, 2012).

Reklamların asıl hedef kitlesi yetişkinlerin ilgisini çekmek yönüyle kullanılarak canlı renkler, müzikler nedeniyle çocukların ilgisini çekmektedir. Reklamlar çocukların dış dünya hakkında bilgi sahibi olmalarına katkı sağladığı gibi, gereksiz tüketime de neden olmaktadır. Ayrıca sağlık ve beslenme gibi alanlarda olumsuz etkileri bulunmaktadır. Yayınlanan reklam sürelerinin kısa olması, sunuş şekillerinin renkli ve canlı olması, müzikler vb. Faktörler nedeniyle çocukların ilgisini çekmektedir.

Özellikle 2-3 yaş dönemindeki çocukların reklamların müziklerini, logolarını hafızada tutabilmekte ve bunları günlük hayatlarına yansıtabilmektedirler. Ancak bu hafızada tutulan reklam müzikleri, logoları vb. Durumlar çocukların basit iletileri algılamalarına, dikkati yoğunlaştırma becerisinde azalmalara, ciddi konularda konsantre olamamaya neden olmaktadır. Bu nedenle de düşünme yetileri olumsuz yönde etkilenmekte ve ilerleyen dönemlerde okul başarısını olumsuz yönde etkilediği savunulmaktadır.

Reklamlar çocukların beslenme alışkanlıklarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklara besin değeri düşük, şekerli yiyecekleri tüketme isteği uyandırmakta ve çocukların uzun süre televizyon başında hareketsiz kalarak hızla kilo almalarına ve obesiteye neden olmaktadır. Ayrıca reklamlarda oynayan kişilerin artık çocuklar arasından seçilmesi özellikle çikolata, cips, şeker vb. Reklamlarda oynamaları da izleyen çocukların ilgisini çekmekte ve bu ürünleri tüketme yönünde alışkanlıklar geliştirmektedirler.

Reklâmlar bazen ana-babanın çocuklarına yönelik sevgi, şefkat, bağlılık duygularını istismar eden görüntüler içermekte (sınıfını geçen her çocuğa karne hediyesi olarak bisiklet alınmasının gerekliliğinin sunulması gibi), ana-baba ve öğretmenlerin otoritesini ve sorumluluk duygusunu veya yargılarını yahut zevklerini zayıflatacak veya ortadan kaldıracak biçimde düzenlenmektedir (Quadır., Akaroğlu., 2009).

Reklâmlarda özellikle çizgi film kahramanlarının kullanılması hem dikkat çekmeye hem de reklâm konusu ürünü satın alma isteği yaratmaya yöneliktir.

Çizgi ya da animasyon karakterler içeren reklâmlar, aynı karakterin yer aldığı filmler izlendiği zaman çocukların kafalarının karışmasına neden olmakta ve çocukların zihinlerinde farklı imajlar oluşturabilmektedir. Bu kahramanların gerçekleştirdiği birtakım insanüstü davranışların ve çocukların zihninde oluşan imajı desteklemeyen ürünlerin, satın alınan ürünlerle elde edilememesi çocukların hayal dünyalarını yıkmakta, onları olumsuz davranışlara itmektir (Aşçı, 2006; Karaca ve diğerleri, 2007).

Mihandoust, çocuklara yönelik hazırlanan kimi reklâmlarda da yer verilen şiddet öğelerinin çocukları olumsuz yönde etkilediğini ve bu konuda yapılan araştırmalara göre çizgi filmlerde kullanılan savaş oyuncaklarını ya da maketlerini satmak amacıyla hazırlanan televizyon reklâmlarının çocuklar üzerinde saldırganlık yarattığını ileri sürmektedir (Yavuzer, 1987). Televizyon tüketici olarak sosyalleşme sürecinde pozitif bir rol de oynayabilir. Çocuk bazı reklâmlar sayesinde, dişlerini fırçalaması gerektiğini, tuvaletten çıktıktan sonra ellerini yıkaması gerektiğini, sütün sağlık açısından faydalı olduğunu ve içmesi gerektiğini bir kez daha hatırlamaktadır. Bu yönüyle reklâmlar eğitici ve hatırlatıcı olmaktadır (Türkkent., 2012).

3. LİTERATÜRDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Araştırmanın bu bölümünde dil gelişimi, oyun ve televizyon izleme alışkanlığı üzerine yapılan yurt içi ve yurt dışı literatür çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

3.1 Dil Gelişimi ile İlgili Literatür Çalışmaları

Araştırmacılar özellikle çocuklar için hazırlanan eğitici programların çocukların kavramları öğrenmesinde, hayal kurma becerilerini gelişmesinde, renkleri, şekilleri öğrenebilmesi yönünde olumlu etki gösterdiğini vurgulamaktadır. Dil gelişimi ve televizyon arasındaki ilişkide olumlu etkilerin ele alındığı araştırmalarda, televizyonda izlenen programların çocukların yeni kelimeler öğrenmesine katkı sağladığı ve çocukların bu kelimeleri günlük yaşantılarında kullandıkları sonuçları ortaya çıkmıştır.

1998 yılında Singer farklı kültür ve ırklardan oluşan okul öncesi dönemdeki çocuklarla yaptığı araştırmada, “Susam Sokağı, Barney ve Arkadaşları, Mister Rogers Neighborhood” gibi eğiti olan programların bu yaş çocukların dil gelişimlerini olumlu yönde etkilediği, şekilleri, renkleri, sayı sayma ile konuşma becerilerini olumlu yönde etkilediği ayrıca, sevgi, saygı, paylaşma, arkadaşlık kurma gibi konularda da olumlu etkiler gösterdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

2007 yılında Silkü’ nün yaptığı çalışmada, henüz gelişimsel özelliklerini tamamlamamış çocukların, gerçek ve hayali henüz ayırt edemeyen çocukların kısaca okul öncesi dönemde olan çocukların gelişiminde televizyonun olumsuz bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, 0-3 yaş arasında televizyon karşısında çok uzun süre vakit geçiren çocuklarda konuşmaya başlamada, mimiklerin ve jestlerin gelişiminde gecikmeler ve yetersizliklerin görülebileceğini belirtmiştir.

3.2 Oyun ile İlgili Yapılan Literatür Çalışmaları

Okul öncesi dönemde oyun ile ilgi yapılan literatür çalışmaları incelendiğinde genellikle ailelerin oyuna karşı tutumları, annelerin oyun hakkında ki algıları, çocukların oyun ile ilgili düşünceleri ve çocukların oyun esnasında yansıttığı duygular ele alınmıştır.

6 yaş çocuklarının günlük yaşantılarında oyunun yerini incelemek ve annelerin oyuna yönelik algısının araştırıldığı bir çalışmanın sonucunda, çocukların okuldan sonra ya televizyon izledikleri ya da oyun oynadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Çocukların oyunları en çok arkadaşlarıyla ardından anne-babaları ile oynadıkları ve ev ortamında daha çok kendi odalarını tercih ettikleri ardından salonun tercih edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Annelerle yapılan görüşmelerin sonucunda ise, annelerin en büyük sıkıntıyı çok yorgun oldukları zaman yaşadıkları ve yorgun zamanlarda oyun oynamada problem yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Yapılan bir diğer çalışmada, okul öncesi dönemde çocukların sahip olduğu oyun davranışlarının akran ilişkilerine etkisi incelenmiştir. 5-6 yaş aralığında bulunan 175 çocuk ile yapılan çalışmada, çocukların sessiz bir şekilde oyun oynama davranışında artış oldukça, korkulu kaygılı hallerin olması ve sosyal olmayan davranışların arttığı, olumlu sosyal davranışların düzeyinin ise azaldığı gözlemlenmiştir.

Çocuklarda sosyal oyun düzeyi olumlu bir artış gösterdikçe olumlu sosyal davranışlarda artış göstermekte ve olumsuz davranışlar azalmaktadır. Yalnız-pasif ya da yalnız-aktif davranış düzeylerinde ki artış çocukların olumlu sosyal davranışlarında artış olduğu bulunmuştur. İtiş- kakış gibi saldırganlık içeren oyunların düzeyinde ki artış hareketlilik, saldırganlık, korku ve kaygılı olma, akran şiddetine maruz kalma gibi düzeylerde artış göstermiştir. Olumlu sosyal davranışlar ise giderek azalış göstermektedir.

Okul öncesi dönemde çocukların oyunlarına yansıttıkları problemlerin incelendiği bir araştırmanın sonucuna göre, ailelerin eğitim durumunun öğrencilerin oyunlarına yansıttığı sorunlarda etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukları ile oyun oynayan ailelerin çocuklarında kurallara uyma ve özgüven

gibi alanlarda kendini geliştirdiği, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin oyunlara dolaylı ya da direkt olarak yansıttığı belirtilmiştir.

Yapılan araştırmalar, televizyon başında çok fazla vakit geçiren çocuklarda uyku ritimlerinde bozulma, motivasyon eksikliği sonucunda çocukların oyun oynama ve kaba motor becerisi gerektiren aktivitelerden geride kaldıklarını tespit edilmiştir. Ayrıca sosyalleşme ve ince motor becerisi gerektiren aktivitelerde motor gelişimlerinin geriden geldiği araştırmanın bir diğer sonucu olarak belirtilmiştir.

3.3 Televizyon İzleme Alışkanlığı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Tanyıldızı ve Karabulut'un okul öncesi eğitime devam eden çocukların izledikleri televizyon programlarına yönelik tercihlerini inceledikleri araştırmada, çocukların izlediği programların büyük ölçüde çizgi filmler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı araştırmanın bir diğer sonucu ise, çocukların çizgi filmden sonra dizi izlemeyi tercih ettikleri ve en az izledikleri programların ise belgesel ve filmler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çocukların izledikleri çizgi filmlerin kendi cinsiyetlerine yönelik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2007 yılında Cesur ve Parker' in yaptığı araştırmanın sonucunda ise, çocukların en çok izledikleri programların çizgi film olduğu ve çizgi filmden sonra tercih ettikleri programların diziler olduğu tespit edilmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 2006 yılında ilköğretim çağındaki çocukların televizyon izleme alışkanlıklarını araştırdığı araştırmada; 7-14 yaş arasındaki çocuklar ile yaptığı araştırmanın sonucuna göre, araştırmaya katılan çocuklardan %39,8'inin evinde 1 tane, %43,6 sınıf evinde 2 tane, %13,6 sınıf evinde 3 tane ve %2,7 sınıf evinde ise 4 tane ve 4 ün üzerinde televizyon bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yine aynı araştırmada; ilköğretim çocuklarını boş zamanlarında yaptıkları faaliyetlerin sırayla; kitap okumak (%64,9), televizyon izlemek (%64, 6), arkadaşları ile oyun oynamak ya da vakit geçirmek (%37, 9) olduğu ve televizyonun çocukların hayatında önemli bir yere sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Akkuş ve arkadaşlarının 3-60 ay arası olan çocukların televizyon izleme alışkanlıklarını inceledikleri araştırmada, ailelerin hiç televizyon izlemiyor dediği çocukların bile günde en az 2 saat televizyon izledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmanın bir diğer sonucu ise, çocukların tek başına televizyon izlemeyi tercih ettikleri ve %25'inin ise annesiyle birlikte televizyon izlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Wilson, Calvin ve Smith'in 2002 yılında yaptıkları araştırmada, çocukların izlediği programlarda daha fazla şiddet unsurunun işlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bir diğer sonucu ise, çocuk programlarında şiddetin etkisinin önemsizleştirilerek ve şiddeti göz alıcı bir biçimde sundukları ve bunun sonucu olarak; çocukların şiddete karşı duyarsızlaştıkları ve etkilendikleri, şiddet görüntüleri sonucunda saldırgan tavır sergilemelerine sebep olabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Tv Guide (Televizyon Rehberi) 'ın yapmış olduğu bir araştırmada şiddet sahnelerinin en fazla yayınlandığı programların çizgi filmler olduğu sonucuna ulaşmışlar ve bu şiddet sahnelerinin çoğunluğunda silah görüntülerinin bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Ertürk ve Akkor, 2006 yılında yaptıkları çalışmada, televizyon karşısında uzun süre vakit geçiren çocukların uyku problemleri yaşadıklarını, ağlama, çabuk öfkelenme gibi duygu durumlarında bozukluklar oluşabileceğini ayrıca yemek yemeyi aksatabilecekleri sonucuna ulaşmışlardır.

1975 yılında Thomas ve Drobman'ın gerçekleştirmiş olduğu bir araştırmada, ilköğretim 3. sınıfa giden bir grup çocuğa şiddet görüntüleri içeren bir program seyrettirilmıştir. Diğer gruptaki çocuklara ise şiddet görüntüsü içermeyen program seyrettirilmıştir. Ardından her bir çocuk tek tek alınmış ve kendilerinden küçük olan okul öncesi döneme devam eden 2 çocuğu oyun oynama esnasında izlemeleri istenmiştir. Oyun oynayan çocuklar arasında bir problem olduğunda yetişkinlerden yardım istemeleri söylenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonucunda, şiddet içerikli program izleyen çocukların, izlemeyen çocuklara göre okul öncesi dönemde olan 2 çocuk tartışmaya başladığı anda tepkisiz kaldıkları ve yetişkinlerden yardım istemedikleri görölmüştür.

Rtük tarafından yürütölen bir başka araştırmada; sürekli şiddet içerikli g6rüntölere maruz kalan çocukların gerçek hayatta şiddet içerikli bir durum ya da olay karşısında daha az tepki verdikleri, başka bireylerin yaşadığı sorunlar karşısında ilgisiz kaldıkları, empati kuramadıkları ve gerçek hayatta karşılaştıkları şiddeti kabul ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmanın ortamı, araştırmacının rolü ve verilerin toplanması hakkında bilgi verilecektir.

4.1 Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli nitel araştırma türlerinden esnek desen araştırma türlerinden birkaç kişiden oluşan vaka çalışması olacak biçimde tasarlanmıştır. *“Vaka çalışması belirli bir güncel olgunun gerçek yaşamdaki bağlamında çoklu veri kaynaklarına başvurarak ampirik olarak sorgulanmasını içeren bir araştırma stratejisi”* (Yin,2009; akt: Robson, 2015:168) olarak tanımlanmaktadır. Vaka çalışmasının en belirgin özelliği belirli bir durumu bir başka deyişle az sayıdaki durumları odak almasıdır. Vaka çalışmaları deneysel özellik taşımakta olup; belirli bir sorun alanı üzerine yoğunlaşmaktadır. Birkaç kişiden oluşan vaka çalışması ise; ayrıntılı biçimde sonuçlar üretmektedir. Bu araştırmada, yaşları 3 ile 6 arasında değişen 10 çocuğun dil gelişim becerileri ve oyun oynama becerilerine televizyon izleme alışkanlıklarının ne kadar etkili olduğu ve bu etkilerin olumlu veya olumsuz sonuçlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırma yapılırken, çocukların genel gelişimlerini ölçmek amaçlı Denver II Gelişim Tarama Testi kullanılmıştır. Çocukların yakın sosyal çevreleri etkileşimlerinin belirlenebilmesi ve gelişimlerinin izlenebilmesi amacıyla ebeveynler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ebeveynler ile yapılan görüşmelerde ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırma vaka çalışması çerçevesinde üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar sırayla, çocukların oyun oynama becerilerinin gözlemlenmesi, oyun esnasında arkadaşları ve çevredeki insanlarla kurdukları iletişimlerinin gözlemlenmesi ve anneler ile derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve değerlendirilmesidir.

İlk aşamada her bir çocuk oyun oynama ortamında tek tek gözlemlenmiştir. Her bir çocuğun kullandığı kelimeler, arkadaşları ile iletişimleri, oyun oynama şekilleri gözlemlenmiştir. Her çocuğun öncelikli olarak kendi istedikleri oyunları oynamalarına izin verilmiş ve serbest oyunları gözlemlenmiş ardından her çocuk tek tek alınarak ve yönlendirme yapılarak oyun etkinlikleri şekillendirilmiştir. Oyunlarda yapılan yönlendirmeler ve geliştirmeler her çocuğun bireysel özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

İkinci aşamada her çocuğun annesi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde, çocukların televizyon izleme süreleri, aile bireylerinin günde ne kadar süre televizyon izlediği, izlenen programların niteliği, çeşitliliği, televizyonun beslenme, uyku, davranış, iletişim gibi konularda çocuklarda bir etkisinin olup olmadığı, annelerin bu durumları nasıl değerlendirdiği ve televizyon izleme alışkanlıklarına yönelik verdikleri tepkiler derinlemesine ele alınmıştır.

Üçüncü aşamada ise derinlemesine görüşmeler değerlendirilip, çocukların serbest zaman ve yönlendirmeli oyunlarda verdikleri tepkiler, oyunlar esnasında elde edilen gözlemlerin sonucunda televizyon alışkanlığının çocukların dil gelişimine ve oyun oynama becerilerine etkileri değerlendirilmiştir.

4.2 Çalışma Grubu

Bu çalışmanın araştırmanın evrenini 3- 6 yaş aralığındaki anaokuluna giden 10 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini olasılıksız örneklem türlerinden amaçsal örneklemeğe uygun olacak şekilde tasarlanmıştır. Amaçsal örneklemede sadece araştırmanın amacına uygun olacak bireyler seçilir.

Araştırmanın çalışma grubunu, televizyon izleme alışkanlığı bulunan 10 çocuk ve anneleri oluşturmaktadır. Her çocuğun ismi etik kurallar neticesinde gizlenerek bir kod verilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan çocuk katılımcılar, İstanbul ili Bakırköy İlçesindeki özel bir anaokuluna devam etmektedirler. Araştırmacının görev yapıdığı kurumda bulunan çocuklar sırayla, Ü; 3 yaş, erkek, E; 3 yaş, erkek, A; 3 yaş, erkek, M; 4 yaş, kız, A; 4 yaş, kız, D; 4 yaş, kız, K; 4 yaş, erkek, D; 5 yaş, kız, A; 5 yaş erkek, D; 6 yaş, kız. Her çocuğun annesi ile yapılan derinlemesine görüşmelerde

çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının olduğu, dil gelişimlerinde özellikle kimi programların katkı sağladığını, kimi programlarda ise çocukları argo sözcük kullanımına teşvik ettiği belirtilmiştir. Ayrıca çocukların oyun oynarken çok çabuk sıkıldıklarını ve dikkat sürelerinin kısa olduğunu belirtilmiştir.

Yapılan gözlemler sonucunda araştırmaya katılan çocuklardan A, (3 yaş) ve M (4 yaş)'nin dil gelişimlerinde kelime kapasitelerinde geriden geldikleri ve çocukların kendisini ifade edebilme becerilerinin yaşlarına göre geriden geldiği gözlemlenmiştir. Oyun oynama becerilerinde sembolik oyun kurma becerileri daha yavaş gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir. A (3 yaş)'ın ise kendini sözcüklerle ifade etmek yerine daha çok jest ve mimiklerini kullanarak kendisini ifade etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir.

Katılımcıların anneleriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde çocukların genel özellikleri ve televizyon izleme süreleri üzerine bilgiler alınmıştır. Ayrıca; çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının olduğu, zaman zaman televizyonu birlikte izledikleri, genellikle çocukların tek başlarına izledikleri ve çizgi film izledikleri bilgileri alınmıştır.

Katılımcıların ortak özellikleri, televizyon izleme alışkanlıklarının olmasıdır. Çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının dil gelişim becerileri üzerine ve oyun oynama becerileri üzerine olumlu ve olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan bazı çocukların istedikleri şeyleri söylemek, kendilerini ifade edebilmek için sınırlı bir dil kullandıkları tespit edilirken bazı çocukların ise izledikleri programlardan öğrendikleri bilgileri günlük hayatlarında oyunlarına yansıttıkları, öğrendikleri kelimeleri kullandıkları gözlemlenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, katılımcıların bu çalışmada yer alması hususunda ebeveynleri ile tek tek görüşülerek ve gerekli izinler alınmıştır.

4.3 Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada dil gelişiminin değerlendirilmesi ve çocukların genel gelişim düzeylerinin yaşlarına göre belirlenebilmesi için Denver II Gelişim Tarama Testi kullanılmıştır. Annelerle yapılan görüşmelerde ise yarı yapılandırılmış

görüşme formu kullanılmıştır. Çocukların oyun oynama becerilerinin değerlendirilmesinde ise gözlem tekniği kullanılmıştır.

Denver II Gelişimsel Tarama Testi 0-6 yaş aralığındaki çocukların normalden sapmalarının erken tanınmasını ve çocukların genel gelişiminin izlenmesi amacıyla kullanılan bir genel gelişim testidir. 5-15 dakika süren testin Türk çocuklarına standardizasyonu Prof. Dr. Kalbiye Yalaz ve Prof. Dr. Banu Anlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Denver II testi çocuğun yaşına uygun olan becerilerini değerlendirmektedir ve taramada belirti vermemiş gelişimsel sorunları, gelişimsel anlamda risk altında değerlendirilen çocukları ve kuşkulu durumları izlemede önemli bir testtir. Denver II bir zeka testi değildir. Gelişim testidir ve zihinsel ya da uyumsal yetenekleri tahmin etmekte kullanılmamaktadır. Ayrıca test öğrenme güçlüğü, konuşma bozukluğu gibi tanıları koymamaktadır. Denver II, çocuğun işlevlerdeki becerilerini yaşlıları ile karşılaştırmaktadır.

Test dört bölümden oluşmaktadır ve toplamada 134 madde bulunmaktadır. Bu dört alan sırayla, Kişisel-sosyal alan, ince motor alanı, dil alanı ve kaba motor alanı olmak üzeredir. Kişisel-sosyal alanda çocuğun insanlarla iletişim kurma ve bireysel olarak gereksinimlerini karşılayabilme becerilerini ölçmektedir.

İnce motor alanında, cisimleri kullanabilmesi, çocuğun karşılaştığı sorunları çözebilmesini, el-göz koordinasyonunu ölçmektedir. Dil alanında, işitme, anlama ve çocuğun dili kullanma becerisini ölçmektedir. Kaba motor alanında ise, çocuğun genel olarak hareket yeteneğini ölçmektedir. Oturma, zıplama, dengede durma, yürüme gibi becerilerini ölçmektedir.

Ayrıca testin sonunda bulunan 5 tane “Test Davranışı” maddesi bulunmaktadır. Bu maddeleri testi yapan kişi cevaplamaktadır ve çocuğun yeteneklerini, davranışlarını nasıl kullandığını, test esnasında çocuğun uyumlu olup olmadığını, teste ilgisi olup olmadığını cevaplandırır.

Test anne ya da çocuğa bakım veren kişi ve çocuk ile birlikte yapılmaktadır. Çocuğun yaşına dair bilgiler anneden alınır ve çocuğun o günkü yaşı baz alınarak teste başlanır. Test formunda hem anneye hem de çocuğa yöneltilen sorular bulunmaktadır. Çocuğun yapması beklenen maddeler çocuğa, annenin cevaplaması istenilen maddeler anneye yöneltilir.

Test çocuğun o günkü yaşından başlar ve teste başlarken 3 madde aşığıdan başlanılarak çocuğa ve anneye sorular sorulur. Çocuğun davranışları gözlemlenir. Çocuk test esnasında kendisinden istenilenleri yaparsa geçer, yapamazsa kalır. Testin sonucu ise, çocuğun yapabildikleri ve yapamadıklarına göre normal, anormal olarak değerlendirilen sonuçlarına bakılır.

Normal sonuçta, çocuk altı ayda bir test tekrarına çağırılabilir. Anormal sonuç çıkan çocuklarda ise, 3 ay da bir test tekrarlı yapılmalıdır. Ev ortamında uyaranların değiştirilmesi istenebilir, aileye ödevler, yapması gerekenler verilebilir.

Ebeveynlerle yapılan derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler ile aile yapısı ve işlevselliği, ebeveynlerin çocuklar ile olan ilişkileri, ailelerin ve çocukların televizyon izleme alışkanlıkları, bu alışkanlıkların çocukların beslenme, iletişim, uyku, sosyal davranışlar üzerinde ne gibi etkisi olduğuna ilişkin faktörlerin araştırması amaçlanmıştır.

Çocukların oyun oynama becerilerinin değerlendirilmesinde ise gözlem ve tekrarlanan Denver II testinin sonuçlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Çocukların serbest oyun diliminde oynadıkları oyunlar ile kurallı oyunlara başlamada önce verdikleri tepkiler, işlevsellikleri ile oyun uygulamalarından sonraki tepkileri işlevsellikleri içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

5. BULGULAR

VAKA 1

3 yaşında bir erkek çocuk olan Ü, 22/12/2015 doğum tarihlidir. Ü'nün annesi biyomedikal teknisyeni olmakla birlikte şu an çalışmamaktadır. Babası ise, tiyatro ve yaratıcı drama eğitmenidir. Anne, 36, baba ise 38 yaşındadır. Sosyo ekonomik düzeylerini orta seviye olarak belirtmiştir. Ü, ailenin ilk çocuğudur.

Anne ile yapılan görüşmede, aile bireylerinin günlük televizyon izleme süreleri sorulduğunda; bu sürenin 5 saat olduğunu belirtmiştir. İzlenen programların hangisi olduğu sorulduğunda ise; genellikle haberler, televizyon dizileri, yarışmalar ve belgeseller olduğunu belirtmiştir.

Ü'nün televizyon izleme alışkanlığının 1.5 yaşından itibaren başladığını, günde yaklaşık olarak 3 saat televizyon karşısında vakit geçirdiğini belirtmiştir. İzlediği programların çizgi film olduğunu ve bu programları Ü'nün kendisinin seçtiğini ya da ailenin tercih ettiği programları izlediğini belirtmiştir. Ayrıca anne görüşme esnasında; televizyonu birebir odaklanarak izlemese de televizyonun hep açık olduğunu ve Ü'nin muhakkak televizyonu açmalarını istediğini, babanın çok fazla televizyon izlemeyi sevdiğini belirtmiştir.

Televizyon izleme alışkanlığının yemek yeme düzenine nasıl bir etkisi olduğu sorulduğunda ise; Ü'nün yemeklerini televizyon karşısında yediğini belirtmiştir. Televizyon izleme alışkanlığının uyku düzenine bir etkisi olup olmadığı sorulduğunda ise; çizgi film izleyerek uyduğunu belirtmiştir. Sosyal davranışına ve iletişim becerilerine etkisi sorulduğunda ise; olumlu yönde etkilediğini belirtmiş, oyun oynama becerisine ise televizyon izlemesinin olumlu ve olumsuz etkileri olduğunu belirtmiştir.

Evde oynanan oyunların neler olduğu sorulduğunda ise; genellikle hamur, boyama, saklambaç, top oyunları oynadıklarını, çoğunlukla müzik dinlediklerini ve dans ettiklerini, dart oyunu oynadıklarını belirtmiştir. Genellikle birlikte oyun oynadıklarını, tek başına çok oyun oynamadığını, oyuncaklarla çok fazla

vakit geçirmediğini belirtmiştir. Genel karakteristik özelliklerini belirtmesi istendiğinde ise; Ü'nün çekingen, dikkatli ve sakin yapıda bir çocuk olduğunu belirtmiştir

Ü'nün genel gelişimi ve dil gelişimini değerlendirmek amacı ile yapılan Denver II Gelişimsel Tarama testinde; genel gelişiminin yaşına yakın bir gelişimde olduğu, özellikle kişisel ve sosyal alanda ki gelişiminde anneden yardım alarak yaptığı gözlemlenmiştir. Dil gelişimi bölümünde sorulan tüm sorulara doğru yanıt verdiği ayrıca test sırasında herhangi bir problem yaşamadığı ancak zaman zaman dikkatini sürdürme becerisinde zorlandığı ve kısa süreli dalgınlıklar yaşadığı gözlemlenmiştir.

Genel gelişim özellikleri olarak 3 yaş çocuğundan beklenen özellikler; kelime kapasitesi bu dönemde oldukça gelişmiştir, adını, soyadını söyleyebilir, çoğul ekleri, kişi zamirlerini ve edatları büyük bir ölçüde kullanabilir, kim, nerede, ne gibi soru cümleleri kullanarak sorular sorar, sembolik oyunlarda dahil olmak üzere pek çok oyun sırasında monologlarla konuşabilir, şarkı ve şiir ezberleyebilir ve söyleyebilir, 1-10 'a kadar ezbere sayabilir.

Ayrıca bu dönemde çocuk sembolik oyun gelişimini sürdürmekte ve oyunlarında yaşadığı problemleri aktarmaya çalışır. Kendi hayal gücünü kullanarak oyunlarına yansıtmaya çalışır. Tek başına ya da arkadaşlarıyla birlikte, oyuncak, tren, küpler ve benzeri oyuncaklarla oyun kurabilir ve oyun oynamaktan zevk alır. Arkadaşları ile birlikte sembolik oyun kurmaktan keyif alabilir.

Yine bu yaş çocuğu; 9-10 küpü üst üste koyarak kuleler yapabilir; örneğe bakarak köprü yapabilir, makas kullanabilir, her iki elini de kullanabilir, parmak ucunda durabilir, koşarken engelleri aşabilir, köşeyi dönebilir, merdivenin en alt basamağından aşağı atlayabilir.

Ü, okul ortamında serbest oyun zamanlarında arkadaşları ile oyun oynamadığı daha çok kendisine göre güvenli bir ortam seçip o ortamda oturmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Genel olarak birebir iletişim kurulduğunda iletişim kurabildiği gözlemlenmiştir. Örneğin; öğretmeni tarafında “herkes bir sandalye alsın ve yerine otursun” gibi bir yönerge verildiğinde Ü'nün yönergeyi yerine getirmediği ancak sınıf ortamında Ü'ye özel yönergeler verildiği zaman

yapmaya çalıştığı, ismi söylendiğinde verilen bu yönergeleri yapması gerektiğini fark ettiği ve yönergeleri o zaman yaptığı gözlemlenmiştir.

Ü' nün okul ortamında çekingen bir yapıya sahip olduğu, oyuncaklarla oynamadığı, genellikle bir köşede şarkı söylediği ya da bire bir sohbet edildiği zaman genellikle izlediği çizgi filmleri anlattığı gözlemlenmiştir. Serbest oyun zamanında arkadaşları ile oyun kurmadığı, tek başına oyuncaklarla oynamadığı genellikle güvenli bir bölgede oturmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca okula düzenli olarak uyukulu bir halde geldiği ve zaman zaman masa başı aktivitelerde uykuya daldığı ya da sürekli olarak esnediği gözlemlenmiştir.

Okul ortamında oynanan merhaba oyununun asıl amacı, çocuklarda müzik ile birlikte kendilerini ifade edebilme becerilerini geliştirmektir. “Merhaba zamanı” oyununda ki asıl hedef ise, çocuğun iletişim becerilerinin güçlenmesini, kendini ifade edebilme becerisinin artmasına yardımcı olmaktır.

Ü'nün merhaba zamanında sorulan sorulara genellikle cevap vermeye çalıştığı ve verdiği cevapların genellikle “Hım, bakalım neydi? Hım Ü, şimdi cevaplayacak. Hım neydi,neydi?” gibi kalıp cümleler olduğu ve genellikle kendisinden bahsederken, bir şey isteyip istemediğinde “yok Ü, şimdi istemiyor.” gibi cevaplar verdiği gözlemlenmiştir.

Ü ile oynanan bir diğer oyun; dikkat oyunudur. Dikkat oyunu bir kutu oyunu olmakla birlikte çocuklara belirli yönergeler vererek o yönergeleri yerine getirmeleri ve doğru olan resmi bulması, doğru eşleştirmeyi yapmaları istenir. Ü ile oynanan dikkat oyunlarında dikkatini toplamakta zorlandığı, örneğin, topları renklerine göre eşleştirme oyununda renklere göre yerleştirirken oldukça yavaş hareket ettiği, oyun esnasında farklı durum ya da olayları anlattığı, tekrar yönerge verildiğinde yapabildiği gözlemlenmiştir

Kaba motor becerileri bedeninin büyük kaslarını temsil etmekle birlikte çocuklar öncelikle bedensel faaliyetleri yerine getirirler. Öncelikli olarak elleri ve ayaklarını koordine etmeye başlarlar. Okul ortamında oynanan kaba motor oyunları; belirli bir yükseklikten atlama, çift ayak zıplama gibi beden- algı koordinasyon sistemine yardımcı olabilecek oyunlardır.

Ü' nün kaba motor oyunlarında ise genellikle “yok ben yapmak istemiyorum, çok terlerim, bir şey olur” gibi reddettiği ya da 1 kez atlama çalışması yaptıktan

sonra “çok yoruldum, biraz dinleneyim” diyerek oyunları bıraktığı gözlemlenmiştir. Oyunları bıraktıktan sonra tekrar güvenli bir alan bulup orada oturduğu ve oyunları uzaktan izlediği gözlemlenmiştir. Atlama, dengede durma gibi oyunlarda yardımsız yapmaktan korktuğu, genellikle güvenli bir şekilde yapmaya çalıştığı, beklediği güvenlik öğretmeni tarafından gelmediğinde oyun oynamaktan kaçındığı gözlemlenmiştir.

Genel gözlemler ve anne ile yapılan görüşmeler sonucunda Ü'nün genellikle müzik eşliğinde öğrendiği oyunları hafızada daha fazla tutabildiği genellikle şarkı söylediği, öğrendiği şarkıları akılda tutabilme becerisinin daha yüksek olduğu, işitsel hafızasının görsel hafızasına göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ayrıca okulda yemek yeme problemi yaşadığı, televizyon izlerken yemek yemeye alıştığı için okulda genellikle yemek yemeyi reddettiği gözlemlenmiştir. Oyun oynama, sembolik oyun kurma becerisinin yaşına göre geriden geldiği, iletişim kurma becerisinin ise genellikle kalıp cümlelerden oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu kalıp cümleler genellikle “hım hadi bakalım yapalım”, “Ü, şu an istemiyor” gibi cümlelerden oluştuğu gözlemlenmiştir. Sürekli olarak televizyon izlemesinin bir diğer etkisi ise Ü'nün yaşadığı uyku problemidir. Televizyon izleyerek uykuya dalmasından dolayı sıklıkla derslerde esnemekte olduğu ya da zaman zaman uyuyakaldığı gözlemlenmiştir.

VAKA 2

3 yaşında bir erkek çocuk olan E, 06.04.2016 doğumludur. E'nin annesi avukat, babası ise satış temsilcisidir. Anne 32, babanın 39 yaşındadır. Anne ekonomik düzeylerini orta düzey olarak belirtmiştir. E ailenin ilk çocuğu olmakla birlikte 1 yaşında kardeşi bulunmaktadır.

Anne ile yapılan görüşmede, anne ve babanın çocuğa olan ilgisi sorulduğunda hem anne hem de babanın çok ilgili olduğunu, oyun oynadıklarını belirtmiştir. Aile bireylerinin televizyon izleme süreleri sorulduğunda ise; yaklaşık olarak 2-3 saat olduğunu, annenin ise 4-5 saati bulduğunu belirtmiştir. İzlenen programların haber ve filmler olduğunu belirtmiştir.

E'nin televizyon izleme alışkanlığı olduğunu ve bu sürenin toplamda 1-2 saat olduğunu belirtmiştir. Sadece çizgi film izlediğini ve olumlu yönde etkilediğini

belirtmiştir. Beslenme düzeninde televizyon izlemesinin bir etkisi ile karşılaşmadığını ancak uykuya dalmadan önce televizyon izlediğini belirtmiştir. İzlediği programların sosyal davranışına olumlu yönde etki ettiğini, arkadaşlık ilişkilerine odaklandığını belirtmiştir. İzlediği programların iletişimime olan etkisi sorulduğunda ise, olumlu olduğunu, konuşmasında etkili olduğunu, yeni kelimeler öğrendiğini belirtmiştir. Oyun oynama becerisine olan etkisi sorulduğunda ise, oyun becerisini olumlu yönde etkilediğini, izlediği programlarda gördüğü etkinlikleri evde denediğini belirtmiştir.

Evde hangi oyunları oynuyorsunuz sorusuna ise, arabaları park etme, futbol, basketbol, oyun hamuru, kum, lego ve boyama oyunları oynadıklarını Oyun hamuru, kum, lego ve boyama oyunlarını sadece anne ile birlikte oynadığını belirtmiştir. Genel karakteristik özelliklerini sosyal ve aşırı hareketli olarak tanımlamıştır.

E'nin dil gelişimi ve genel gelişimini test etmek amacıyla Denver II Gelişimsel Tarama testi yapılmış ve E'nin verilen tüm yönergeleri yaşına uygun olarak doğru cevapladığı ve dil gelişimi bölümünde hiç hata yapmadığı gözlemlenmiştir. Test sırasında dikkatini toplamada, uyumlu davranış göstermekte bir problem yaşamadığı gözlemlenmiştir.

Genel gelişim özellikleri olarak 3 yaş çocuğundan beklenen özellikler; kelime kapasitesi bu dönemde oldukça gelişmiştir, adını, soyadını söyleyebilir, çoğul ekleri, kişi zamirlerini ve edatları büyük bir ölçüde kullanabilir, kim, nerede, ne gibi soru cümleleri kullanarak sorular sorar, sembolik oyunlarda dahil olmak üzere pek çok oyun sırasında monologlarla konuşabilir, şarkı ve şiir ezberleyebilir ve söyleyebilir, 1-10 'a kadar ezbere sayabilir.

Ayrıca bu dönemde çocuk sembolik oyun gelişimini sürdürmekte ve oyunlarında yaşadığı problemleri aktarmaya çalışır. Kendi hayal gücünü kullanarak oyunlarına yansıtmaya çalışır. Tek başına ya da arkadaşlarıyla birlikte, oyuncak, tren, küpler ve benzeri oyuncaklarla oyun kurabilir ve oyun oynamaktan zevk alır. Arkadaşları ile birlikte sembolik oyun kurmaktan keyif alabilir.

Yine bu yaş çocuğu; 9-10 küpü üst üste koyarak kuleler yapabilir; örneğe bakarak köprü yapabilir, makas kullanabilir, her iki elini de kullanabilir, parmak

ucunda durabilir, koşarken engelleri aşabilir, köşeyi dönebilir, merdivenin en alt basamağından aşağı atlayabilir.

E, okul ortamında gözlemlendiğinde, sosyal bir çocuk olduğu ve genellikle gözlem yapmayı tercih ettiği, arkadaşları ile uyumlu bir ilişki içerisinde olduğu ve verilen yönergeleri çok çabuk algılayıp işleyebildiği gözlemlenmiştir. Genellikle kurulan oyunlarda tek başına oynadığı ya da bir arkadaşını karşısına alarak futbol oynadığı gözlemlenmiştir. Serbest zamanlarında oynadığı sembolik oyunlarında ise genellikle bebekler ile oynadığı, bebeklerine yemek yaptığı, uyuttuğu gözlemlenmiştir. Ders sırasında yaptığı etkinlikleri takip edebildiği, dikkatini odaklamakta ve sürdürmekte bir problem yaşamadığı gözlemlenmiştir.

Okul ortamında oynanan merhaba oyununun asıl amacı, çocuklarda müzik ile birlikte kendilerini ifade edebilme becerilerini geliştirmektir. “Merhaba zamanı” oyununda ki asıl hedef ise, çocuğun iletişim becerilerinin güçlenmesini, kendini ifade edebilme becerisinin artmasına yardımcı olmaktır. E’nin merhaba oyununda kendisini ifade edebilme becerisinde bir sorun olmadığı, iletişim kurmakta sorun yaşamadığı, sorulara soruları rahatlıkla cevaplayabildiği ve kendisini rahatlıkla ifade edebildiği gözlemlenmiştir.

E ile oynanan bir diğer oyun; dikkat oyunudur. Dikkat oyunu bir kutu oyunu olmakla birlikte çocuklara belirli yönergeler vererek o yönergeleri yerine getirmeleri ve doğru olan resmi bulması, doğru eşleştirmeyi yapmaları istenir. E ile yapılan dikkat oyunlarında verilen yönergeleri yerine getirme, odaklandığı oyunu sürdürme, küçük ayrıntılara dikkat etme becerisinin yaşına göre oldukça iyi olduğu gözlemlenmiştir.

Kaba motor becerileri bedenün büyük kaslarını temsil etmekle birlikte çocuklar öncelikle bedensel faaliyetleri yerine getirirler. Öncelikli olarak elleri ve ayaklarını koordine etmeye başlarlar. Okul ortamında oynanan kaba motor oyunları; belirli bir yükseklikten atlama, çift ayak zıplama gibi beden- algı koordinasyon sistemine yardımcı olabilecek oyunlardır. Kaba motor oyunlarında ise bedenün kontrol edebilme becerinse bir problem olmadığı gözlemlenmiştir.

Genel gözlem ve anne ile yapılan görüşme sonucuna televizyon izleme alışkanlığının kontrollü bir şekilde yapıldığı ve E'nin gelişiminde bir problem olmadığı, öğrendiği etkinlikleri oyunlarına aktardığı gözlemlenmiştir.

VAKA 3

3 yaşında bir erkek çocuğu olan A, 14/7/2015 doğum tarihlidir. Anne avukat, baba satış temsilcidir. Anne 33, baba 36 yaşındadır. Anne, Sosyo-ekonomik düzeylerini orta seviye olarak değerlendirmiştir. A, ailenin tek çocuğudur.

Anne ile yapılan görüşmede ailenin çocuğa karşı tutumu sorulduğunda, anne ve babanın gerekli ilgiyi gösterdiğini, öz bakım becerileri ve gelişimi için gerekli özeni gösterdiklerini belirtmiştir. Evde annenin kurallar koyduğunu bu nedenle de A'nın baba ile daha yakın olduğunu belirtmiştir. Ailenin çevre ile olan ilişkisi sorulduğunda ise; çevreyle oldukça iyi ilişkiler içinde olduklarını, bu durumu A'ya küçük yaştan aşılama istediğini ve sosyal bir birey olmasını istediğini belirtmiştir.

Aile bireylerinin televizyon izleme süreleri sorulduğunda; anne ve babanın hafta içi 4 saat, hafta sonu 8-9 saat olduğunu, A'nın bu sırada aile bireyleri ile birlikte televizyon izlediğini belirtmiştir. İzlenen programların neler olduğu sorulduğunda ise; şiddet içerikli olmayan filmler, haberler, skeç programları, hayvan belgeselleri izlediklerini belirtmiştir.

A'nın televizyon izleme alışkanlığının yaklaşık olarak 6 aylıkken başladığını, televizyon izlemek için yatarken kafasını sürekli olarak kaldırdığını fark ettiğini, 1 yaşından itibaren ise televizyon izleme alışkanlığını tamamen kazandığını belirtmiştir. Anne yoğun çalışma temposundan dolayı A'yı anneannesine bıraktığını ve neredeyse tüm gün televizyon karşısında vakit geçirdiğini belirtmiştir. İzlediği programların çizgi film olduğunu ve bu programlara A'nın kendisinin karar verdiğini, şiddet içerikli bir programsa eğer izlediği program farklı bir program açtığını belirtmiştir.

İzlediği programların çocuğunuzu nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz sorusuna ise; konuşmayı 4-5 ay önce öğrendiğini, televizyona sadece baktığını anlamadığını belirtmiştir. Ancak konuşmaya başlaması ile birlikte izlediği programlar hakkında sorular sormaya başladığını, geç konuşmasının nedenini ise televizyon ile bağdaştırdığını, televizyonun olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Televizyonda gördüğü şeyleri kendisi ile kıyasladığını, kendisinin de süper kahraman olmak istediğini belirterek gerçeklik duygusundan koptuğunu belirtmiştir.

İzlediği televizyon programları beslenme düzenini nasıl etkiliyor sorusuna se, olumsuz yönde etkilediğini, yemek yemek için bile mutfağa gitmediğini, ben tokum dediğini belirtmiştir. Anneannede kaldığı dönemde ise, sadece televizyon karşısında yemek yediğini bu nedenle de yaşına göre aşırı kilo aldığını belirtmiştir. İzlediği programların uyku düzenine olan etkisi sorulduğunda ise, izlemesine izin verildiğinde sürekli izlemek isteğini, başından kalmadığını belirtmiştir. Ancak artık sınır getirdiğini ve yalnızca sabahları açtığını belirtmiştir.

İzlediği programların sosyal davranışlarına etkisi sorulduğunda ise, çizgi filmde izlediği karakterler gibi davranmaya çalıştığını belirtmiştir. Örnek verdiğinde sise, örümcek adam izlediğinde benim elimden neden ağ çıkmıyor gibi sorular sorduğunu belirtmiştir.

İzlediği programların iletişim becerilerine etkisi sorulduğunda ise, olumsuz etkilediğini televizyon izlerken bir şey yapmak istemediğini ve hayattan tamamen koptuğunu belirtmiştir. Evde hangi oyunları oynuyorsunuz sorusuna ise, genellikle anne ile birlikte legolarla oynadığını, babası ile arabalarla oynadığını belirtmiştir. Ayrıca baba ile, hoplama, zıplama gibi hareketli oyunlar oynadıklarını belirtmiştir. Ayrıca boyamam yaptıklarını zaman zaman tek başına oyun oynadığını belirtmiştir. Genel karakteristik özellikleri sorulduğunda ise, sosyal ancak kalabalık bir ortama girdiğinde zaman zaman çekindiğini söylemiştir.

A'nın genel gelişimini ve dil gelişimini ölçmek amacıyla yapılan Denver II Gelişimsel Tarama testinde dil gelişimi bölümünde yaşına göre sorulan sorulara doğru cevap verdiği ancak konuşurken yavaş ve kelimeleri çıkartabilmek için konuşmasına dikkat ettiği gözlemlenmiştir. Özellikle kaba motor alanında yönergeleri yerine getirmekte zorlandığı, test esnasında dikkatinin toplamakta zaman zaman güçlük çektiği gözlemlenmiştir.

Genel gelişim özellikleri olarak 3 yaş çocuğundan beklenen özellikler; kelime kapasitesi bu dönemde oldukça gelişmiştir, adını, soyadını söyleyebilir, çoğul

ekleri, kişi zamirlerini ve edatları büyük bir ölçüde kullanabilir, kim, nerede, ne gibi soru cümleleri kullanarak sorular sorar, sembolik oyunlarda dahil olmak üzere pek çok oyun sırasında monologlarla konuşabilir, şarkı ve şiir ezberleyebilir ve söyleyebilir, 1-10 'a kadar ezbere sayabilir.

Ayrıca bu dönemde çocuk sembolik oyun gelişimini sürdürmekte ve oyunlarında yaşadığı problemleri aktarmaya çalışır. Kendi hayal gücünü kullanarak oyunlarına yansıtmaya çalışır. Tek başına ya da arkadaşlarıyla birlikte, oyuncak, tren, küpler ve benzeri oyuncaklarla oyun kurabilir ve oyun oynamaktan zevk alır. Arkadaşları ile birlikte sembolik oyun kurmaktan keyif alabilir.

Yine bu yaş çocuğu; 9-10 küpü üst üste koyarak kuleler yapabilir; örneğe bakarak köprü yapabilir, makas kullanabilir, her iki elini de kullanabilir, parmak ucunda durabilir, koşarken engelleri aşabilir, köşeyi dönebilir, merdivenin en alt basamağından aşağı atlayabilir.

A okul ortamında gözlemlendiğinde, sosyal ve sevgi dolu bir çocuk olduğu, arkadaşları ile uyum içinde olmaya çalıştığı, uyarınları algılamakta bir problem yaşamadığı, çok çabuk bir şekilde uyarınları algıladığı ve yerine getirebildiği gözlemlenmiştir. Serbest oyun zamanında arkadaşları ile rahatlıkla iletişim kurabildiği ancak dil gelişiminde geriden gelmesinin kaynaklı zaman zaman ifade edemediği için öfkelen-diği ve ağladığı gözlemlenmiştir. Arkadaş seçimlerinde genellikle çok fazla konuşa kişileri tercih ettiği ve onlardan öğrendiği kelimeleri söylemeye çalıştığı gözlemlenmiştir.

Okul ortamında oynanan merhaba oyununun asıl amacı, çocuklarda müzik ile birlikte kendilerini ifade edebilme becerilerini geliştirmektir. “Merhaba zamanı” oyununda ki asıl hedef ise, çocuğun iletişim becerilerinin güçlenmesini, kendini ifade edebilme becerisinin artmasına yardımcı olmaktır. A'nın merhaba oyununda kendisini ifade edebilme becerisinde konuşmaya başlamadan önceki dönemde zorlandığı ve iletişim kurmakta sorunlar yaşadığı gözlemlenmiştir. Ancak konuşmayı öğrendikçe kendisini ifade edebilme becerisi giderek gelişim göstermekte ve kendisi ile ilgili durumları anlatmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Ancak dil bilgisi olarak yaşıtlarına göre geriden gelmektedir.

A ile oynanan bir diğer oyun; dikkat oyunudur. Dikkat oyunu bir kutu oyunu olmakla birlikte çocuklara belirli yönergeler vererek o yönergeleri yerine getirmeleri ve doğru olan resmi bulması, doğru eşleştirmeyi yapmaları istenir. A ile yapılan dikkat oyunlarında A'nın verilen yönergeleri alıp yerine getirebilme becerisinde bir sorun olmadığı ancak zaman zaman küçük ayrıntılara dikkat etmekte zorlandığı ve genellikle bireysel bir şekilde hareket ettiği, yönergeleri zaman zaman dinlemeden yapmaya çalıştığı, kendi istekleri doğrultusunda yapmaya çalıştığı gözlemlenmiştir.

Kaba motor becerileri bedenın büyük kaslarını temsil etmekle birlikte çocuklar öncelikle bedensel faaliyetleri yerine getirirler. Öncelikli olarak elleri ve ayaklarını koordine etmeye başlarlar. Okul ortamında oynanan kaba motor oyunları; belirli bir yükseklikten atlama, çift ayak zıplama gibi beden- algı koordinasyon sistemine yardımcı olabilecek oyunlardır. Kaba motor oyunlarında ise bedenın kontrol edebilme becerisinde problem yaşadığı gözlemlenmiştir.

A'nın yaşına göre fazla kilolu olması özellikle beden kontrolünü sağlamasına engel olduğu, belirli bir yükseklikten atlama oyununda dengesini yarımsız sağlayamadığı ve tekrar aynı yüksekliğe çıkmaya çalıştığında tek başına çıkamadığı, kendi vücudunu kaldıramadığı için bedenini koordine etmekte zorlandığı gözlemlenmiştir.

Genel gözlem ve anne ile yapılan görüşmenin sonunda, A'nın özellikle dil gelişiminde problem yaşadığı gözlemlenmiştir. Yaşına göre geriden gelen dil gelişiminde en büyük etkenin televizyon olduğu düşünülmektedir. Gelişim çağında sadece televizyon izlediğini ve izlerken yemek yediğini belirten anne televizyonun olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

VAKA 4

4 yaşında bir kız çocuğu olan M, 07/04/2015 doğum tarihlidir. Anne ev hanımı, baba mali müşavirdir. Anne ve baba 44 yaşındadır. Anne ailenin sosyo-ekonomik düzeyini iyi seviye olarak değerlendirmiştir. M, ailenin ikinci çocuğu olmakla birlikte ağabeyi bulunmaktadır.

Anne ile yapılan görüşmede ailenin çocuğa olan tutumu sorulduğunda, M'nin baba ile bazı zamanlar 2 saat vakit geçirdiğini bazı zamanlar babayı

görmediğini, anne ile her gün kaliteli zaman geçirmeye çalıştığını, bu sürenin maksimum 30 dakika olduğunu, baba ile her zaman bu kaliteli zamanın olmadığını belirtmiştir.

Ailenin çevre ile ilişkisi sorulduğunda, zamanın büyük bir çoğunluğunun abi ile geçirildiğini, bazı hafta sonlarında ailecek dışarı çıkıldığını belirtmiştir. Aile bireylerinin televizyon izleme alışkanlıkları sorulduğunda; M'nin en fazla 30 dakika, sabahları ise, 10 dakika olduğunu belirtmiştir. Aile bireylerinin izlediği programlar sorulduğunda ise, haberler, televizyon dizilerini izlediklerini belirtmiştir.

Televizyon izleme alışkanlığına kaç yaşında başladı sorusu sorulduğunda, M'nin 2 yaşında televizyon izleme alışkanlığının daha fazla olduğunu ancak gecikmiş konuşma problemi yaşamalarından dolayı televizyonun süresini azalttıklarını belirtmiştir. Günde yaklaşık olarak 15 dakika izlediğini ancak televizyonun açık olduğunu belirtmiştir. İzlenen programların ise genellikle çizgi film olduğunu ve M'nin kendisinin seçtiğini belirtmiştir.

İzlediği programların neler olduğu sorulduğunda ise; genellikle Disney, Micky Mouse, Pija Mask olduğunu belirtmiştir. Beslenme düzeni ve uyku düzenine bir etkisi var mı sorusu sorulduğunda ise, herhangi bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Televizyon izleme alışkanlığının sosyal davranışlarına olan etkisi sorulduğunda ise, dikkat problemi olduğunu belirtmiştir.

İletişim becerilerine olan etkisi sorulduğunda ise; konuşma ve dikkat becerilerini etkilediğini ancak oyun oynama becerisine dair bir etkisi olup olmadığına dair bir gözlemi olmadığını belirtmiştir. Evde oynanan oyunların, monopoli oyununu ailecek oynadıklarını, M'nin tek başına evcilik, doktorculuk oynadığını, ağabeyi ile birlikte araba oyunu oynadığını, bazen M'nin tek başına oynadığını belirtmiştir. Genel karakteristik özellikleri sorulduğunda ise. Sosyal ve utangaç olarak değerlendirmiştir.

M'nin genel gelişimi ve dil gelişimini ölçmek amacıyla Denver II Gelişimsel Tarama Testi yapılmış ve bu testte en çok hatayı öz bakım becerilerinde yaptığı gözlemlenmiştir. Kendisini ifade ederken kelimeleri düzgün bir şekilde çıkartmakta zorlandığı, genellikle kelimeleri ağzının içinde yuvarlayarak, çene kaslarını çok kullanmadan konuşmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. İfade edici dili

kullanırken zorlandığı ve kendisini rahat bir şekilde ifade edemediği gözlemlenmiştir. Örneğin; “kaç tane küp var?” sorusuna; “gak, gigi” gibi kelimler kullandığı ayrıca dil gelişimi becerisinin gelişimsel olarak geriden geldiği, daha çok bir şey istediğinde ağlamayı tercih ettiği gözlemlenmiştir.

4 yaş çocuğundan beklenen gelişimsel özellikler; bu yaş döneminde çocuk sorgu çağında olarak kabul edilmektedir. Kaba motor becerilerinde atlama, zıplama, ani durma, takla atma gibi pek çok hareketi rahatlıkla yapabilir. Ayakları birleştirerek zıplayabilir, duruşunu değiştirebilir, parmak uçlarında dengede durabilir, tek ayak üzerinde zıplayabilir.

Yine bu dönemde, örneğe bakarak köprü yapabilir, daire, artı, kare gibi şekilleri koya edebilir, dört ana rengi eşleştirebilir, renklerin isimlerini söyleyebilir, ezbere sayabilir. Adını, soyadını söyleyebilir, yaşını söyleyebilir, nesne ve sözcük arasında eşleştirme yapabilir. Uzun hikayeleri dinleyerek sorulara cevap vermeye çalışır.

Bu dönemde oyun esnasında farklı bir karakter olmayı tercih edebilir, o karakterin kıyafetlerini giymek isteyebilir ve karakterin özelliklerini oyununa yansıtabilir, oyun esnasında arkadaşlarının duygularını anlamaya çalışır. Oyun esnasında sırasını bekleyebilir.

M, okul ortamında gözlemlendiğinde; serbest oyun zamanlarında genellikle yalnız oyun oynamayı tercih ettiği, kendisini ifade edemediği için genellikle ağlamayı tercih ettiği, oyuncakları amacına uygun olarak kullanmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Serbest oyun zamanında genellikle evcilik malzemeleri ile oynadığını, yemek yaptığı, tek başına oyun oynamaktan keyif aldığı gözlemlenmiştir. Kurallı oyun zamanında sırasını beklemekte zorlandığı, oyunun kurallarını dinlemeden zaman zaman oyuna erken başladığı gözlemlenmiştir. Ayrıca öz bakım becerilerini yerine getirirken çoğunlukla yardıma ihtiyaç duyduğu, tek başına yapmakta zorlandığı gözlemlenmiştir.

M ile oynanan merhaba oyununda sorulan sorulara genellikle cevap vermeye çalıştığı ancak ifade edici dilinin gelişiminde yaşadığı problemlerden sonra iletişim becerisinin geriden geldiği, genellikle verdiği cevaplarda anlaşılabilir bir dil kullandığı gözlemlenmiştir. Kelimeleri ağızını çok hareket ettirmeden

çıkartmaya çalıştığı, söyleyemeyeceğini düşündüğü cümlelerde ise, utangaç tavırlar göstererek cevaplamayı reddettiği gözlemlenmiştir.

M oynanan dikkat oyununda renkli topu rulonun üzerinde taşıyarak bir noktadan diğer noktaya götürüp, topları renklerine göre koyulan huniler ile eşleştirmesi istendiğinde, topları yerleştirmekte zorlandığı ya da yolu yarıda kestiği, dikkatinin genellikle başka bir yönde olduğu ve genellikle verilen yönergeleri algılamakta zorluk çektiği gözlemlenmiştir. Bu oyunda ki asıl amaç; dikkatini rulo üzerinde ki topa odaklayarak belirli bir mesafede yürüyerek hem eşleştirme yapması hem de odaklanabilme becerisinin gelişmesine katkı sağlamaktır.

M ile oynanan bir diğer oyun ise kaba motor gelişimini destekleyici, beden kaslarını kullanabilmesine yardımcı olan, bedenini koordine edebilme becerisini destekleyen belirli bir mesafeden atlama, dengede durma, koşma oyunlarıdır. Oynanan kaba motor oyunlarında M'nin beden koordinasyonu sağlamakta zorlandığı, bacaklarını kontrol edemediği ve genellikle çarpık yürüyüşe sahip olduğu, adım atma, dengede durma, top atma gibi oyunlarda bedenini kontrol edemediği gözlemlenmiştir.

M'nin annesi ile yapılan görüşmede, 4 yaşa kadar olan süreçte çok yoğun televizyon izlemesi, konuşma ve iletişim becerilerinde gecikmeler ortaya çıkartmasından dolayı televizyonun kısıtlandığı ve konuşmaya geç başladığı belirtilmiştir. Genel gözlem olarak M şu an iletişim problemleri ve dikkat problemleri çektiği özellikle oyun oynama becerisinde uyarınları algılama ve dengede durma gibi kaba motor destekleyici oyunlarda bedenini kontrol etmekte zorlandığı gözlemlenmiştir.

VAKA 5

4 yaşında bir kız çocuğu olan A, 18/07/2014 doğumludur. A'nın annesi ev hanımı, baba ise sürücü kursu işletmektedir. Anne 30, baba 33 yaşındadır. Anne ekonomik düzeylerini orta düzey olarak değerlendirmiştir. A, ailenin tek çocuğudur.

Anne ile yapılan görüşmede, ailenin çocuğa karşı tutumu sorulduğunda; A'ya karşı olan tutumunun ilgili olduğunu, tek çocuk olduğunu belirtmiştir. Aile bireylerin sosyal çevre ile oldukça iyi ilişkiler içinde olduklarını belirtmiştir. Aile bireylerinin günlük televizyon izleme süreleri sorulduğunda 3-4 saat olarak

belirtmiş ve genellikle izlenen programların dizi, film, belgeseller olduğunu belirtmiştir.

A'nın televizyon izleme alışkanlığının ise 1 buçuk yaşından itibaren başladığını ancak bu izlemenin her gün düzenli bir alışkanlık olmadığını belirtmiştir. Televizyonun genellikle bazı zamanlarda açık olduğunu yaklaşık olarak 2 saate yakın bir süre izlediğini ve izlediği programları A'nın kendisinin seçtiğini belirtmiştir.

A'nın tercih ettiği programlar genellikle çizgi filmler ve yabancı animasyon filmleri olduğu belirtmiştir. İzlediği programların çocuğunuzu nasıl etkiliyor sorusuna ise, olumsuz bir etkisini görmediğini, kontrollü bir şekilde izlettirmeye çalıştığını, olumsuz etki olarak izlediği programlarda gördüğü bazı oyuncakları istediğini, olumlu olarak ise; izlediği çizgi filmlerdeki şarkıları öğrendiğini, ezberlediğini belirtmiştir.

İzlediği programların yemek düzenine etkisi sorulduğunda ise, çok sıkıştığı zamanlarda televizyon karşısında yemek yemesinin daha kolay olduğunu belirtmiştir. İzlediği programların uyku düzenine olan etkisi sorulduğunda ise, olumsuz bir etkisi olmadığını belirtmiştir. İzlediği programların sosyal davranışlarını nasıl etkilediği sorulduğunda ise, A'nın izlediği karakterleri hayali olarak oyunlarına dahil ettiğini ve sembolik oyunlarda o karakterleri oynadığını, karakterleri konuşturduğu ancak bu durumun çok nadir olduğunu belirtmiştir. Oyun oynama becerisine olan olumlu katkı sağladığı, sembolik oyunlarına yansıttığı için bu şekilde düşündüğünü belirtmiştir.

Evde hangi oyunları oynadıkları sorulduğunda ise, genellikle evcilik, hafıza oyunları, puzzle gibi oyunlar oynadıklarını, anne ve babanın bu oyunlara dahil olduğunu belirtmiştir. Genel karakteristik özelliklerini ise, sosyal, neşeli, konuşkan, meraklı, inatçı olarak tanımlamıştır.

A'nın genel dil gelişimini değerlendirmek amacı ile yapılan Denver II Gelişimsel Tarama testinde, A'nın dil gelişimi bölümünde sorulan tüm soruları yaşına oranla doğru cevaplandığı ve kendisini rahatlıkla ifade edebildiği gözlemlenmiştir. Test sırasında çevre ile uyumlu, odaklanabildiği, rahat bir tavır içerisinde olduğu gözlemlenmiştir.

4 yaş çocuğundan beklenen gelişimsel özellikler; bu yaş döneminde çocuk sorgu çağında olarak kabul edilmektedir. Kaba motor becerilerinde atlama, zıplama, ani durma, takla atma gibi pek çok hareketi rahatlıkla yapabilir. Ayakları birleştirerek zıplayabilir, duruşunu değiştirebilir, parmak uçlarında dengede durabilir, tek ayak üzerinde zıplayabilir.

Yine bu dönemde, örneğe bakarak köprü yapabilir, daire, artı, kare gibi şekilleri koya edebilir, dört ana rengi eşleştirebilir, renklerin isimlerini söyleyebilir, ezbere sayabilir. Adını, soyadını söyleyebilir, yaşını söyleyebilir, nesne ve sözcük arasında eşleştirme yapabilir. Uzun hikayeleri dinleyerek sorulara cevap vermeye çalışır.

Bu dönemde oyun esnasında farklı bir karakter olmayı tercih edebilir, o karakterin kıyafetlerini giymek isteyebilir ve karakterin özelliklerini oyununa yansıtabilir, oyun esnasında arkadaşlarının duygularını anlamaya çalışır. Oyun esnasında sırasını bekleyebilir.

A okul ortamında, serbest oyun zamanında arkadaşları ile rahatlıkla iletişim kurabildiği, kurulan oyunlarda zaman zaman çekingen davrandığı fakat oyun oynamaya istekli olduğu gözlemlenmiştir. Kurulan sembolik oyunlarda günlük yaşam deneyimlerini yansıttığı zaman zaman izlediği çizgi filmlerde ki “prensesler, sihirler vb.” oyunlarına dahil ettiği gözlemlenmiştir. A yönergeleri rahatlıkla alabilen, dikkatini belirli noktada rahatlıkla toplama becerisinin yaşı düzeyinde olduğu gözlemlenmiştir.

A ile oynanan oyunlarda birisi olan Merhaba oyunudur. Merhaba oyunun asıl amacı, çocukların müzik eşliğinde ifade edebilme becerilerini geliştirmektir. Müzik eşliğinde adını söyleme, annesinin adını söyleme, yaşını ve en sevdiği renk gibi basit soruların oluşturduğu “merhaba oyunu” dur. Merhaba çemberinde “merhaba, merhaba adın ne?” diye çocuğa sorular sorulup yanıtlanması istenmiştir. Asıl amaç, çocuğun kendisini tanıtmayı, sorulan sorulara cevap vermesi ve farklı kişilerle iletişim kurmasını sağlayarak iletişim becerilerinin geliştirilmesidir.

Merhaba zamanında kendisine sorulan soruları rahatlıkla cevap verebildiği, kendisini tanımlayıcı cümleler kurduğu gözlemlenmiştir. Arkadaşları ile iletişimde bulmuş onlara da zaman zaman sorular yönelttiği gözlemlenmiştir.

A'nın kendini ifade edebilme becerisi, dili kullanma becerisi yaşına göre oldukça gelişmiş bir düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

A ile yapılan dikkat geliştirici kutu oyunlarında A'nın yaşı gereği dikkati kısa olsa da oyunlara rahatlıkla adapte olabildiği, verilen uyarıları rahatlıkla yerine getirebildiği gözlemlenmiştir. Dikkat oyunlarındaki asıl amaç; çocukların dikkat becerilerinin gelişmesine ve dikkatini sürdürme becerilerinin gelişmesine yardımcı olmaktır. Ayrıca uyarıları algılayabilme becerilerine katkı sağlamak ve televizyon izlemenin dikkati etkilediği ve çocuklarda odaklanma ve dikkat gelişine olumsuz etki edip etmediğini incelemek amacıyla ile tercih edilmiştir.

Kaba motor destekleyici oyundaki asıl amaç ise, çocuklarda beden algısının, bedeni kontrol edebilme becerisinin, dengede durma gibi beden kontrolü sağlayabilmeleri amacıyla tercih edilmiştir uzun süre televizyon başında vakit geçiren çocukların beden algılarının kaybolduğu, kontrolsüz yürüme, kontrolsüz yemek yeme vb. etkileri bilinmektedir.

A ile oynanan kaba motor oyunlarında atlama, dengede durma, çizgi üzerinde yürümeye çalışma oyunlarını başarılı bir şekilde yaşına uygun olarak yerine getirebildiği, bedenini kontrol etmekte zorlanmadığı gözlemlenmiştir. Okul ortamında arkadaşları ve öğretmenleri ile herhangi bir iletişim problemi yaşamadığı gözlemlenmiştir. Anne ile yapılan görüşmede, A'nın sabit bir şekilde televizyon başında oturmadığını, büyüme çağında sık sık sosyalleştirmeye çalıştığını, oyun gruplarına götürdüğünü belirtmiştir.

Genel gözlem ve anne ile yapılan görüşmelerin sonucuna göre; A'nın uzun süre televizyon başında kalmadığı, izlediği programların dil gelişimi destekleyici programlar ve hayal gücünün etkisi ile sembolik oyunlarına olumlu olarak yansıdığı, oyun oynama becerisinin, kendisini ifade edebilme becerisinin yaşının özelliklerine göre gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir.

İzlediği televizyon programlarından etkilenerken zaman zaman “prenslik”, “elsalık”, gibi oyunlar oynadığı ancak bu oyunları oynarken gerçek hayattan kopukluk yaşamadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca izlediği programlar karşısında yemek yemeye alıştığı için okulda yemek yerken zaman zaman zorlandığı, yavaş yemek yediği ancak yemekleri ayırt etmediği gözlemlenmiştir.

VAKA 6

4 yaşında bir kız çocuğu olan D, 07/08/2014 doğum tarihli dir. Anne ev hanımı, baba genel koordinatördür. Anne 32, baba 34 yaşındadır. Anne ekonomik durumlarını orta seviye olarak belirtmiştir. D, ailenin ilk çocuğudur.

Anne ile yapılan görüşmede annenin çocuğu ile olan ilişkisi sorulduğunda ise; kardeşi olmasından dolayı D'nin yanında çok fazla ilgili davranmamaya çalıştığını hem bebeğe hem de D'ye eşit davranmaya çalıştığını belirtmiştir. Ailenin çevre ile olan ilişkisi sorulduğunda; çevre ile ilişkinin iyi olduğunu, çevreyle yardımsever ve paylaşımcı bir ilişki içerisinde olduklarını belirtmiştir.

Ailenin televizyon izleme süreleri sorulduğunda ise, günde ortalama 3 saat olduğunu, bebek olduğu için genellikle bölündüğünü belirtmiştir. İzlenen programların ise genellikle haberler, komedi programları olduğunu belirtmiştir.

Çocuğunun televizyon izleme alışkanlığı var mı sorusuna ise; alışkanlığının çok olmadığını, çok izlemeye sevmeyi günde yaklaşık olarak 30 dakika ile 1 saat arasında değiştiğini belirtmiştir. İzlediği programların çizgi filmler ve çocuk sineması olduğunu belirtmiştir. İzlenen programları kim seçiyor sorusuna ise, D'nin kendisinin seçtiğini belirtmiştir.

İzlediği programlardan nasıl etkileniyor sorusu sorulduğunda; kötü bir program izlemediğini belirtmiştir. Beslenme düzenine olan etkisi sorulduğunda ise, izlediği programlarda yenilen bir besin olduğunda istediğini belirtmiştir. Uyku düzenine olan etkisi sorulduğunda; uyku düzenini etkilemediğini belirtmiştir.

İzlediği televizyon programlarının sosyal davranışına etkisi sorulduğunda ise; çizgi filmlerde paylaşma, oyun oynama, arkadaşlık kavramlarından güzel etkilendiğini belirtmiştir. İzlediği programların iletişim becerisine olan etkisi sorulduğunda ise, bir etkisi olmadığını belirtmiştir. İzlediği programların oyun oynama becerisi üzerine etkisi sorulduğunda ise, programlardan öğrendiği oyunları evde oynadığını belirtmiştir.

Evde oynadıkları oyunlar sorulduğunda ise; anne ve babanın dahil olduğunu, evcilik, saklambaç, bebekler, legolar, kuleler, bazen puzzle oynadıklarını bazen de tek başına oyun oynadığını belirtmiştir. Genel karakteristik özelliklerini ise; inatçı, merhametli, sosyal, arkadaş canlısı olarak değerlendirmiştir.

D'nin dil gelişimi ve genel gelişimini ölçmek amacıyla yapılan Denver II Gelişimsel Tarama Testinde, dil gelişimi bölümünde verilen yönergeleri cevaplamakta zorlandığı, kelimelerin anlamlarını bilmediği, genellikle ifade etmekte zorlandığı gözlemlenmiştir. Test genelinde en fazla hatayı dil gelişimsel bölümde yaptığı, konuşurken bebeksi bir dil kullandığı gözlemlenmiştir. Test esnasında çevre ile uyumu ve ilgili olduğu ancak zaman zaman dikkatini toplamakta zorlandığı gözlemlenmiştir.

4 yaş çocuğundan beklenen gelişimsel özellikler; bu yaş döneminde çocuk sorgu çağında olarak kabul edilmektedir. Kaba motor becerilerinde atlama, zıplama, ani durma, takla atma gibi pek çok hareketi rahatlıkla yapabilir. Ayakları birleştirerek zıplayabilir, duruşunu değiştirebilir, parmak uçlarında dengede durabilir, tek ayak üzerinde zıplayabilir.

Yine bu dönemde, örneğe bakarak köprü yapabilir, daire, artı, kare gibi şekilleri koya edebilir, dört ana rengi eşleştirebilir, renklerin isimlerini söyleyebilir, ezbere sayabilir. Adını, soyadını söyleyebilir, yaşını söyleyebilir, nesne ve sözcük arasında eşleştirme yapabilir. Uzun hikayeleri dinleyerek sorulara cevap vermeye çalışır.

Bu dönemde oyun esnasında farklı bir karakter olmayı tercih edebilir, o karakterin kıyafetlerini giymek isteyebilir ve karakterin özelliklerini oyununa yansıtabilir, oyun esnasında arkadaşlarının duygularını anlamaya çalışır. Oyun esnasında sırasını bekleyebilir.

Serbest zaman oyunlarında D'nin arkadaşları ile iletişim kurmaya çalıştığı ancak iletişim kurmakta zorlandığı zaman zaman çekimser davrandığı, sessiz kalmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Serbest zamanda tek başına bir oyun kurmaktan çok kurulan oyunlara dahil olmak istediği, dahil olamadığı zamanlarda ise, bir bebek olarak bebek ile oynadığı ya da arkadaşlarının dikkatini çekmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. Serbest zaman oyunlarında genellikle hareketli, hızlı oyunları tercih ettiği, dürtüsel tavırlar sergilediği gözlemlenmiştir.

Merhaba oyununda D'nin oyuna adapte olma becerisinin yaşına göre geriden geldiği, kendisini ifade etme becerisinde çekingen davrandığı, kendisine dair sorular sorulduğunda bebeksi bir dil kullandığı “yapıyoyum”, “geliyoyum” gibi

kelimeler kullandığı, çekingen davranışlarının yanı sıra kendini ifade etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir.

D ile oynanan dikkat geliştirici kutu oyunlarında genellikle verilen yönergeleri almakta zorlandığı, küçük ayrıntılara dikkat çekmekte zorlandığı, oyun esnasında dikkatini farklı bir yöne dağıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin; oyun esnasında bir arkadaşına yardım etmeye çalıştığı, başka bir yöne odaklandığı, yönerge tekrar verildiğinde ise oyunu oynamaya çalıştığı ancak çoğunlukla hatalı yaptığı ve isteksiz davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir.

D ile oynanan kaba motor oyunlarında, D'nin genellikle dürtüsel davrandığı, kurallara uymakta zorlandığı, hareketleri tam kavramadan yapmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Grup ile birlikte oynanan kaba motor geliştirici oyunlarda (örneğin, atlama çalışmaları, dengede durma çalışmaları) genellikle yönergeleri geç aldığı, komutları dinlemekten çok arkadaşlarını taklit etmeye çalıştığı ve pek çok harekete geç kaldığı gözlemlenmiştir.

Okul ortamında arkadaşları ile olan ilişkisine bakıldığında uyumlu olduğu, genellikle kendisine bir model aldığı ve o arkadaşını taklit ettiği gözlemlenmiştir. Yapılan gözlemler ve anne ile yapılan görüşmelerin sonucunda D'nin televizyon izleme alışkanlığının özellikle dikkat ve odaklanma problemi yaşamasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Uyarınları algılamada, yerine getirmekte zorlandığı, dikkati sürdürme becerisinde zorlandığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle de oynadığı oyunlarda geriden geldiği ya da oyunu sürdürme becerisinde aksaklıklar yaşadığı gözlemlenmiştir.

VAKA 7

4 yaşında bir erkek çocuk olan K, 17/08/2014 doğum tarihlidir. Anne kostümcü, baba kabin amiridir. Anne 33, baba 34 yaşındadır. Anne ekonomik düzeylerini orta düzey olarak değerlendirmiştir. K, ailenin tek çocuğudur.

Anne ile yapılan görüşmede aile bireylerin çocuğa olan ilgisi sorulduğunda ise, tüm aile bireylerinin çocukla ile yakından ilgilendiğini belirtmiştir. Ailenin sosyal ilişkisi ve çevre ile olan ilişkisi sorulduğunda ise; çevre ile iyi geçindiklerini, yardımsever olduklarını belirtmiştir. Aile bireylerinin ne kadar televizyon izledikleri sorulduğunda ise; televizyon yayını bulunmadığını ancak K'nın günde 1 saat çizgi film izlediğini ve eğitici videolar izlediğini

belirtmiştir. Aile bireylerinin genellikle haber ve gündemi takip ettiklerinin belirtmiştir.

K' nın çizgi film izleme alışkanlığının olduğunu ve yaklaşık olarak 2.5 yaşından itibaren ebeveyn denetiminde çizgi film programları izlediğini belirtmiştir. Hangi programları izlediği sorulduğunda ise; ailenin belirlediği çizgi film programlarını izlediği, çizgi filmleri izlemeden önce ailenin ilk önce izlediğini belirtmiştir.

İzlediği programların nasıl etkilendiği düşünüyorsunuz sorusuna; olumlu ve olumsuz etki edebileceğini bu nedenle de olumsuz etkileyebilecek programları elemeye çalıştıklarını belirtmiştir. Beslenme düzenine olan etkisi sorulduğunda ise; beslenme düzenine bir etkisi olmadığını, televizyon izleyerek yemek yemediği için bir problem yaşamadıklarını belirtmiştir.

Uyku düzenine olan etkisi sorulduğunda ise; uyku düzenine etkisi bulunmadığını belirtmiştir. İzlediği programların sosyal davranışlarına olan etkisi sorulduğunda ise; pija maskeliler gibi izlemek istediği çizgi filmler eğer çok fazla aksiyon içeriyorsa hareketlerinin daha hırçın bir hale geldiğini, bazı öğelerden daha çok korktuğunu, kavga ve üzüme gibi içeriklerle karşılaştığında programı kapatmak istediğini belirtmiştir.

İletişim becerilerine olan etkisi sorulduğunda; aile bireyleri istemese de çizgi film izlerken verdiği tepkilerde ve iletişim kurma becerisinde azalmalar olduğunu o nedenle de genellikle birlikte izlemeyi tercih ettiklerini belirtmiştir.

Oyun oynama becerisine etkisi sorulduğunda ise; oyunlarını izlediği çizgi filmlerin karakterlerine göre oluşturduğunu ve oyunu bu çizgi filmler üzerinden devam ettirdiğini belirtmiştir. Genel karakteristik özelliklerini; sosyal, sıcak kanlı, oyun kuran ve sevecen bir çocuk olarak değerlendirmiştir.

Evde oynana oyunlar sorulduğunda ise; evde tek başına oyun oynamadığını, anne veya baba ya da diğer akrabalarla oyunlar oynadığını belirtmiştir. Top, balon, trencilik, saklambaç, ebelemece, misket vb. Oyunlar oynadıklarını ayrıca denge ve eş bulma oyunları, yabancı dil gelişimini destekleyici oyunlar, tadilat, atlama, zıplama gibi oyunlar oynadıklarını belirtmiştir.

K'nın dil gelişimi ve genel gelişimini değerlendirmek amacıyla yapılan Denver II Gelişimsel Tarama testinde, K'nın en çok kelimelerin anlamlarını ifade

ederken zorlandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca kaba motor alanında dengede durabilme, tek ayak sıçrama yönergelerinde zorlandığı gözlemlenmiştir. Test esnasında dikkatini toplamakta güçlük çektiği ve genellikle sorulara birkaç dakika bekleyerek cevap verdiği gözlemlenmiştir.

4 yaş çocuğundan beklenen gelişimsel özellikler; bu yaş döneminde çocuk sorgu çağında olarak kabul edilmektedir. Kaba motor becerilerinde atlama, zıplama, ani durma, takla atma gibi pek çok hareketi rahatlıkla yapabilir. Ayakları birleştirerek zıplayabilir, duruşunu değiştirebilir, parmak uçlarında dengede durabilir, tek ayak üzerinde zıplayabilir.

Yine bu dönemde, örneğe bakarak köprü yapabilir, daire, artı, kare gibi şekilleri koya edebilir, dört ana rengi eşleştirebilir, renklerin isimlerini söyleyebilir, ezbere sayabilir. Adını, soyadını söyleyebilir, yaşını söyleyebilir, nesne ve sözcük arasında eşleştirme yapabilir. Uzun hikayeleri dinleyerek sorulara cevap vermeye çalışır.

Bu dönemde oyun esnasında farklı bir karakter olmayı tercih edebilir, o karakterin kıyafetlerini giymek isteyebilir ve karakterin özelliklerini oyununa yansıtabilir, oyun esnasında arkadaşlarının duygularını anlamaya çalışır. Oyun esnasında sırasını bekleyebilir.

Arkadaşları ile olan ilişkisinde zaman zaman ağlayarak tepkiler gösterdiği ancak arkadaşları ile oyun kurabilen, iletişim becerisi yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak serbest oyun zamanlarında bir arkadaş seçerek oyun kurmaya çalıştığı, genellikle bir karakter özelliğini yansıtmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Merhaba oyununda kendisini ifade edebilme becerisinin gelişmiş olduğu, kendisini rahatlıkla ifade edebildiği, sorulan sorulara doğru cevaplar verdiği gözlemlenmiştir.

Oynanan dikkat oyunlarında dikkatini toplamakta zorlandığı, verilen yönergeleri genellikle yanlış anladığı ve bu nedenle de etkinlikleri yanlış yaptığı ya da kendi istediği biçimde yaptığı gözlemlenmiştir. Oyunun amacı tekrar anlatıldığında tekrar denemeye gayret gösterdiği ancak zaman zaman dikkatini toplamakta zorlandığı gözlemlenmiştir. Özellikle dikkatini belirli bir noktaya odaklamakta, küçük ayrıntıları fark etme ve yerine getirebilmede geriden geldiği gözlemlenmiştir. Oynanan kaba motor oyunlarında ise, dengede durma

ve tek ayak üzerinde zıplama gibi beden algısını kontrol etme becerilerini geriden geldiği gözlemlenmiştir.

Genel gözlem ve yapılan görüşme sonucunda K'nın çizgi film izleme alışkanlığının genellikle dikkati üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu ayrıca zaman zaman hırçın ve öfkeli davranışlar göstermesine neden olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca izlediği çizgi filmlerin etkisinin konuşma diline yansdığı ve genellikle "örümcek adam" gibi karakterleri kendisi ile özdeşleştirdiği ve zaman zaman oyunlarına yansıttığı gözlemlenmiştir.

VAKA 8

5 yaşında bir kız çocuğu olan D, 01/03/2014 doğum tarihli. Anne ev hanımı, baba elektrik teknisyenidir. Anne 31, baba 35 yaşındadır. D, ailenin tek çocuğudur. Çocuklarına ikisinin de ilgili olduğunu ancak kendisinin daha tutarlı davrandığını, diğer aile bireylerinin istediği her şeyi yaptığını belirtmiştir. Sosyal ilişki v çevre ile olan ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmiştir. Ailede televizyon izleme sürelerinin ortalama 4-5 saat olduğunu haber ve televizyon dizileri olduğunu belirtmiştir.

Televizyon izleme alışkanlığının 1 buçuk- 2 yaşından beri olduğunu ve günde 2-4 saat arası değiştiğini belirtmiştir. Genellikle çizgi film ve aile bireyleri ile birlikte dizi izlediğini belirtmiştir. İzlediği programların olumlu ve olumsuz olarak etkilediğini, uyku düzenine özellikle olumsuz etki ettiğini izlediği program bitmeden yatmak istemediğini, sosyal davranışların da ise, izlediği karakterlere özendiğini belirtmiştir.

Beslenme ve oyun oynama becerisine bir etkisi olup olmadığı sorularına ise, bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Genel karakteristik özellikleri olarak duygusal, sosyal sevgi dolu olarak değerlendirmiştir. Evde oynanan oyunları ise, tek başına oyun oynamaktan keyif almadığını saklambaç, evcilik, boyama ve puzzle oyunlarını anne ile birlikte oynadıklarını, jenga ve kutu oyunlarının anne e babayla birlikte oynadığını belirtmiştir.

D'nin genel gelişimi ve dil gelişimini gözlemlemek amacıyla Denver II Gelişimsel tarama envanteri uygulanmıştır. D'nin gelişim testinde dil gelişimi bölümünde sorulan tüm soruları doğru cevapladığı ancak kaba motor alanında sadece "adımlama" yönergesini hatalı yaptığı gözlemlenmiştir.

Okul ortamında genel gözlem olarak D'nin arkadaş çevresi ile uyumlu olduğu, verilen yönergeleri yerine getirebildiği, zaman zaman çekimser davrandığı, özellikle öğretmeni dışında farklı birisi iletişim kurmak istediğinde utangaç ve çekimser davrandığı gözlemlenmiştir.

5 yaş çocuğundan beklenen gelişimsel özellikler; bu dönemde çocuk artık yeterli ve dengeli olduğunu öğrenmeye başlamakta, yeteneklerinden en iyi şekilde yararlanmaya çalışmaktadır. 5 yaş çocuğu artık toplumsallaşma becerisini gerçekleştirmiş bir birey olarak görülmektedir. Bu dönemde çocuk oldukça dikkatlidir. Zaman zaman kendisini eleştirebilir, kendisine olan güveni çok fazladır. Bellek yapısı güçlenmiş olan 5 yaş çocuğu motor becerilerinde de dengeyi kurabilmeyi başarmıştır. Ayrıca toplum içerisinde, evde, okulda uyum göstermeye başlamıştır.

Bu dönemde çocuk, ince bir çizginin üstünde yürüyebilir, kollarını bağlayarak tek ayak üstünde durabilir, örneğe bakarak küplerden 3 ya da 4 basamaklı merdivenler oluşturabilir, örneğe bakarak kare, daire, üçgen, çarpı gibi şekilleri kopya edebilir. Hareketleri müziğin ritmine uygun bir şekilde yapabilir. Ayak değiştirerek sıçrayabilir. Kurallı oyunları rahatlıkla yerine getirebilir.

Bu dönemde çocuğun konuşması oldukça akıcıdır. Dil bilgisi kurallarına uyar ve ezbere şiir okuyabilir, şarkı söyleyebilir. İsmi, soy ismi, yaşını, aile bireylerinin özelliklerini, genellikle doğum günlerini bilip söyleyebilir. Soyut sözcüklerin anlamlarını merak eder ve bu sözcüklerin anlamlarını sorar ayrıca cümle içerisinde doğru ya da yanlış fark etmeden bu sözcükleri kullanır.

Bu dönemde oyun, arkadaşları ile birlikte ya da tek başına oynanır. Oynanan oyunlar genellikle evcilik, drama vb. Oyunlar olmakla birlikte bu oyunlar her gün geliştirilmektedir. Her türlü malzeme kullanılarak oyun oynanabilir, arkadaşlarını kendisi seçer ve kurulan oyunlarda iş birliği yapar.

D ile yapılan merhaba oyununda D'nin rahat ifade edebildiğini, kendisinin ifade edebilme yeteneğinde problem olmadığı gözlemlenmiştir. Kendisini ifade ederken kelimeleri doğru ve yerinde kullandığı gözlemlenmiştir.

D ile oynanan dikkat oyununda, verilen yönergeleri takip ederek puzzleları doğru olan resimlere yerleştirmesi istenmiştir. Örneğin verilen yönerge, "masada 5 çay bardağı, 2 limonata olan tepsiyi bul ve ilk puzzle parçanı

yerleştir.” D’nin yönergeleri almakta zorlanmadığı ancak zaman zaman dikkatinin dağıldığı ve yönergeleri takip etmekte zorlandığı ancak yönergeler tekrar edildiğinde rahatlıkla yerine getirebildiği gözlemlenmiştir. Genellikle dikkat oyunlarında aceleci davrandığı, cümlenin sonunu dinlemeden direkt olarak yönergeyi alıp yerine getirmeye çalıştığı ve bu nedenle de sık sık hata yaptığı gözlemlenmiştir.

Serbest oyun zamanlarında rahat oyun kurabildiği, oyunlarda genellikle “aile” temasını işlediği gözlemlenmiştir. Yapılan kaba motor oyunlarında bedenin kontrol edebilme becerisi, dengede durma, tek ayak üzerinde durabilme gibi oyunlarda rahatlıkla koordine olduğu gözlemlenmiştir.

Genel gözlem olarak D’nin izlediği programların daha çok kıyafetlerine yansıdığı zaman zaman oyunlarına bu karakterleri taşıdığı gözlemlenmiştir. İzlediği dizilerdeki karakterleri oyunlarında ele aldığı gözlemlenmiştir. Dil gelişimine olumsuz bir etkisi bulunmazken, izlediği programlardan öğrendiği kelimeleri konuşma diline yansıttığı gözlemlenmiştir.

VAKA 9

5 yaşında bir erkek çocuk olan A, 26.03.2014 doğum tarihli dir. Anne bankacı ancak şu an çalışmamaktadır. Baba ise, tekstil işi ile uğraşmaktadır. Anne 35, baba 36 yaşındadır. Sosyo-ekonomik düzeylerini orta seviye olarak değerlendirmiştir. A, ailenin tek çocuğudur.

A’nın annesi ile yapılan görüşmede, aile bireylerinin çocuğa olan ilgisi sorulduğunda, aile bireylerinin oldukça ilgili olduğunu, A’nın zor bir çocuk olmasına rağmen her zaman anne ve baba, çocuk ilişkilerini kurmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Ailenin sosyal ve çevre ile olan ilişkilerinin kuvvetli olduğunu belirtmiştir.

Aile bireylerin televizyon izleme süreleri sorulduğunda, anne ve babanın televizyon izleme sürelerinin 4 saat olduğunu, A’nın televizyon izleme süresinin ise 1 saat olduğunu belirtmiştir. İzledikleri programların neler olduğu sorulduğunda ise; anne babanın dizi, belgesel, korku, gerilim filmleri olduğunu, A’nın ise belirli bir televizyon izleme alışkanlığının olmadığını, günde ortalama 1 saate yakın olduğunu, izlediği programların oyuncaklar, yarışmalar üzerine olduğunu, anne ve babanın kontrolü altında olduğunu belirtmiştir.

İzlediği programların dil gelişimine zaman zaman olumsuz etki ettiğini, yanlış kelimeler öğrenmesine neden olduğunu belirtmiştir. Yemek yerken televizyon izlemeyi tercih ettiğini, yemekleri televizyon karşısında yediğini belirtmiştir. İzlediği programların uyku düzenine bir etkisi olmadığını belirtmiştir.

Sosyal davranışlarına etkisi sorulduğunda ise örnek vererek açıklamış ve Kral Şakir çizgi filminde gördüğü peştemalı babasına kullanmak istediğini söylediğini belirtmiştir. Ve bu gibi örnek davranışların olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir.

İzlediği programların iletişim becerilerine olan etkisi sorulduğunda ise; programda gördüğü boyama, kesme gibi aktiviteleri evde yaptıklarını belirtmiş ve bu durumun oyun oynama becerilerine de etkisi olduğunu belirtmiştir. Evde hangi oyunları oynadıkları sorulduğunda ise; kutu oyunları, boyama, saklambaç, hamur gibi oyunlar oynadıklarını belirtmiştir. Genel karakteristik özellikleri sorulduğunda ise; sosyal, dikkatli, çekingen olarak değerlendirmiştir. Ayrıca A'yı 0-3 yaş döneminde oyun gruplarına götürdüğünü, yaklaşık olarak 22 aylıkken A'nın oyun gruplarına katılmaya başladığını ve çok fazla televizyon izletmemeye çalıştığını belirtmiştir.

Genel gelişimi ve dil gelişimini değerlendirmek için yapılan Denver II Gelişimsel Tarama testinde dil gelişimi ile ilgili sorulan tüm soruları doğru cevapladığı gözlemlenmiştir. Ayrıca test sırasında herhangi bir zorlanma yaşamadığı, kendisini rahatlıkla ifade edebildiği gözlemlenmiştir. Genel gelişim özellikleri olarak A'nın yaşı gereği tüm özellikleri yerine getirdiği gözlemlenmiştir.

5 yaş çocuğundan beklenen gelişimsel özellikler; bu dönemde çocuk artık yeterli ve dengeli olduğunu öğrenmeye başlamakta, yeteneklerinden en iyi şekilde yararlanmaya çalışmaktadır. 5 yaş çocuğu artık toplumsallaşma becerisini gerçekleştirmiş bir birey olarak görülmektedir. Bu dönemde çocuk oldukça dikkatlidir. Zaman zaman kendisini eleştirebilir, kendisine olan güveni çok fazladır. Bellek yapısı güçlenmiş olan 5 yaş çocuğu motor becerilerinde de dengeyi kurabilmeyi başarmıştır. Ayrıca toplum içerisinde, evde, okulda uyum göstermeye başlamıştır.

Bu dönemde çocuk, ince bir çizginin üstünde yürüyebilir, kollarını bağlayarak tek ayak üstünde durabilir, örneğe bakarak küplerden 3 ya da 4 basamaklı merdivenler oluşturabilir, örneğe bakarak kare, daire, üçgen, çarpı gibi şekilleri kopya edebilir. Hareketleri müziğin ritmine uygun bir şekilde yapabilir. Ayak değiştirerek sıçrayabilir. Kurallı oyunları rahatlıkla yerine getirebilir.

Bu dönemde çocuğun konuşması oldukça akıcıdır. Dil bilgisi kurallarına uyar ve ezbere şiir okuyabilir, şarkı söyleyebilir. İsmi, soy ismi, yaşını, aile bireylerinin özelliklerini, genellikle doğum günlerini bilip söyleyebilir. Soyut sözcüklerin anlamlarını merak eder ve bu sözcüklerin anlamlarını sorar ayrıca cümle içerisinde doğru ya da yanlış fark etmeden bu sözcükleri kullanır.

Bu dönemde oyun, arkadaşları ile birlikte ya da tek başına oynanır. Oynanan oyunlar genellikle evcilik, drama vb. Oyunlar olmakla birlikte bu oyunlar her gün geliştirilmektedir. Her türlü malzeme kullanılarak oyun oynanabilir, arkadaşlarını kendisi seçer ve kurulan oyunlarda iş birliği yapar.

A'nın serbest oyun zamanlarında genellikle izlediği çizgi filmlerden etkilendiği, çizgi film karakterlerini oyunlarına yansıttığı, oyunları kendi istediği şekilde yönetmek istediği gözlemlenmiştir. Arkadaşları ile oyun esnasında iletişim kurmakta zorlanmadığı ancak zaman zaman oyunlarda öğrendiği olumsuz kelimeleri yansıttığı gözlemlenmiştir.

A ile yapılan dikkat oyunlarında; dikkatini odaklama becerisinin yaşlarına göre ileri bir seviyede olduğu verilen yönergeleri alıp yerine getirebilme hızının oldukça iyi olduğu, küçük ayrıntıları dikkat ederek yapma, yerleştirme becerilerinin iyi olduğu gözlemlenmiştir. A ile oynanan kaba motor oyunlarında dengede durma, atlama, belirli bir çizgi üzerinde yürüme oyunlarında beden algısına güvendiği, rahat bir şekilde yapabildiği gözlemlenmiştir.

Genel gözlem ve anne ile yapılan görüşmelerin sonucunda A'nın televizyon izleme alışkanlığının dil gelişiminde zaman zaman olumsuzluklara neden olduğu, öğrendiği olumsuz kelimeleri oyunlarında, konuşma esnasında söylediği gözlemlenmiştir.

VAKA 10

6 yaşında bir kız çocuğu olan D, 20.2.2013 doğum tarihli. Anne ve baba memurdur. Anne ve baba 37 yaşındadır. Sosyo- ekonomik düzeyleri orta seviye

olarak değerlendirilmiştir. D, ailenin ilk çocuğudur. 4 yaşında kız kardeşi bulunmaktadır.

Yapılan görüşmede anne çocukları ile ilgili bir aile olduklarını ve hem annenin hem babanın ilgilendiğini ancak D'nin anneye daha düşkün olduğunu belirtmiştir. Ailenin sosyal ilişkilerini olumlu olduğunu, iyi ilişkiler içerisinde olduklarını belirtmiştir.

Aile bireylerinin günlük televizyon izleme oranlarının 3-4 saat olduğunu, bu programların genellikle haberler, çizgi film ve film olduğunu belirtmiştir. D'nin televizyon izleme alışkanlığının olduğunu ve yaklaşık 1 yaşından itibaren televizyon izlediğini belirtmiştir. Günde yaklaşık olarak 1-2 saat televizyon izlediğini, izlediği programları D ile birlikte seçtiklerini belirtmiştir.

İzlediği televizyon programlarının nasıl etkilediği sorulduğunda ise; olumlu yönde etkilediğini, eğitici yönde etki ettiğini belirtmiştir. Beslenme düzeyinde bir problem olmadığını, uyku düzeninde herhangi bir olumsuz etkisi olmadığını belirtmiştir. Sosyal davranış ve iletişim becerilerine olan etkisi sorulduğunda ise; eğitici bilgileri ve değerleri kavradığını, günlük yaşantısında kullandığını belirtmiştir. Oyun oynama becerisine herhangi bir etki etmediğini, izlediği programlardaki etkinlikleri, oyunları evde yaptığını belirtmiştir. Genel karakteristik özelliklerini ise; yaşına göre olgun, duyarlı, disiplinli, anlayışlı sevecen hassas ve hayal gücü yüksek olarak değerlendirmiştir. Evde hangi oyunları oynadıkları sorulduğunda ise, D'nin genellikle kardeşi ile oynadığını belirtmiştir.

D'ni dil gelişimi ve genel gelişimini gözlemek amacıyla yapılan Denver II Gelişimsel Tarama Envanterinde yaşına uygun olan soruların hepsine doğru cevap verdiği, kendisini rahat ifade edebildiği, test sırasında herhangi bir problem yaşamadığı gözlemlenmiştir.

6 yaş çocuğundan beklenen gelişim özellikleri; bu dönem son çocukluk dönemi olarak ele alınmaktadır. Bu dönemde çocuk, motor becerileri ve dil gelişimi açısından çok büyük aşamalar kat etmiştir. Dengeni gelişmesinden kaynaklı çok hızlı bir şekilde yürüyebilir, top oynayabilir, dengede durabilir. El-göz koordinasyonu gelişmiştir.

Bu dönemde küçük motor kasları oldukça gelişmiştir. El işlerinde oldukça beceriklidir. Kendisi kesip, yapıştırıp, boyamaya, tüm araç ve gereçleri kullanmaya özen gösterir. Bu dönemde çocuğun sözcük dağarcığı gelişmiştir. Ve 10.000 sözcüğe kadar ulaşmıştır. Ortalama olarak her gün 5 kelime öğrendikleri varsayılmaktadır. Yine bu dönemde çocuk harfleri yazmaya çalışmaktadır. Bazı harfleri ters yazabilir, bazen isim ya da soy isimlerinin sonuna ek harfler getirebilir.

Bu dönemde oynanan oyunlarda çocuk sürekli olarak yeni bir şeyler öğrenmek ister. Yeni oyunlar bularak oyunları oynamaya, keşfetmeye çalışır. Birçok hayali role girerek oyunlarında yeni keşifler yapmaktan büyük zevk duyar. Grup oyunlarından oldukça keyif aldığı bir dönemdir. Ayrıca bu dönemde dikkat süresi uzamıştır. Söylenenleri dikkatle dinleyebilmekte ve söylenen sorumlulukları rahatlıkla yerine getirebilmektedir.

Okul ortamında D, arkadaşları ile uyumlu, verilen uyarıları çok çabuk kavrayabilen, dikkati oldukça gelişmiş, kedisini rahatlıkla ifade edebilen birisi olarak gözlenmiştir. Serbest oyun zamanında kurduğu oyunlarda genellikle “annelik” rolünü üstlendiği, bireysel oynamaktan çok arkadaşları ile oyunlar kurmaya sevdiği, sembolik oyunlarında izlediği programların etkisinden çok hayal gücünü, kendi istek ve hayallerini yansıttığı gözlemlenmiştir.

Merhaba zamanında sorulan sorulara rahatlıkla cevap verdiği, iletişim kurmakta zorlanmadığı, kendisine güvenerek cevaplar verdiği gözlemlenmiştir. Yapılan dikkat oyunlarında yaşına uygun olan oyunları başarı ile yaptığı, odaklanmada herhangi bir problem yaşamadığı verilen yönergeleri kavramakta zorlanmadığı dikkati sürdürme becerisinin yaşına göre ileriden geldiği gözlemlenmiştir. Yapılan kaba motor oyunlarında bedeninin kontrol edebilme becerisi, dengede durma, tek ayak üzerinde durabilme gibi oyunlarda rahatlıkla koordine olduğu gözlemlenmiştir.

Genel gözlem ve D ile oynanan oyunlar ve serbest zaman oyunlarında D'nin aktif ve başarılı sonuçlar verdiği, izlediği televizyon programlarından olumsuz yönde etkilenmediği gözlemlenmiştir. Ancak anne ile yapılan görüşmede, anne D'nin 3 yaşında konuşmaya başladığını belirtmiştir. D kendisini ifade ederken

bazı harfleri yanlış çıkarttığı gözlemlenmiştir. Örneğin kapı yerine, tapı demekte olduğu gözlemlenmiştir.

6. TARTIŞMA/ SONUÇ

Bu çalışma sunumunda, televizyon izleme alışkanlığı olan, anaokuluna devam eden 10 çocuğun televizyon izleme alışkanlıklarının oyun oynama becerilerine ve dil gelişim becerilerine nasıl etkisi olduğu, olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğu incelenmiştir. Çalışmada süreç içerisinde aile ile yapılan görüşmeler ve gelişim tarama testleri doğrultusunda çocukların genel gelişimlerine ve televizyon izleme alışkanlıklarına dair bilgiler ve okul ortamında gerçekleştirilen gözlemlerden elde edilen bulgular sunulmuştur. Katılımcı çocuklara okul öncesi dönemde dil gelişimini destekleyecek ve çocukların genel gelişimlerini destekleyecek oyunlar hazırlanarak çocuklara farklı oyunlar sunulmuştur. Hazırlanan her oyunda çocukların genel gelişim özellikleri ve yapabilirlik seviyeleri dikkate alınarak yaş dönemlerine uygun oyunlar hazırlanmıştır.

Çocuklara uygulanacak olan oyunların programları hazırlanırken her çocuğun dönemseller özellikleri dikkate alınmış, dil gelişimlerini, oyun oynama becerilerini geliştirecek oyunlar her çocuğun yaş dönemine göre hazırlanmıştır. Okul öncesi dönemde çocuğun yeni ve farklı yetenekler kazanabilmesine, nesnelere daha akılda kalıcı bir şekilde tanımasına olanak sağlamak amacıyla serbest oyun zamanlarında farklı zenginleştirilmiş materyaller kullanılmıştır. Örneğin; serbest oyun zamanında daha önce hiç legolarla oyun oynamayan 3 yaşında bir erkek çocuk olan Ü'nün legolarla oynamasına fırsat verilmesi, legolar ile oynamasına yardım edilmesinin oyun oynama becerisinin gelişimine katkı sağladığı düşünülmektedir.

Alan yazında yer alan çalışmalar televizyonun okul öncesi dönemde ki çocukların üzerinde daha fazla etkili olduğunu, çocukların hem fiziksel hem de duygusal olarak etkilendiğini belirtmektedir. Televizyon hareket, ses, renk ve ışığı birleştirerek ilgi çekmekte; birden fazla duyuya yöneldiği için de etkisi artmaktadır. Toplumun en küçük bireyleri olan çocuklar da günümüzün en yaygın ve etkin kitle iletişim aracı olan televizyondan etkilenmektedirler

(Büyükbaykal, 2007). Her çocuğun izlediği programlardan etkilenme düzeyi farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, çocuğun yaşı, gelişimi, ailesel ve çevresel faktörler, izlediği programın içeriği olarak sıralanabilir.

Bu çalışmada 3-6 yaş aralığındaki çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının oyun oynama becerilerinde ne gibi farklılıklar olabileceği, her çocuğun dil gelişimini nasıl etkilediği, kontrollü bir televizyon izlemenin çocuğun oyunlarda odaklanma ve dikkat sürelerine nasıl etki ettiği, kontrolsüz bir şekilde televizyon izleyen çocuklarda televizyon izlemenin çocuklar üzerinde nasıl bir etki bıraktığı incelenmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalar; kontrolsüz bir şekilde televizyon izleyen çocukların, dikkat ve odaklanma problemi yaşadıklarını, ilkokula da bu problemlerin ders çalışmada isteksizlik gibi sorunlara neden olduğunu ayrıca erken çocukluk döneminde televizyon izleyen çocukların dil gelişimlerini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmada anneler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde, çalışmaya katılan her ailenin televizyon izleme sürelerinin ortalama olarak 4-5 saat civarında olduğu bazı ailelerde ise televizyonun neredeyse hiç kapanmadığı ve yaklaşık olarak 8-9 saate yakın televizyon izledikleri bilgilerine ulaşılmıştır. İzlenen programların niteliği ise, genellikle çizgi filmler ve haberler olmak üzere televizyon dizileri, realty showlar ve belgeseller olarak belirlenmiştir.

Televizyonun genellikle çocuklar birlikte izlediklerini ve pek çok çocuğun ailenin izlediği programları da izlediği bilgilerine ulaşılmıştır. Alan yazında yapılan çalışmalarda Öztürk ve Karayağız' ın 2007 yılında yaptıkları araştırmada ebeveynlerin %97,8 'inin çocuklarla birlikte çizgi film izledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Her çocuğun hangi programları seyrettiği, kaç saat televizyon başında kaldığı, kimlerle televizyon başında etkileşim içerisinde bulunduğu önemli değişkenler olmakla birlikte, her çocuğun bireysel özellikleri ve televizyondan etkilenme şekilleri de farklılık göstermektedir.

Çalışmada uzun süre televizyon başında vakit geçiren çocukların özellikle dikkatleri oyun üzerinde toplayabilme becerilerinde zorlandıkları, yönergeleri alamadıkları ve serbest zamanda oynanan oyunların genellikle çok hareketli ve hızlı oyunlar olduğu gözlemlenmiştir. 4 yaşında bir kız çocuğu olan D'nin oyun oynarken dikkatini bir nokta üzerinde toplamakta zorlandığı, oyun esnasında bir

noktadan diğerk noktaya giderken aceleci davrandığı ve bu nedenle de oyunu bitiremeden yarıda bıraktığı ya da oyunun kurallarını çoğunlukla yanlış yaptığı, yönergeleri almakta zorlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca öğrendiği bilgileri kısa süreli hafızadan uzun süreli hafızaya aktaramadığı ve yeni öğrendiği bilgileri çok çabuk unuttuğu tespit edilmiştir.

Alan yazında yapılan çalışmalarda çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının kontrol edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Televizyon izleme alışkanlığı kontrol edilmeyen çocukların dikkatini toplayabilme sürelerinin daha kısa olduğu, televizyonda görüntülerin hızla akmasından kaynaklanan konsantre olamama ve dikkat dağınıklığına neden olduğu vurgulanmaktadır.

2004 yılında Ertürk; televizyonda izlenen bombardıman şeklinde çok hızlı akan görüntülerin (örneğin: reklamlar, fragmanlar) çocuğun hızlı geçişler yapmasına neden olduğunu ayrıca yapılanmamış malzemeler almasına neden olduğunu belirterek çocukların dikkat sürekliliğini kazanamadığını belirtmiştir. Ayrıca Ertürk; çocuk içsel olarak anlamlandırmalar yapamadığı için yeni bir şeyler inşa edemediğini, televizyona teslim olmasından dolayı dikkatini toplamakta zorlandığını ve gerçek yaşama uyum sağlamakta zorlandığını belirtmiştir.

Beyini araştıran araştırmacılar; aşırı derecede televizyon seyreden bireylerin beyin bağlantılarının engellendiğini öne sürmektedirler. Bir yetişkin beyni ile aynı kapasitede olmayan çocuk beyni gerekli olan bağlantıları kuramadığında kopuk ve kesik bir dikkat aralığı geliştirdiğini vurgulamaktadırlar. Günde 2-4 saatten fazla televizyon izleyen çocukların beyin fonksiyonlarının uyuşarak tembelleşmesine ve beynin tek bir konuda odaklaşamayarak konudan konuya atlamasına neden olduğuna ve dikkat sürekliliğinin kaybolmasına neden olduğu araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir.

Çalışmada 4 yaşında bir kız çocuğu olan M'nin ve 4 yaşında bir erkek çocuk olan K' nin oyun oynama becerileri değerlendirildiğinde; genellikle oyun oynarken dikkati toplayamadıkları ve yanlış yönergeleri yerine getirdikleri, izledikleri çizgi filmlerin etkilerinin oyunlarına yansıdığı ve genellikle oyun esnasında uzun uzun dalmalar yaşadıkları, dikkatlerinin yaşlıtlarına oranla çok

daha çabuk dağıldığı ve yaşından beklenen ince motor becerilerinde daha yavaş hareket ettikleri (Örneğin: boyama, kesme vb.), daha çok oyun esnasında oyunu bırakıp farklı bir olayı ya da durumu anlatmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Alan yazında yapılan çalışmalara göre, küçük yaşlardan itibaren televizyon başında vakit geçiren çocuklarda geç konuşma problemi, cümle kuramama, kelime kapasitesinde yetersizlik gibi problemler ortaya çıkmaktadır. 2007 yılında Silkü' nün yapmış olduğu çalışmada, televizyonunu henüz gelişimsel özelliklerini tamamlamış olan çocuklar üzerinde olumsuz etkisi olduğunu, 0-3 yaş aralığındaki çocuklara televizyon başında uzun saatler geçirmenin jest ve mimiklerini kullanmakta problem yaşadıklarını vurgulamıştır.

Günaydın (2011), uzun süre kontrolsüz bir biçimde televizyon izleyen çocukların yüz yüze iletişim kurmakta zorlandığını, sosyalleşme problemi yaşadıklarını, düzgün cümle kuramadıklarını, konuşma problemi yaşayabileceklerini belirtmiştir. 4 yaşında bir kız çocuğu olan M ve 3 yaşında bir erkek çocuk olan A'nın 0-3 yaş döneminde çok uzun saatler televizyon başında kaldıklarını ve buna bağlı olarak konuşma problemi yaşadıklarını belirten her iki çocuğun annesi bu olumsuzluklardan dolayı televizyon izlemelerini kısıtlamaya çalıştıklarını belirtmiştir.

0-3 yaş dönemi dil gelişiminin ve genel gelişimin en hızlı olduğu dönem olarak kabul edilmektedir. Yapılan çeşitli çalışmalarda dil gelişimini tamamlamamış çocukların, anne dilini henüz öğrenmeden uzun süre televizyon başında zaman geçirmelerinin dil gelişimlerine ve genel gelişimlerine olumsuz yönde etkide bulunduğu ortaya konulmaktadır (Demir, 2011). Henüz kendisini net olarak ifade etmeyi öğrenmeden televizyon başında uzun saatler geçiren çocuğun tek taraflı bir iletişim öğrendiği, yaşıtlarına oranla daha hareketli bir yapıda olduğu ve uyarınları algılama becerisinde düşüklük yaşadığı, dili kullanabilme becerisinin gelişmediği, küçük yaşlardan itibaren televizyon başında vakit geçiren çocukların gecikmiş konuşma problemi yaşadıkları yapılan çalışmalarla vurgulanmaktadır.

Dil gelişimlerinde M ve A'nın geriden geldiği, kelime kapasitelerinde yetersiz oldukları ve konuşmaya geç başlamalarından dolayı kendilerini oyun esnasında

ifade ederken zorlandıkları ve genellikle oyun sırasında ifade edemedikleri için ağladıkları tespit edilmiştir. M, konuşmaya 3 buçuk yaşında başlamış, A ise, 38-39 aylıkken konuşmaya başlamıştır. Yapılan görüşmelerde, neredeyse tüm gün televizyon izlediklerini belirten her iki anne de gecikmiş konuşma probleminin televizyon izlemelerinden kaynaklandığını düşünmektedir.

M, kendisini ifade ederken genellikle çene kaslarını hareket ettirmeden konuşmaya çalışmaktadır. Çıkarttığı kelimelerin çoğu anlaşılmamakta ve bu nedenle de oyun oynama becerisinde gelişimsel olarak geriden gelmektedir. 4 yaşındaki çocuklardan oyun esnasında beklenen özelliklerden birisi olan grup oyunlarıdır. Ancak M, kendisini ifade edemediği ve kelimeleri tam olarak kullanamadığı için oyun esnasında bireysel olarak kalmayı tercih etmekte olduğu, grup oyunlarında katılımında zorlandığı gözlemlenmiştir.

A ise, konuşmayı henüz yeni öğrendiği için konuşması genellikle yavaş ve robotik bir konuşma biçimine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Her kelimeyi yavaş yavaş ve tek tek söylediği, kendisini ifade ederken zorlandığı gözlemlenmiştir. Oyun oynama becerisi gözlemlendiğinde ise; genellikle dürtüsel davrandığı ve sembolik oyun oynayabilme becerisinin geriden geldiği daha çok arabalarla ya da logoları üst üste dizerek oyun oynadığı gözlemlenmiştir.

Her iki çocukta da genel gözlem olarak, kendilerini ifade etmekte zorlanmalarının ve dil gelişiminde yaşadıkları gecikmenin dışında, kontrolsüz televizyon izlemelerinin bir diğer etkisi ise; odaklanma problemleri yaşamaları ve zaman zaman gerçek hayattan koparak dalgınlıklar yaşadıkları ve oyun esnasından oyundan uzaklaştıkları gözlemlenmiştir.

Alan yazında yapılan farklı araştırmalarda, televizyon ve çizgi film izlemenin dil gelişimine olumlu yönde bir katkısının olabileceği vurgulanmaktadır. Çocuğun izlediği çizgi film ile kelime kapasitesini arttığı, hayal gücünün gelişmesine destek olduğu, nezaket sözcüklerini öğrenme gibi becerilerin gelişmesine katkı sağladığı belirtilmektedir. Ancak yapılan araştırmalar 4 yaş dönemi ve sonrası olan çocukları ele almaktadır (Kurt, 2014).

Alan yazında okul öncesi dönemdeki çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının dil gelişimine olumlu etkisi olduğunu yapılan savunan araştırmalarda bulunmaktadır. 1998 yılında Singer tarafından yapılan bir

araştırmada, okul öncesi dönemde bulunan farklı kültür ve farklı ırklardaki çocuklara “Barney ve Arkadaşları”, “Susam Sokağı”, “Mistir Rogers Neighborhood” gibi eğitici programlar izletişmiş ve izletilen çizgi filmlerin araştırmaya katılan çocukların bilişsel gelişimlerini, sosyal ve dil gelişimlerini olumlu yönde etkilediği ayrıca; sayı sayma, renkleri öğrenme, renk ve şekil öğrenme, sevgi, saygı, arkadaşlık gibi kavramları öğrenmelerine katkı sağladığını ileri sürmüştür.

Bu çalışmada 6 yaşında bir kız çocuğu olan D ve 5 yaşında bir erkek çocuğu olan A'nın dil gelişimlerinde herhangi bir problem yaşamadıkları aksine ifade edebilme becerilerinin çok yüksek olduğu ve uyarınları algılayabilme, dikkatini rahatlıkla odaklayabilme ve verilen yönergeleri algılamakta problem yaşamadıkları gözlemlenmiştir.

D ve A'nın ortak yönü ise; kontrollü bir şekilde televizyon izlemeleri ve gelişmiş hayal güçleridir. Her iki çocuğun annesi ile yapılan görüşmede; televizyonu kontrollü bir biçimde izlediklerini ve yeni kelimeler öğrenmesine televizyonun yardımcı olduğunu, paylaşma, sırasını bekleme, sevgi gibi kavramları öğrenip kendi hayatında bu öğrendiklerini uygulamaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Ayrıca oyun oynama becerilerine etkisi gözlemlendiğinde; televizyonda izledikleri programlardan öğrendikleri oyunları, resimleri kendi oyunlarına aktardıkları gözlemlenmiştir.

D' nin genellikle izlediği belgesellerden öğrendiği bilgileri sınıf ortamında arkadaşlarına aktarmaya çalıştığı, A'nın ise izlediği çizgi filmlerde neler olduğunu, karakterleri, olayları durum ve sırasına göre hafızada tutarak arkadaşlarına anlattığı, rahatlıkla ifade edebildiği ve kelimeleri doğru ve yerinde kullandığı gözlemlenmiştir.

Çalışmaya katılan 5 erkek çocuğun oyun oynama becerileri gözlemlendiğinde, oyunlarında zaman zaman şiddet unsuru olduğu ya da oyun esnasında “örümcek adam”, “pija mask”, “süperman” gibi çizgi film karakterlerini ele alarak onlar gibi olmaya çalıştıkları, karakterleri oyunlarına yansıttıkları gözlemlenmiştir. Örneğin; örümcek adam gibi ağ atmaya çalıştıkları ya da süperman gibi uçmaya çalıştıkları, örtüler kullanarak boyunlarına bağladıkları gözlemlenmiştir.

4 yaşında bir erkek çocuk olan K' nin oyun esnasında daha çok saldırgan tavırlar sergilediği, genellikle huzursuz ve hırçın tavırlar içinde olduğu, arkadaşlarına karşı zaman zaman vurma- itme gibi davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir. 5 yaşında bir erkek çocuğu olan A ise; genellikle oyunlarında baş karakter olmayı tercih ettiği ancak baş karakter olamadığı zaman arkadaşlarına sürekli bağırdığı, öfkelenildiği ve oyunu bıraktığı gözlemlenmiştir.

Yapılan çalışmalar televizyonun tek başına şiddete yöneltmediği ancak şiddete özendirildiği ve şiddeti masumane bir şekilde aktardığını vurgulamaktadır. Özellikle çocukların izledikleri çizgi filmlerde çok fazla şiddet unsurunun ele alındığı ve bu durumda şiddetin çocuklar arasında sıradanlaştırılmasına ve önemsenmemesine neden olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca şiddet içerikli televizyon programına fazla maruz kalmış çocuklarda; huzursuzluk, hırçınlık, endişe ve korku davranışlar ortaya çıkmaktadır.

Çizgi filmlerde özellikle; yakma, yıkma, saldırı, patlamalar gibi pek çok şiddet türü izlenmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) birlikte yürütmüş oldukları bir çalışmanın (Televizyon Programlarının İçeriklerinin Çocuklar ve Gençler Üzerindeki Etkileri) sonucuna göre, şiddet görüntülerinden olumsuz davranışları en fazla erkek çocuklarının etkilendiği ortaya çıkmıştır. Yine aynı çalışmanın bir diğer bulgusu ise; televizyon izlenen şiddet unsurları arttıkça, çocukların daha fazla saldırgan tavırlar içinde olduklarını, duyarsızlaştıklarını, kaygı ve uyku bozukluklarına neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocuklar hayal ile gerçeği ayırt edemezler. Çocuk televizyonda izlediği her olguyu benimser. Tek taraflı bir iletişim aracı olan televizyon sorgulama, soru sorma, deneme ve yanılma yoluyla öğrenen çocuğa cevap veremediği için çocuğun izlediği unsurları olduğu gibi almasına neden olur. Yapılan çalışmalar; dışa dönük çocuklarda izledikleri şiddet sahneleri, tekme, vurma, itme ve benzeri şekilde ortaya çıkmakta, içe dönük çocuklarda ise, güvensiz, korkak ve benzeri karakteristik özelliklere olarak ortaya çıktığını belirtmiştir.

3 yaşında bir erkek çocuk olan A'nın oyunlarında fazla şiddet unsuru içerdiği gözlemlenmiştir. Genellikle problemlerini çözmek yerine arkadaşlarına

vurduğu, ittiği ve öfkelendiği, öfkesini genellikle ağlayarak belirttiği ayrıca örümcek adam gibi ağ atmaya çalıştığı ve problem çözerken genellikle şiddete başvurduğu gözlemlenmiştir. Yapılan davranışın hata olduğu öğretmeni tarafından söylendiği zaman ağlayarak tepki verdiği ancak tekrar aynı davranışta bulunduğu gözlemlenmiştir.

4 yaşında bir erkek çocuk olan Ü ise, oyun oynama becerisinde oldukça geriden geldiği ve arkadaşlarına katılmaktan ziyade tek başına genellikle oturmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Oyun esnasında bir arkadaşı ona dokunduğunda, onu tuttuğunda ya da yanlışlıkla çarptığında genellikle ağladığı ve korkarak titrediği, olduğu yerde kaldığı ve hareket etmeden yalnızca beklediği gözlemlenmiştir. Böyle bir durumla karşılaştığında ise, yardım çağrısında bulunmak yerine genellikle ağlayarak yardımın gelmesini beklediği gözlemlenmiştir.

Televizyon yetişkinler tarafından haber alma aracı ve eğlence aracı olarak değerlendirilirken çocuklar için bir eğlence aracı olmakta birlikte merak ve öğrenme duygusuna katkı sağladığı, yaşadığı toplumun değerlerini öğrenmesine, kuralları öğrenmesine, iş birliği yapma, yardımlaşma, arkadaşlık ilişkileri, paylaşma, başkalarının haklarını öğrenme ve benzeri sosyal konularda katkı sağladığı, kontrollü bir biçimde televizyon izleyen çocuklardan televizyonun etkilerinin olumlu olduğu bilinmektedir.

Çalışmada anneler ile yapılan görüşmelerde, pek çok annenin çocuklarına kontrollü bir şekilde televizyon izlettirdikleri, izledikleri programları zaman zaman çocukların kendilerinin seçmesine izin verdikleri ancak onlarla birlikte izledikleri, televizyon izleme sürelerinin her gün olmadığı ve genellikle izledikleri günlerde 1 saati geçmediği bilgileri elde edilmiştir.

3 yaşında bir erkek çocuk olan E, oyun ortamında gözlemlendiğinde, arkadaşları ile olan ilişkilerinin kuvvetli olduğu, oyuncaklarını rahatlıkla paylaştığı, arkadaşlarını oyun sırasında beklediği ve oyun esnasında problem yaşayan arkadaşlarına yardım etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. 4 yaşında bir kız çocuğu olan A, oyun ortamında kurallara rahatlıkla uyabilen ve sorgulayan, gözlemleyen ve arkadaşları ile iş birliği yaparak oyun oynamaya çalıştığı gözlemlenmiştir.

Ayrıca anneler ile yapılan görüşmelerde çocukların televizyonda gördükleri evde oynadıklarını, evde o gördükleri oyunları denemek istediklerini belirtmişlerdir. 6 yaşında bir kız çocuğu olan D, televizyonda izlediği deneyleri okulda arkadaşlarına anlattığı, tahta bloklar kullanarak gördüğü pek çok oyunu sadece blokları kullanarak anlatmaya çalıştığı ya da resim çizerek bu oyunları göstermeye çalıştığı gözlemlenmiştir. 5 yaşında bir erkek çocuk olan A, oyunlarında televizyonda gördüğü sosyal içerikli unsurları zaman zaman yansıttığı gözlemlenmiştir. Örneğin, izlediği çizgi filmde hamama giden çocukları gören A, evde babası ile bu oyunu oynadığı, peştemal bağlayarak hamama gitmek istediğini belirttiği bilgisine ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmalarda, çocukların televizyon ile kurdukları ilişkinin 3 farklı boyutta olduğu ortaya çıkmıştır. İlk boyut, kinaye olarak ele alınan çalışmada, çocukların televizyon programlarında izledikleri karakterleri, markaları, yıldızları, karakterlerin isimlerini oyuna yansıttıkları, bu karakterlerin jest ve mimiklerini kullandıkları ve izledikleri, oyunun temasına bu konuları yansıttıkları ortaya çıkmıştır.

5 yaşında bir kız çocuğu olan D'nin oyun oynama becerisi gözlemlendiğinde, oyunlarda genellikle çizgi film karakterlerini ya da ailesi ile birlikte izlediği televizyon dizilerindeki karakterleri yansıttığı, izlediği televizyon dizilerindeki karakterlerden etkilendiği, karakterlerin hareketlerini, konuşmasını taklit ettiği gözlemlenmiştir.

4 yaşında bir kız çocuğu olan D'nin ise, oyun oynama sırasında karakterin özelliklerini yansıtırken bebeksi bir şekilde konuştuğu ve bu konuşma dilinin günlük yaşantısına etki ettiği ve dil gelişiminde bebeksi kelimeler kullandığı gözlemlenmiştir. Genellikle izledikleri karakterleri taklit ettiği ve karakterlerin özelliklerini benimsediği ve bu karakterlere özendikleri gözlemlenmiştir.

2016 yılında yapılan bir araştırmada; Walt Disney izleyen çocukların prenses karakterlerinden etkilendiği ve oyunlarında prenseslik hikayeleri kullandıkları ve bu durumun yapılan 3 senelik etnografik çalışmanın sonucuna göre, özellikle kız çocuklarının daha çok etkilendiği ve cinsiyet algılarının etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan 5 kız çocuğu gözlemlendiğinde; oyun oynarken “prenslik”, “elsalık” gibi konuları ele aldıkları, karakterlerin

kıyafetlerini, davranışlarını taklit ettikleri, karakterler gibi olmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Yapılan çalışmada, okul öncesi dönemde 3-6 yaş aralığındaki televizyon izleme alışkanlığı olan çocuklarda televizyonun dil gelişimi ve oyun oynama becerileri üzerine hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada çocukların dil gelişimleri ve oyun oynama becerilerinde televizyonun ne gibi etkileri olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde çocukların izlediği televizyon programlarında aile bireylerinin etkisinin önemli olduğu, televizyon izleme süreleri kontrollü olan çocuklarda olumsuz etkilerin daha az ortaya çıktığı, televizyon izleme süreleri kontrol altında olmayan ve uzun saatler televizyon başında vakit geçiren çocuklarda ise olumsuz etkilerin daha fazla ortaya çıktığı söylenebilir. Alan yazında yapılan çalışmalarda oyun üzerine ve dil gelişimi üzerine televizyon etkilerinin incelendiği araştırmalar olmakla birlikte vaka çalışmasına dayanan araştırmalara rastlanmamıştır. Bu bağlamda vaka takdimlerine dayanan bu çalışma, her çocuğun farklı bir şekilde televizyon programlarından etkilendiği, televizyonun hem dil gelişimine hem de oyun oynama becerilerine olan etkisini ortaya koymak bakımından önemli görülmektedir.

Çocukların oyun oynama ve dil gelişim becerilerinde televizyonu eğitici bir faktör olarak değerlendirip, kontrollü olarak izleyen çocuklarda, televizyon dil gelişimlerinde yeni kelimelerin öğrenilmesine, farklı oyunlar öğrenerek bu oyunların denenmesine katkı sağladığı, çocukları yaşadıkları toplumun değerleri, kuralları hakkında bilinçlendirdiği görülmüştür. Benzer şekilde alan yazın ile karşılaştırıldığında, televizyonun eğitici bir biçimde çocuklara yardımcı olduğu, problem çözme, arkadaşlık kavramı, paylaşma ve benzeri kavramlarının gelişiminde yardımcı olduğu vurgulanmaktadır.

Çalışmanın bir diğer sonucu ise; uzun süre televizyon başında vakit geçiren, kontrolsüz bir şekilde izledikleri televizyon programlarından etkilenen çocukların özellikle dil gelişimlerinin etkilendiği, kendilerini ifade etmekte zorlandıkları, konuşma becerisinde güçlük yaşadıkları, kelime kapasitelerinde yaşıtlarına göre geriden geldikleri, oyun oynama becerilerinde sembolik oyun

kurma becerilerinin geriden geldiği ve kendilerini ifade edemedikleri için oyun esnasında ağladıkları, fkelenedikleri ve benzeri davranışlar sergiledikleri görüşmüştür

Benzer şekilde alan yazın karşılaştırıldığında, uzun saatler televizyon izleyen çocukların gecikmiş konuşma problemi yaşadıkları, hafıza, dikkat ve konsantrasyon becerilerinin gelişmekte zorlandığı ve daha fazla dürtüsel davrandıkları, daha fazla dikkat eksikliği problemi yaşadıkları vurgulanmaktadır.

Bu çalışmanın sonucu dikkate alındığında, okul öncesi dönemde televizyon izleme alışkanlığına sahip çocukların dil gelişimi ve oyun oynama becerileri üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu, çocukların ifade etme becerisinde, oyun oynama ve dikkat-odaklanma becerilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynadığı saptanmıştır.

KAYNAKLAR

- Ahmad, S., Ch, A., Batool, A., Sittar, K., Malik, M.** (2016). Play and Cognitive Development: Formal Operational Perspective of Piaget's Theory. *Journal of Education and Practice*. 7(28). ISSN 2222-288X (Online).
- Aydan, A** (Ed.) (2017). *Özel Eğitimde Oyun ve Müzik*. Ankara: Pegem
- Aydın, A.** (2011). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem
- Ayvacı, H.** (2010). A Pilot Survey to Improve the Use of Scientific Process Skills of Kindergarten Children. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*. 4(2), 1-24
- Akçay, D., Özcebe, H.** (2012). Televizyonun Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Saldırganlık Davranışına Etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 55: 82-87
- Akınbay, H.** (2014). *Okul Öncesi Dönemde Oyunun Önemi ve Çocukların Motor Gelişimi Üzerine Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akkuş, S., Yılmaz, Y., Şahinöz, A., Sucaklı, İ.** (2015). 3-60 Ay Arası Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. 1. 351-365
- Alak, G.** (2014). Otizmlilerde Çocuklarda Sembolik Oyunun Dil Gelişimi ile İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 15(2), 45-59.
- Arslan, F.** (2000). 1-3 Yaş Dönemindeki Çocuğun Oyun ve Oyuncak Özelliklerinin Gelişim Kuramları ile Açıklanması. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*. 4 (2), 40-43.
- Babaroğlu, A.** (2015). Televizyonun Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İşbirliği Davranışına Etkisi. *International Journal of Social Science*. (32). 335-355. Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2630>
- Bağlı, M (ÇEV).** (2004). Oyun, Bilişsel Gelişim ve Toplumsal Dünya: Piaget, Vygotsky ve Sonrası. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37 (2), 137-169.
- Bayraktar, B.** (2014). *Dil Gelişimi Sorunlarının Ortaya Çıkışında Bakıcının Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Programı, İstanbul
- Bekmezci, H., Özkan, H.** (2015). Oyun ve Oyuncanın Çocuk Sağlığına Etkisi, (derl.). *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi* 2015; 5(2):81-87 doi:10.5222/buchd.2015.081
- Büyükbaykal, G.** (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 24. 31-44
- Can, A.** (2000). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri; Örnek Program: Reality Showlar. *İletişim Dergisi*. 1(3). 14-17.

- Committee on Public Education Pediatrics (2001). *Children, Adolescents, and Television*. DOI: 10.1542/peds.107.2.423.
- Coşkun, Y., Arslantaş, H.** (2016). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Televizyon İzlemelerine Yönelik Anne Görüşlerinin İncelenmesi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(2).
- Cüceloğlu, D.** (2011). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi
- Çağlar, Z.** (2006). *Beş Yaşında Otistik Bir Çocuğa Sahip Bir Annenin Mutfak Etkinliği Sırasında Çocuğu ile Etkileşimlerinde Kullandığı Stratejilerin Betimlenmesi: Tek Katıanlı Vaka Çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı. İstanbul.
- Çamlıbel, İrkin, A.** (2012). *Çocukların Gelişim Süreci ve Televizyonun Etkileri*. (Uzmanlık Tezi). TC. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Çiçek, A.** (2002). 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dil Gelişimi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4(1), 115-124.
- Gültekin Akçay, Z.** (2018). Televizyon Ekranlarıyla Melezleşen Çocuk Oyunları. *İletişim* 29. 115-139. DOI: 10.16878/gsuilet.500052
- Dastpak, M., Behjat, F., Taghinezhad, A.** (2017). A Comparative Study Of Vygotsky's Perspectives On Child Language Development With Nativism And Behaviorism. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. 5(2), 230-238.
- Demir, S.** (2011). Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi ve Sorunları. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*. 1(1), 38-49.
- Durualp, E., Aral, N.** (2018). Çocukların İnce ve Kaba Motor Gelişimlerine Oyun Etkinliklerinin Etkisinin İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(1), 243-258. DOI NO: 10.5578/jss.66830
- Dündar, H., Akyol, H.** (2014). Okuma ve Anlama Problemlerinin Tespiti ve Giderilmesine İlişkin Örnek Olay Çalışması. *Eğitim ve Bilim*. 39(171), 361-377.
- Engin Deniz, M.** (ed). (2017). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. (8. Baskı). Ankara: Pegem.
- Erbay, F., Saltatı, N.** (2012). Altı Yaş Çocuklarının Günlük Yaşantılarında Oyunun Yeri ve Annelerin Oyun Algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 13(2), 249-264.
- Erdener, E.** (2009). Vygotsky'nin Düşünce ve Dil Gelişimi Üzerine Görüşleri: Piaget'e Eleştirel Bir Bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(1), 85-103.
- Ersoy Quadır, S., Akaroğlu, G.** (2009). Televizyon Reklamlarının Çocuk Tüketiciler Üzerine Görsel Etkilerinin Bir İncelemesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(1), 78-98.
- Ertunç, F.** (2011). *Çocuk Dünyasında Reklamın Rolü: Televizyon Reklamlarında Çocuklara Yönelik Düzenlemeler*. (Uzmanlık Tezi). T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Fanuscu, E.** (1994). Çocuk Oyun Alanları. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 44(1-2), 145-153.

- Gul, O.** (2015). The effect of game on pre-school period (ages 3-6): a review of study. *Turkish Journal of Sport and Exercise*. 17(3). 1-9. DOI: 10.15314/tjse.52206
- Güenalp, A.** (2007). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişmesine Etkisi (Aksaray İli Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı: Konya
- Gürocak, S.** (2007). *Anasının Devam Eden 60-72 Ay Çocukların Dil Gelişimi ve İnce Motor Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Bolu.
- Green, E.** (2016). *Çocuklarda ve Ergenlerde Jungcu Oyun Terapisi El Kitabı*. Demirci, H. (ed.). Ankara: Nobel.
- Güleç Aslan, Y.** (2011). Bir Vaka Sunumu: Otizm için Risk Taşıyan Bir Çocukta Uygulamalı Davranış Analizine Dayalı Eğitim. (Association for Behavior Analysis International Konferansı'nda poster bildiri). *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*. 3(2), 129-147.
- Güler, T.** (2007). Erken Çocukluk Döneminde “Oyun Planlama” Modeli. *Eğitim ve Bilim*. 32 (143), 117-128.
- Gültekin, A.,** (2018). Televizyon Ekranıyla Melezleşen Çocuk Oyunları. *İletişim Dergisi*. 29(29). 115-140. DOI: 10.16878/gsuilet.500052
- İmik Tanyıldız, N., Karabulut, N.** (2018). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Çizgi ve Dizi Filmlere Yönelik Düşüncelerinin İncelenmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*. 4(9). 86-102.
- İpek, N., Bilgin, A** (2007). İlköğretim Çağı Çocuklarında Kelime Dağarcığı Gelişimi. *İlköğretim Online*, 6(3), 344-365. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Kaduson, H. Schaefer, C.** (2017). *101 Oyun Terapisi Tekniği*. Demirci, H. (ed.). Ankara: Nobel.
- Kangal, S.** (2018). *Korkma İyi Bir Annesin*. Ankara: Elma
- Kara, B.** (2016). Çizgi Filmin Sosyolojik Anatomisi Pepee Örneği. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(2). 14-22. ISSN: 2528-9772
- Kara, Ş.** (2004). Ana Dil Edinimi ve Erken Yaşta Yabancı Dil Öğretimi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. 295-315.
- Kara, Y., Özgün-Koca, A.** (2004). Buluş Yoluyla Öğrenme Ve Anlamli Öğrenme Yaklaşımlarının Matematik Derslerinde Uygulanması “İki Terimin Toplamının Karesi” Konusu Üzerine İki Ders Planı. *İlköğretim Online*. 3(1), 2-10. <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Karacan, E.** (2000). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri*. (3), 263-268.
- Karacan, E.** (2000). Çocuklarda Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*. 9 (7): 254-258.
- Karataş, Z.** (2017). Sosyal Bilimler Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 68-86.

- Katlav, S.** (2014). Oyunun Okul Öncesi Çocuklarda 3-5 Yaş Çocuklarının Gelişimine Etkileri. *International Journal of Social Science*. 28, 253-273. Doi: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2465>.
- Kaytez, N. Durualp, E.** (2014). Türkiye’de Okul Öncesinde Oyun ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(2), 110-122.
- Kayıran, S., Şahin, S., Cure, S.** (der). (2012). Pediatri Perspektifinden Çocuklarda Konuşma ve Dil Gecikmesine Yaklaşım. *Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 25, 1-4. DOI: 10.5472/MMJ.2011.02064.1
- Kelleci, M.** (2008). (Der.). İnternet, Cep Telefonu, Bilgisayar Oyunlarının Çocuk ve Gençlerin Ruh Sağlığına Etkileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 7(3), 253-256.
- Keskin, F., Ömeroğlu, E. ve Okur, A.** (2015). 0-6 Yaş Arasındaki Çocuklara Sözcük Öğretimi ile İlgili Çalışmaların İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 3(1), 80-95
- Koçyiğit, M., Örtekin, S., Çakabey, T., Keskin, B., Özdemir, M., Tekke, N., Bezin, S.** (der.) (2017). Konuşması Geciken Çocuğa Yaklaşım Prensipleri. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*. (1), 1-5
- Koçyiğit, S., Tuğluk, M., Kök, M.** (2007). Çocuğun Gelişim Sürecinde Eğitsel Bir Etkinlik Olarak Oyun. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 0(16). 324-342.
- Kol, S.** (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1-21.
- Koptagel-İlal, G.** (1991). *Tıpsal Psikoloji*. Ankara: Güneş
- Kurt, E.** (2014). *Trt Çocuk Kanalının 4-6 Yaş Grubu Öğrencilerinin Dil Gelişimine Etkisi Hakkında Öğrenci, Öğretmen ve Veli Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Trabzon
- Lieberman, A.** (1993). *The Emotional Life of the Toddler*. New York: The Free Press.
- Murat Kırık, A.** (2013). Televizyonun Gelişim Çağı Çocukları Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Ebeveynlerin Kontrol Sorunu. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 2(4). 189-198.
- Murphy, A.** (2009). *Oyun Çocuğun Gıdasıdır*. İstanbul: Kaknüs
- Musulğüme, E.** (2015). *Dil Gelişimini Destekleyici Ebeveyn Eğitim Programının Sosyo Ekonomik Düzeyi Düşük Ailelerin Çocuklarının Dil Gelişimine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi/ Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Denizli.
- Ogelman, H., Sarıkaya, H.** (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Oyun Davranışlarının Akran İlişkileri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14 (3), 301-321.
- Oğuz, H.** (2015). *Aşamalı Tümce Geliştirme Uygulamalarının Otizmliler Çocukların Cümle Gelişimine Etkisi: Vaka Çalışması*. (Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale” Bildirisi). Hacettepe Üniversitesi Faculty Of Health Science Journal, Ankara.
- Özdoğan, B.** (2014). *Çocuk ve Oyun Çocuğa Oyunla Yardım*. Ankara: Anı
- Özen, E., Kartelli, F.** (2017). Türkiye’de Yayın Yapan Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerdeki Şiddet Olgusunun Analizi. *Marmara*

- Özmen, E., Selimoğlu, Ö., Şimşek, Ö.** (2015). Uyarlanmış Bilişsel Strateji Öğretiminin Öykü Yazmada Uygulanması: Zihinsel Yetersizliği Olan Bir Öğrenci ile Vaka Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi.* 16(2), 149-164. DOI: 10.1501/Ozlegt_0000000225 2015
- Öztürk, C., Karayağız, G.** (2007). Çocuk ve Televizyon. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.* 10:2
- Poyraz, H.** (2017). *Okul Öncesinde Oyun ve Örnekleri.* Ankara: Anı
- Pungello, E., Iruka, I., Dotterer, A. Mills-Koonce, R., Reznick, S.** (2009). The Effects of Socioeconomic Status, Race, and Parenting on Language Development in Early Childhood. *Developmental Psychology.* 45(2), 544-557. DOI: 10.1037/a0013917.
- Robson, C.** (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Gerçek Dünya Araştırması. Real World Research (Çev.Ed: Çinkır Ş, Demirkasımoğlu N). Anı Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Sayıl, M., Yağmurlu, B.** (der). Dil ve İletişim Becerilerinin Gelişiminde Ana Baba Etkileri. *Koç Üniversitesi Yayınları.* İstanbul. 295-327.
- Seçilmiş, S.** (1996). *Anaokuluna Giden ve Gitmeyen Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Dil Gelişimleri ile İlgili Becerilerinin İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Ankara.
- Selçuk, Z.** (2012). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Nobel
- Siegel, D., Bryson, T.** (2017). *Bütün Beyinli Çocuk.* Haktanır, H. (Çev.). İstanbul: Koridor.
- Solmuş, T.** (2016). *Çocuk Psikolojisi ve Çizgi Filmler.* Ankara: Nobel Yaşam
- Şentürk, M., Turğut, M.** (2011). Televizyon Programları, Reklamlar ve Çocuklar. *Aile ve Toplum.* 7(27), 63-88. ISSN: 1303-0256.
- Taşkın, N., Tuğrul, B.** (2014). Okul Öncesindeki Çocukların Dil ile Matematik Becerileri Arasındaki İlişkinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal Of Education Faculty).* 11(1), 129-148 <http://efdergi.yyu.edu.tr>
- Temiz, G.** (2002). Okul Öncesi Eğitiminin Çocuğun Dil Gelişimine Olan Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı, Çocuk Gelişimi ve Eğitim Bilim Dalı, Konya.
- Tuğrul, B., Ertürk, G., Altınkaynak, Ş., Güneş, G.** (2014). Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi. *International Journal of Social Science.* 27, 1-16. Doi: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2388>
- Türk, C., Kartal, A., Arslan, A.** (2018). Okul Öncesi Çocukların Oyunlara Yansıtıkları Sorunların Değerlendirilmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi.* 8(15), 825-847. DOI: 10.26466/opus.423988
- Türkkent, E.** (2012). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Televizyondan Etkilenmeleri Konusunda Anne ve Öğretmen Görüşleri.* (Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı / Okul Öncesi Eğitimi Programı, Burdur.
- Ulay, A.** (2004). *Sınıf Öğretmenlerinin Öğretme- Öğrenme Süreçlerinde Pekiştireç Kullanmaya İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi.*

- (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Ulutaş, A.** (2011). Okul Öncesi Dönemde Drama ve Oyunun Önemi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(6), 233-242.
- Ulutaş, A., Demir, E., Yayan, E. H.** (2017). Motor Gelişim Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Kaba ve İnce Motor Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 1523-1538.
- Uysal, A.** (2001). *Zihin Özürlü Özel Sınıf Öğrencilerine Öğretmenlerinden Dönüt ve/veya Pekiştireç Talep Etmeyi Öğretmenin Etkileri*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ünal, N., Durualp, E.** (2012). Televizyonun Okul Öncesi Çocuklar Üzerindeki Etkisi". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3 (2012): 93-104
- Ünlü, E., Vuran, S.** Case Study: Training a Mother of Child with Autism on How to provide Discrete Trial Teaching. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 4(2), 95-103.
- Yalaz, K., Anlar, B., Bayoğlu, B.** (2010). *Denver II Gelişimsel Tarama Testi "Türkiye Standardizasyonu*. Ankara: Gelişimsel Çocuk Nörolojisi Derneği.
- Yarımkaya, E., İlhan, E., Karasu, N.** (2017). Akran Aracılı Uyarlanmış Fiziksel Aktivitelere Katılan Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Bireyin İletişim Becerilerindeki Değişimlerin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 18(2), 225-252 DOI:10.21565/ozelegitimdergisi. 319423.
- RTÜK** (2006). *İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları*, RTÜK, Ankara
- RTÜK** (2006). *Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını: Ankara
- Yasin, A., Aksu, H., Özgür, E., Gürbüz, B.** (2017). *Speech and language delay in childhood: a retrospective chart review*. www.entupdates.org doi:10.2399/jmu.2017001004. 7(1), 22-27.
- Yapıcı, Ş.** (2004). Çocukta Dil Gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. <https://www.jhumansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/101/100>
- Yavuzer, Haluk.** (2015). *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi
- Yeşilyaprak, B.** (2013). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem
- Yıldırım, A., Yıldırım, F.** (2017). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarından Yararlanmayan Çocuklarının Dil Gelişiminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim, Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi*. 1(2), 144-152 ISSN: 2548-0286
- Yıldırım, A., Şimşek, H.** (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (5. Basım). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, Y.** (2016). Eğitim Sosyolojisi Perspektifi ile Piaget ve Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramları Üzerine Sosyolojik Bir Analiz Denemesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5(2), 617 – 628. Doi: 10.14686/buefad. v5i2.5000191537

Yin, R.K. Case Study Research:Design and Methods. 4. Baskı.Thousand Oaks,
CA:Sage, 2009,76:136-503.
Egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5700/2225
<http://www.anaokullu.com/aa-belge/okul-oncesi-makale-dil-gelisimi.pdf>

EKLER

Ek 1: Denver II Gelişimsel Tarama Testi

Ek 2: Denver II Gelişimsel Tarama Envanteri Test Verilişİ İçin Yönergeler

Ek 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Ek 4: Etik Kurul Raporu

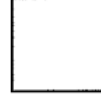
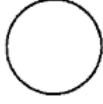

Ek 2: Denver II Gelişimsel Tarama Envanteri Test Verilişi İçin Yönergeler

Test verilişi için yönergeler

1. Gülümseyerek, konuşarak ya da el sallayarak çocuk gülümsetilmeye çalışılır, fakat dokunulmaz.
2. Çocuk kendi eline birkaç saniye bakmalıdır.
3. Çocuk ayakkabılarını bağlayamayabilir veya arkasındaki düğmeyi, fermuarı kapatamayabilir.
4. Parmakların arkasına ya da ucuna dokunulduğunda çingırağı yakalarsa geçer.
5. Çizgi, uygulayıcının çizdiğinden 30 derece ya da daha az eğimde olursa geçer.

7. Herhangi bir kapalı şekil geçer. Devamlı yuvarlak hareketler kalır.
6. Hangi çizgi daha uzun? Kağıdı çevirip bir kez daha sorun.
8. Çaprazlaşan çizgiler geçer.
9. Önce şekilleri göstererek çocuğa kopya ettirin; yapamazsa çizerek gösterin.

7., 8. ve 9. maddeleri verirken adını söylemeyin. 7 ve 8'de şekillerin yapılışını göstermeyin.

10. İnsan çizme skorlamasında çift organlar (2 kol, 2 bacak, vb.) tek parça olarak sayılır.
11. Çocuğa küp vererek "bunu anneye ver", "bunu yere koy", "bunu masaya koy" yönergelerini sırayla verin. En az birini yapabilirse geçer.
12. Bebeği kullanarak çocuğa deyin ki: Bana burnunu, gözünü, kulağını, ağzını, elini, ayağını, karnını, saçını göster. Kaç kısmı gösterdiğini kaydedin.
13. Çocuğu ayağa kaldırın. Eline küp vererek "bunu masanın altına koy", "bunu masanın üstüne koy", "bunu annenin arkasına koy", "bunu annenin önüne koy" yönergelerini sırayla verin. Üçünü bilen, "yer bildiren bir terim anlama" maddesinde de geçer.

14. Önce "resmin adını söyleme" maddesini verin (Bk. 15) Üç taneden az isim söylerse resimler çocuğun önünde iken "bana kuşu, kediyi,... göster" deyin. Kaçını bildiğini kaydedin.
15. Resimleri gösterin ve adını söylemesini isteyin (sadece ses çıkarırsa puan verilmez). Kaçını bildiğini kaydedin.
16. Resimleri kullanarak çocuğa şunları sorun: "Hangisi uçar?... miyav der?... konuşur?... havlar?, ... dört nala koşar?" Bir tanesini bilirse geçer.
17. "Üşüdüğün zaman ..., yorulduğün zaman ..., acıktığın zaman ne yaparsın?" diye sorun. Bir tanesini bildiğinde ilgili maddeden geçer.
18. "Bardakla ne yapılır?, Sandalye ile ne yapılır?, Kalemle ne yapılır?" diye sorun. İşlev tanımlayan sözler doğru yanıt olarak kabul edilmelidir.
19. "Top, deniz, masa, ev, elma, perde, merdiven, tavan nedir?" diye sorun. Kullanım, şekil, yapıldığı madde, genel sınıflama (örneğin, "elma meyvadır" gibi, "kırmızı" değil) açısından tanımlayıcı sözler geçer. Kaç sözcük bildiğini kaydedin.
20. "At büyüktür, peki ya fare?", "Ateş sıcaktır, peki ya buz?", "Anne bir kadındır, peki ya baba?", "Güneş gündüz çıkar, peki ya ay?", diye sorun. Kaçını bildiğini kaydedin.
21. Kağıdın üzerine doğru sayıda küp koyar ve "kağıdın üzerinde kaç küp var? sorusunu doğru yanıtlarsa geçer.

Gözlemler :

Ek 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Görüşme Formu

3. . Anne ve babanın mesleği nedir?
4. Anne ve babanın yaşı nedir?
5. Ailenin bebeğe tutumu nasıl? Babanın ilgisi, annenin ilgisi, diğer aile bireylerinin ilgisi.
6. Sosyo-ekonomik olarak düzeyi nasıl değerlendirilebilir?
7. Ailenin sosyal ilişkisi, çevre ile olan ilişkisi nasıl?
8. Aile bireylerinin televizyon izleme süreleri günde ortalama kaç saattir?
9. Aile bireyleri hangi programları izlemeyi tercih etmektedir?
10. Çocuğunuzun televizyon izleme alışkanlığı var mı? Varsa kaç yaşından itibaren bu alışkanlığı kazandı?
11. Çocuğunuz günde kaç saat televizyon izlemektedir?
12. Çocuğunuz genellikle izlemek için hangi programları tercih etmektedir? Bu izlediği programları aile bireyleri mi seçiyor yoksa kendisi mi karar veriyor?
13. İzlediği televizyon programları çocuğunuzu nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
14. İzlediği televizyon programları çocuğunuzun beslenme düzenini nasıl etkiliyor?
15. İzlediği televizyon programları çocuğunuzun uyku düzenini nasıl etkiliyor?
16. İzlediği televizyon programları çocuğunuzun sosyal davranışını nasıl etkiliyor?
17. İzlediği televizyon programları çocuğunuzun iletişim becerilerini nasıl etkiliyor?
18. İzlediği televizyon programları çocuğunuzun oyun oynama becerisini nasıl etkiliyor?

19. Çocuğunuzun genel karakteristik özelliklerini nasıl tanımlarsınız?
(Utangaç, çekimser, sosyal vb.)

20. Evde hangi oyunları oynuyorsunuz? Anne ve baba oyuna dahil oluyor mu? Tek başına mı oyun oynuyor?

Ek 4: Etik Kurul Raporu

Evrak Tarih ve Sayısı: 19/07/2019-4369

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 96354944-044-4369
Konu : Anket Hk.

19/07/2019

Sayın Özge ORAL

Enstitümüz Y1616.010001 numaralı Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Özge ORAL'nın "3-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMİ VE OYUN OYNAMA BECERİLERİ ÜZERİNDE TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIKLARININ ETKİSİ: VAKA ANALİZİ" adlı tez çalışması gereği "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ve "DENVER II Gelişimsel Tarama Envanteri" ile ilgili anketi 12.07.2019 tarih ve 2019/10 İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Zeynep Çiğdem
KAYACAN
Müdür

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/en/Vision.Dogrula/BegeDogrulama.aspx?V=BEL93BFDV>

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:<http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: Tuğba SÜNNETÇİ
Unvanı: Enstitü Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

Özge ORAL

1992 Anamur doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Anamur'da tamamladıktan sonra 2010 yılında İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans eğitimime başladım. 2015 yılında mezun oldum. Şu an İstanbul ili Bakırköy ilçesinde özel bir kurumda psikolog olarak görevimi yürütmekteyim.

2016-2017 öğretim yılında İstanbul Aydın Üniversitesi Aile Danışmanlığı yüksek lisansı yapmaya başladım.

İletişim Bilgileri:

E-posta: ozgeorl@gmail.com

